

สานเสวนา นักคิดดิจิทัล

▶ สรุปผลการดำเนินงาน
การจัดเวทีเสวนา

นักคิดดิจิทัล

เล่มที่ **#1**

คำนำ

โคแฟค หรือ COFACT (Collaborative Fact Checking) เกิดขึ้นมาด้วยแรงบันดาลใจจากการรวมตัวของภาคประชาสังคมในได้หวัน ที่เชื่อเรื่องพลังของภาคพลเมืองในการรับมือกับด้านมืดของข้อมูลข่าวสาร ด้วยการมีพื้นที่กลางในการให้ทุกฝ่ายมาช่วยกันค้นหาข้อเท็จจริง เพื่อไม่ให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นเพียงผู้รู้จริง เพราะบางครั้งข้อเท็จจริงอาจเปลี่ยนแปลงไปได้ตามกาลเวลาและเหตุปัจจัย

ต่อมาได้มีการประสานงานเพื่อสร้างความร่วมมือ จนนำมาสู่โคแฟค (ประเทศไทย) ซึ่งมีการใช้เทคโนโลยีของภาคพลเมือง (Civic Tech) ร่วมกับงานเชิงข่าวด้านวารสารศาสตร์ (Journalism) โดยมีกองบรรณาธิการร่วมทำงานกับอาสาสมัครเพื่อกรองข่าว และเปิดพื้นที่กลางให้ทุกคนร่วมแลกเปลี่ยน ได้แย้งข้อเท็จจริง และแสดงความเห็นร่วมกันได้ อีกทั้งยังมีไลน์แชทบอท โปรแกรมพูดคุยคุยมัลติมีเดีย ที่เปิดให้ทุกคนส่งข่าวมาให้ทีมกลั่นกรอง ก่อนจะเผยแพร่ผ่านสื่อสังคมออนไลน์และสื่อมวลชนอีกด้วย

ด้วยความเชื่อมั่นในการมีส่วนร่วมของภาคพลเมือง จากการนำแอปพลิเคชันไลน์ แชทบอท และฐานข้อมูลในเว็บไซต์ มาช่วยตรวจสอบข้อเท็จจริง จึงขยายงานไปสู่การสร้างชุมชนผู้ตรวจสอบข้อมูล ที่ไม่ได้เป็นเพียงชุมชนนักวิชาการ หรือนักขับเคลื่อนงานด้านสื่อสารมวลชนเท่านั้น หากเป็นทุกคน ทุกเพศ ทุกวัยที่จะมาช่วยกันตรวจสอบข้อมูลข่าวลวง และส่งต่อข่าวจริงหรือข้อมูลที่ถูกต้องออกสู่สังคมต่อไป นวัตกรรมโคแฟคนี้ ถือเป็นภารกิจการปฏิรูปสื่อในยุคดิจิทัล ที่กลับมาสร้างความเข้มแข็งในภาคพลเมืองอย่างแท้จริง

พร้อมกับการพัฒนานวัตกรรมโคแฟค โครงการพัฒนาเครือข่ายพลเมืองโคแฟคบนหลักวารสารศาสตร์ และทักษะยุคดิจิทัล ได้ดำเนินการจัดเวทีเสวนานักคิดดิจิทัล (Digital Thinkers Forum) เพื่อเป็นพื้นที่ถกเถียงเชิงนโยบายสาธารณะ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ระดมสมอง เพื่อพัฒนาแนวทางการกำกับดูแลเทคโนโลยีก้าวกระโดด และการพัฒนาที่ยั่งยืน ซึ่งการจัดเวทีในแต่ละครั้ง มีเป้าหมายเพื่อให้ได้ข้อเสนอแนะและแนวทางด้านนโยบายสาธารณะในการกำกับ หรือรูปธรรมความสำเร็จ (Best Practice) ด้านเทคโนโลยีดิจิทัลและการสื่อสารเพื่อนำไปสู่แนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน และส่งเสริมความเข้มแข็งของพลเมืองในการรับมือโลกออนไลน์

การสานเสวนานักคิดดิจิทัล ถูกจัดขึ้นทั้งสิ้น 22 ครั้ง ในระยะเวลา 3 ปีเต็ม ระหว่างเดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2562 ถึงเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2565 ในประเด็นสำคัญต่าง ๆ อาทิ ตัวตนดิจิทัลกับสิทธิในข้อมูลควรไว้ใจใคร แพลตฟอร์มดิจิทัลกับการรับมือข่าวลวง ความเกลียดชัง และด้านมืดในโลกออนไลน์ จากความเหลื่อมล้ำสู่ความเป็นธรรมยุคดิจิทัล เรากำลังทิ้งใครไว้ข้างหลัง และสิทธิความเป็นส่วนตัว และ/หรือความปลอดภัยในมุมมองสิทธิพลเมืองยุคดิจิทัล ตามสถานการณ์และกระแส

สถานเสวนานักคิดดิจิทัล : สรุปผลการดำเนินงานการจัดเวทีเสวนานักคิดดิจิทัล เล่ม 1 นี้ รวบรวม
เนื้อหา ประเด็นสำคัญ และข้อเสนอจากการเสวนานักคิดดิจิทัลครั้งที่ 1 ถึงครั้งที่ 10 เพื่อนำไปเผยแพร่
ความรู้ และใช้ประโยชน์ในการผลักดันเชิงนโยบายต่อไป

เชื่อมั่นในพลังของภาคพลเมือง
สุธิญา กลางณรงค์ ผู้ร่วมก่อตั้งโคแฟค (ประเทศไทย)
สิงหาคม 2565

สารบัญ

ตัวตนดิจิทัล
กับสิทธิในข้อมูล
เราควรใส่ใจใคร?

#1

ในยุคนี้ ผู้คนใช้ชีวิตในรูปแบบพึ่งพาเทคโนโลยีดิจิทัลมากเท่าไร ประเด็นการรักษาตัวตนดิจิทัล และการเข้าถึงสิทธิในข้อมูลดิจิทัล ยิ่งทวีความสำคัญขึ้นเป็นเงาตามตัว เนื่องจากความกังวลเรื่อง การเข้าถึง รุกล้ำ และใช้ประโยชน์ข้อมูลส่วนบุคคลโดยไม่ได้รับอนุญาต ขยายไปสู่ความไม่ไว้วางใจในเทคโนโลยีใหม่

ตัวตนดิจิทัลกับสิทธิในข้อมูล เราควรไว้ใจใคร จึงถูกนำมาเป็น โจทย์ร่วมพูดคุย เพื่อทำความเข้าใจ นำเสนอทางออกของการ รักษาตัวตนดิจิทัล และสิทธิในการเข้าถึงข้อมูลอย่างสร้างสรรค์ และได้ผลดีที่สุด จากมุมมองนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญ และนักคิด ผู้มีประสบการณ์

การก้าวสู่ยุคตัวตนดิจิทัล สังคมไทยพร้อมแค่ไหน ในบริบทสากล (Digital ID: Are we ready?)

ศ.อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์

ผู้อำนวยการศูนย์แม่โขงศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศ.อุกฤษฏ์ ปัทมานันท์ ผู้อำนวยการศูนย์แม่โขงศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ชี้แจงถึงความสำคัญเกี่ยวกับประเด็นการเสวนาว่า บริบทของการก้าวเข้าสู่ยุคดิจิทัลทั่วโลกเป็นไปอย่างรวดเร็ว และมีความสลับซับซ้อนมาก ไม่เพียงแต่ประเทศไทยเท่านั้น แต่อาเซียนก็ให้ความสำคัญกับเรื่องนี้เช่นกัน โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ของมนุษย์ ตัวตนดิจิทัล จึงต้องการการแลกเปลี่ยนและหารือกันมากขึ้น เพื่อนำไปสู่ข้อเสนอแนะ แนวทางในการกำหนดนโยบาย และการให้ข้อมูลต่อสาธารณะ

คุณสุกัญญา กลางณรงค์

ผู้ร่วมก่อตั้งศูนย์นโยบายดิจิทัลแห่งอาเซียน

สุกัญญา กลางณรงค์ ผู้ร่วมก่อตั้งศูนย์นโยบายดิจิทัลอาเซียน กล่าวว่า รัฐบาลไทยได้ผ่านกฎหมายเกี่ยวกับดิจิทัลหลายฉบับ หนึ่งในนั้นคือกฎหมายตัวตนดิจิทัลที่จะมีผลบังคับใช้ โดยการให้มีการพิสูจน์ตัวตนประชาชนระบบดิจิทัลแห่งชาติ เพื่อสร้างระบบการเชื่อมต่อในการแสดงตัวตน อันนำไปสู่การทำธุรกรรมที่สะดวกมากขึ้น แต่ยังมีคำถามถึงความมั่นคงและปลอดภัย มีความกังวลจากการเปิดเผยตัวตนในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ ที่ไม่ใช่แค่เรื่องความเป็นส่วนตัวเท่านั้น แต่อาจจะมีอันตรายจากอาชญากรรมไซเบอร์ตามมาด้วย จึงควรระมัดระวังให้มากขึ้น แต่ไม่ควรตระหนกจนเกินไปด้วยการรู้เท่าทันเทคโนโลยีดิจิทัล

บอกเล่าบทบาทภาครัฐ กับภารกิจดูแลข้อมูลตัวตนดิจิทัล

ดร. นู๋ นู๋รัตน์

ที่ปรึกษาสำนักงานคณะกรรมการ
กำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์

ดร. นู๋ นู๋รัตน์ ที่ปรึกษาสำนักงานคณะกรรมการกำกับหลักทรัพย์และตลาดหลักทรัพย์ นำเสนอภาพรวมของการออกแบบระบบพิสูจน์ตัวตนอิเล็กทรอนิกส์แห่งชาติ หรือ National Digital ID (NDID)¹ ของไทยว่า โครงการนี้ เริ่มมา 3 ปีแล้ว ภายใต้คณะกรรมการร่วมภาครัฐและเอกชน โดยที่มหาวิทยาลัยกฎหมายได้ช่วยกันร่างกฎหมายใหม่ด้านดิจิทัล และที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยี ที่ภาครัฐสนับสนุน และเอกชนวางระบบ เพื่ออำนวยความสะดวกให้ประชาชนสามารถพิสูจน์ตัวตนในระบบออนไลน์ได้โดยไม่ต้องแสดงตัวจริงและเอกสาร ลดความซ้ำซ้อน และลดขั้นตอนการทำธุรกรรมต่าง ๆ แต่ยังคงต้องรักษาความเป็นส่วนตัวไว้ ไม่ให้ถูกละเมิด หรือเอาข้อมูลส่วนบุคคลไปใช้โดยไม่ได้รับอนุญาต

ดร.นู๋ ให้ความรู้เพิ่มเติมว่า ตอนนีระบบพิสูจน์ตัวตนทั่วโลกมี 2 แบบ คือ แบบ Centralize มีหนึ่งองค์กรเป็นผู้เก็บข้อมูลกลางและกำกับดูแล

มีข้อดีคือง่าย ใช้หลักฐานชั้นเดียวยืนยันการเชื่อมโยงข้อมูลได้หมด แต่ข้อเสียคือ เพิ่มความเสี่ยงให้ทุกคนพร้อมกัน เพราะองค์กรเดียวแห่งนี้ จะต้องเก็บข้อมูลจำนวนมาก มีความเสี่ยงที่ข้อมูลจะรั่วไหล หรือถูกเอาไปใช้ในทางที่ไม่เหมาะสม

ส่วนแบบ Federated มีหนึ่งองค์กรกำกับดูแล ให้หลายหน่วยงานมาช่วยยืนยันตัวตน (เช่น ไปรษณีย์ หรือธนาคาร) คนทั่วไปก็สามารถไปเปิดบัญชีกับหน่วยงานเหล่านั้นได้ หมายความว่า จะมีหลายหน่วยงานที่ออกมารับอาสายืนยันตัวตนแทนตัวเรา โดยที่เราไม่ต้องแสดงข้อมูลยืนยันตัวตนอีก มีข้อดีคือกระจายความเสี่ยงของข้อมูลรั่วไหล แต่ก็อาจมีจุดอ่อนคือ หน่วยงานย่อยที่รับลงทะเบียนเพื่อยืนยันตัวตนเหล่านี้ ก็เสี่ยงจะถูกลักลอบขโมยข้อมูลไปใช้ได้เช่นเดียวกัน

ดังนั้น ระบบของไทยจึงต้องพัฒนาโดยกำจัดจุดอ่อนของ 2 รูปแบบข้างต้น ด้วยการออกแบบเทคโนโลยีใหม่ ให้เจ้าของข้อมูลสื่อสารกันเองได้โดยตรง ไม่ต้องมีองค์กรกลางเก็บข้อมูลเพียงหน่วยเดียว เปิดให้หลายบริษัทมาร่วมกัน แล้ววันข้างหน้า เราสามารถที่จะไปเปิดบัญชีกับบริษัทเหล่านี้ และแสดงตัวตนผ่านโลกออนไลน์ได้ โดยที่ไม่ต้องมาเจอกัน เป้าหมายของเรา คือ ถ้าทำให้ภาคเอกชนใช้ได้ ก็จะชวนภาครัฐมาใช้ด้วย เช่น กรมการปกครอง เพื่อจะได้ปกป้องคนไทยตั้งแต่เกิด

¹ NDID หรือ National Digital ID คือตัวตนของผู้ใช้บริการบนโลกดิจิทัล ที่สามารถทำธุรกรรมออนไลน์ต่างๆ เช่น การเปิดบัญชีเงินฝากออนไลน์ การสมัครขอสินเชื่อออนไลน์ เป็นต้น โดยไม่ต้องเดินทางไปสาขา หรือสำนักงาน เพื่อทำการแสดงตนสำหรับสมัครบริการ <https://www.ndid.co.th/faqs/>

จุดเด่นของแพลตฟอร์มนี้ คือสร้างความสมดุลระหว่างความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัย ด้วยระบบสองขั้นตอน คือ เจ้าของข้อมูลสามารถแสดงตัวตนด้วยตัวเอง และเมื่อหน่วยงานอื่นต้องการเชื่อมต่อเพื่อขอใช้ข้อมูลส่วนนั้นๆ สามารถส่งต่อข้อมูลได้ถ้าเจ้าของอนุญาต

เรียนรู้จากต้นแบบในต่างประเทศ ก่อนปรับใช้ระบบยืนยันตัวตนดิจิทัลในไทย เพื่อความปลอดภัยของทุกคน

ดร. โรบิน ฟาโรห์ (Dr. Robin Pharoah)

ผู้อำนวยการ Global Insight Future Agenda เริ่มต้นด้วยการตั้งคำถามว่า เราคิดอย่างไรเกี่ยวกับตัวตนดิจิทัล (Digital Identity) และความท้าทายทางเทคโนโลยีที่อยู่เบื้องหลัง โดยในโลกดิจิทัล เราจะต้องผ่านกระบวนการโดยการให้หลักฐานยืนยันตัวตนของเรา เราจะต้องพิสูจน์ว่าเราเป็นใครก่อนที่จะเข้าสู่ระบบความปลอดภัย ปัญหาคือความไม่ปลอดภัยไซเบอร์ และความรับผิดชอบทางดิจิทัลของผู้ให้บริการ

นอกจากนี้ ผู้เชี่ยวชาญยังชี้ให้เห็นว่า การพัฒนาตัวตนดิจิทัลต้องคิดให้รอบคอบ อย่างเช่นตัวตนดิจิทัลสามารถทำหน้าที่เป็นบัตรประจำตัวที่เป็นทางการได้ แต่ขณะเดียวกันก็เป็นเครื่องมือวัดเรื่องบุคลิก ตัวตน ความคิดความเชื่อทางการเมือง ทางศาสนา หรือความชอบในการซื้อสินค้า และที่สุดก็กลายเป็นข้อมูลที่เป็นสินทรัพย์ของผู้ให้บริการด้วยเช่นกัน

ดร. โรบิน ฟาโรห์

ผู้อำนวยการ Global Insight Future Agenda

ดร.โรบิน ตั้งข้อสังเกตว่า เทคโนโลยีไม่เพียงเป็นระบบที่นำข้อมูลตัวตนไปอยู่บนโลกออนไลน์ เพื่อแลกกับความสะดวกสบายเท่านั้น แต่ยังหมายถึงการรวมฐานข้อมูลต่าง ๆ ที่ยังคงคาดเดาผลอนาคตไม่ได้ ซึ่งผู้ให้บริการอาจนำข้อมูลทางดิจิทัลเหล่านั้น ไปทำให้เป็นสินทรัพย์ของหน่วยงาน ในด้านการตลาดและธุรกิจก็ได้

ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องคำนึงถึงการวางกฎกติกาเพื่อกำกับดูแล โดยเฉพาะอย่างยิ่งในประเด็นสำคัญ คือ ต้องดูเงื่อนไขและบริบทของสังคมในเวลานั้นเป็นหลักว่า จะวางแนวทางอย่างไร และอาจต้องมองภาพอนาคตในสถานการณ์ที่แย่หรือเลวร้ายที่สุดไว้ก่อน เพื่อจะได้เห็นภาพรวมทั้งหมด ไม่ใช่มองแต่ด้านบวกของเทคโนโลยีเท่านั้น อีกทั้งต้องมีกระบวนการสร้างความไว้วางใจ และทำให้ระบบโปร่งใสและเชื่อถือได้ ในด้านนโยบาย ต้องดูเรื่องความเป็นส่วนตัวของเจ้าของข้อมูล ความปลอดภัยในการใช้งาน ความครอบคลุมทั่วถึง และการกำกับดูแลผู้ใช้งานให้ครบทุกมิติด้วยตัวตนดิจิทัล

ระบบยืนยันตัวตนดิจิทัลกับสิทธิความเป็นส่วนตัว เราควรไว้วางใจใคร/อะไร (Good ID and Privacy: Who/What should we trust?)

ข้อมูลส่วนตัวในระบบดิจิทัลควรเก็บมากน้อยแค่ไหน จึงจะทำให้เกิดความไว้วางใจได้ นอกจากนี้ ภาวะของการนำข้อมูลส่วนบุคคลไปขายมีมากขึ้นหรือไม่ และประเด็นการขโมย Digital ID เราจะไว้วางใจระบบได้จริงหรือไม่ เป็นประเด็นที่พูดคุยในเวทีสานเสวนา

ระบบยืนยันตัวตน ต้องสร้างสมดุล ระหว่างความโปร่งใสและความเป็นส่วนตัว

सानิล อับราฮัม

ผู้อำนวยการ Center for Internet
and Society, India

सानิล อับราฮัม (Sanil Abraham) ผู้อำนวยการ Center for Internet and Society, India อธิบายถึงระบบการยืนยันตัวตนดิจิทัลของอินเดียว่า ใช้ระบบรวมศูนย์ และการยืนยันพิสูจน์ตัวบุคคล โดยใช้ลักษณะทางชีวภาพ (Biometric) เช่น ลายนิ้วมือ ซึ่งการทำลายนิ้วมือปลอมก็ทำได้ง่าย ทำให้มีการสร้างตัวตนดิจิทัลปลอมขึ้นเป็นจำนวนมาก สร้างความเสียหายทางเศรษฐกิจแก่อินเดีย จึงเสนอแนะรัฐบาลว่า ไม่ควรแสดงเลขบัตรประจำตัวประชาชนของทุกคน รัฐบาลควรใช้ระบบ Tokenization² ซึ่งสามารถตรวจสอบได้

ทั้งนี้ สานิล เสนอว่า ถ้าจะออกแบบระบบยืนยันตัวตนดิจิทัลใหม่ จำเป็นต้องออกแบบระบบให้มีคนรับผิดชอบ เมื่อมีสิ่งผิดปกติเกิดขึ้น และสร้างสมดุลระหว่างความโปร่งใส และความเป็นส่วนตัว นอกจากนี้ นโยบายควรแปรผกผันกับอำนาจเสมอ

² โทเค็น (Token) คือ ชุดข้อมูลเสมือนที่ถูกเข้ารหัสโดยการสุ่ม เพื่อใช้แทนข้อมูลที่ต้องการความปลอดภัยสูง และหลีกเลี่ยงการแลกเปลี่ยนข้อมูลนั้นโดยตรง เช่น เลขบัตรประจำตัวประชาชน เลขบัตรเครดิต กระบวนการแปลงข้อมูลกลายเป็นโทเค็นนี้ เรียกว่า Tokenization <https://www.scbeic.com/th/detail/product/1384>

กลุ่มชนชั้นนำ ผู้มีอำนาจ นักการเมือง และคนรวยยังต้องโปร่งใส เปิดเผยข้อมูลให้มาก แต่คนธรรมดาและกลุ่มอ่อนไหว เช่นกลุ่มหลากหลายทางเพศ กลุ่มผู้ค้าบริการทางเพศ ประชาชนทั่วไป และคนยากจน ควรต้องปกปิดและให้ความสำคัญกับสิทธิความเป็นส่วนตัวมากกว่าคนกลุ่มแรก นั่นคือ วิธีที่ระบบยืนยันตัวตนควรได้รับการออกแบบให้เป็น ถ้าอยากรู้ว่าระบบการยืนยันตัวตนดิจิทัลที่สร้างขึ้นมานั้นดีหรือไม่ดี ต้องให้นักการเมืองและคนรวยทั้งหมดใช้ระบบนั้นเสียก่อน ถ้าระบบนี้ดี คือไม่พบการทุจริตในหมู่นักการเมืองและคนรวยแล้ว จึงให้คนจนใช้

ถามหากลไกการคุ้มครองสิทธิ หากเกิดการละเมิดข้อมูลส่วนตัวโดยรัฐ

ผศ.ดร. กุสุมา กุใหญ่

ผู้อำนวยการ สถาบันวิจัยความขัดแย้ง
และความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ผศ.ดร.กุสุมา กุใหญ่ ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยความขัดแย้งและความหลากหลายทางวัฒนธรรมภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี แบ่งปันว่า ประชาชนในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ มีทั้งเห็นด้วย และไม่เห็นด้วย กับนโยบายการทำให้อัตลักษณ์บุคคลกลายเป็นดิจิทัล โดยเฉพาะการใช้ใบหน้าในการพิสูจน์อัตลักษณ์ เนื่องจากรัฐ ซึ่งกำกับดูแลและเข้าถึงข้อมูลของพลเมือง อ่างสถานการณ์ความรุนแรง และใช้อำนาจตามประกาศสถานการณ์ฉุกเฉินและรักษาความมั่นคง ไม่เพียงผูกขาดการใช้ข้อมูลส่วนบุคคลของพลเมือง หากยังเรียกเก็บข้อมูลเพิ่มเติมมากขึ้นด้วย

ประชาชนในพื้นที่ตั้งคำถามว่า ข้อมูลส่วนบุคคลของพวกเขาที่รัฐมีอยู่ เพียงพอที่จะคุ้มครองพวกเขาแล้วหรือยัง การจดทะเบียนซิมการ์ดเพื่อใช้ติดตามรอยผู้ที่น่าไปก่อเหตุรุนแรง น่าจะเพียงพอ หากยังให้เก็บลายนิ้วมือ และถ่ายภาพใบหน้าอีก ข้อมูลที่เก็บไปทั้งหมดนี้ ป้องกันการสวมสิทธิซิมการ์ดแล้วเอาไปจดทะเบียนได้อย่างไร หรือรัฐ

ต้องการนำไปใช้ เพื่อละเมิดความเป็นส่วนตัวของประชาชนในพื้นที่

นอกจากนี้ ข้อมูลจากการวิจัยของสถาบันฯ โดยการสำรวจความคิดเห็นของประชาชนประเด็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน พบว่า ประชาชนถูกตรวจค้น และถ่ายใบหน้าโดยไม่บอกสาเหตุ ทำให้เกิดปัญหาในเรื่องของความไว้วางใจภาครัฐ และไม่ต้องการให้ข้อมูลส่วนตัวใด ๆ อีก ทั้งนี้ คำถามสำคัญ คือเรามีกลไกอะไร ในการคุ้มครองพลเมืองจากการถูกละเมิดสิทธิ ถ้าโดยเอกชนอาจจะพอใช้กฎหมายทำได้ แต่ถ้าถูกละเมิดสิทธิโดยรัฐจะอย่างไร

ตัวตนดิจิทัล ไม่ต้องแสดง ข้อมูลส่วนตัวทั้งหมด

ดร. สุพจน์ เจียรวุฒิ

ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล
(องค์กรมหาชน)

ดร.สุพจน์ เจียรวุฒิ ผู้อำนวยการสำนักงานพัฒนารัฐบาลดิจิทัล (องค์กรมหาชน) ตั้งประเด็นว่า กระบวนการจัดเก็บเพื่อให้ได้มาซึ่งตัวตนดิจิทัล (Digital ID) นั้น การจัดการที่ดีคืออะไร ความเป็นส่วนตัวและความสะดวกมีอะไรบ้าง โดยศึกษาของอเมริกาเทียบกับไทย ซึ่งมีข้อแตกต่าง และมีประเด็นที่จะให้ทุกท่านพิจารณาต่อไป โดยยังไม่ใช้ข้อสรุป

ในอเมริกา การจัดเก็บข้อมูลเพื่อระบุตัวตน เพื่อให้สามารถเข้าใช้บริการที่รัฐจัดให้ ถ้ารัฐจะให้บริการ จะต้องกำหนดคุณสมบัติของคนที่จะมาใช้บริการ จึงต้องมีการยืนยันตัวตน การเก็บข้อมูลจะเก็บเท่าที่จำเป็น (Minimum Necessary) เพื่อระบุตัวตนได้ อย่างเช่น ในโลกออนไลน์ เรามีสิทธิที่จะไม่แสดง

ตัวตน และเรามีสิทธิที่จะใช้ชื่อเล่นในการสมัครอีเมลล์ หรือทวิตเตอร์ การกล่าวว่า การมีตัวตนดิจิทัล ต้องยกข้อมูลให้รัฐทั้งหมดเป็นเรื่องที่ไม่ถูกต้อง

ในระบบของไทย มีการลงทะเบียนพิสูจน์ตัวตนเพื่อใช้บริการ และยืนยันตัวตนเพื่อใช้งานในระบบ โดยใช้ IdP³ ซึ่งต่างกับอเมริกา ซึ่งผู้ตรวจสอบตัวตน และผู้ออกหลักฐานการยืนยันตัวตน จะแยกจากกัน ทั้งในเชิงเทคนิค และเชิงการทำงาน แต่ของไทยรวมกันเป็นผู้ให้บริการด้านการเข้าถึงข้อมูลดิจิทัล (digital IdP) ดังนั้น โครงสร้างที่ไทยวางไว้ยังค่อนข้างจำกัด ผู้ตรวจสอบและออกหลักฐานเป็นคน ๆ เดียวกัน

การพิสูจน์และยืนยันตัวตนไม่เกี่ยวกับการให้บริการข้อมูล แยกออกจากกันชัดเจน ในอเมริกาให้เก็บหลักฐานเท่าที่จำเป็น เพียงพอที่จะแยกแยะตัวบุคคลได้ โดยกระบวนการ 3 ขั้นตอน คือ 1) เก็บหลักฐานเพื่อจะระบุว่าคนนี้เป็นใคร 2) ตรวจสอบหลักฐานว่าถูกต้อง เป็นจริง ซึ่งต้องตรวจสอบตั้งแต่ต้นทางที่เป็นแหล่งหลักฐาน 3) เปรียบเทียบระหว่างหลักฐานและตัวบุคคลว่าเป็นคนเดียวกันจริง หมายถึงเจอกันซึ่งหน้า และต้องมีเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบด้วย

สำหรับ NDID ดร.สุพจน์ ตั้งข้อสังเกตว่า ระบบนี้ เหมือน 3 in 1 คือ ไม่ได้แยกการระบุตัวตนออกมา แต่รวมถึงการแชร์ข้อมูล การให้บริการในการแลกเปลี่ยนข้อมูลด้วย และการให้เจ้าของข้อมูลยินยอม ข้อดี คือสะดวก แต่ว่าข้อมูลที่ถูกเรียกเก็บไปโดย IdP จะเป็นข้อมูลที่เพียงพอและจำเป็นแค่ไหน ประเด็นนี้สำคัญ เพราะบทบาท IdP เป็นทั้งผู้ขอแลกเปลี่ยนข้อมูล และผู้ระบุตัวตน จึงมีแนวโน้มที่จะเรียก

³ ID Provider (IdP): ผู้ให้บริการด้านการเข้าถึงข้อมูล ทำหน้าที่บริหารข้อมูลในกระบวนการพิสูจน์และยืนยันตัวตนทางดิจิทัลแก่ผู้ใช้ และ Relying Party <https://www.dga.or.th/our-services/digital-platform-services/digitalid/>

เก็บข้อมูลให้มากที่สุด ฉะนั้น การเก็บข้อมูล เราจะแยกไม่ออกกว่าเป็นการเก็บเพื่อระบุตัวตน หรือเป็นการเก็บเพื่อที่จะเอาข้อมูลไปแชร์คนอื่น

นอกจากนี้ แพลตฟอร์มนี้ จะรู้ข้อมูลทางธุรกรรมทั้งหมด คำถามคือถ้าเอกชนเป็นเจ้าของ ใครมีโอกาสเข้าถึงข้อมูลนี้ได้บ้าง และเจ้าของข้อมูลจะรู้หรือไม่ว่าถูกใครเข้ามาดูบ้าง เป็นประเด็นที่ยังไม่มีความชัดเจน และต้นแบบของการทำ IDP ตอนนี้ เป็นภาคการเมืองทั้งหมด แต่ถ้าภาคอื่นเข้ามาร่วมด้วย เช่น โทรคมนาคม หรือสุขภาพ ด้วยการออกแบบในปัจจุบัน ทำให้เกิดคำถามว่าจะเหมาะสม เพียงพอ และรองรับการใช้งานในรูปแบบอื่น ๆ เพิ่มเติมได้หรือไม่

การยืนยันตัวตนดิจิทัล ควรเป็นเรื่องการเข้าถึง การบริการและการใช้สิทธิในฐานะพลเมือง

อ. ชูติรัตน์ ทิพย์สัมฤทธิกุล

คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

อาจารย์ชูติรัตน์ ทิพย์สัมฤทธิกุล คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ พยายามตอบคำถามว่า ระบบดิจิทัลกับความเป็นส่วนตัว เราควรไว้วางใจใครและอะไร โดยมองว่าการมี ID ไม่ว่าจะเป็นรูปแบบของการ์ด หรือบัญชีดิจิทัล ควรจะเป็นเรื่องของการอำนวยความสะดวก สามารถเข้าถึงการให้บริการ หรือการใช้สิทธิตามสิทธิที่เราจะได้ในฐานะความเป็นพลเมือง อันนี้เป็นความสัมพันธ์กับรัฐ ส่วนเรื่องบัญชีดิจิทัลเป็นความสัมพันธ์กับเอกชน เป็นเรื่องที่เราจะต้องดูแลการใช้บริการนั่นเอง

อย่างไรก็ตาม ความสัมพันธ์กับรัฐ ไม่ควรจะมีเงื่อนไขของการได้มาซึ่งสิทธินั้น เพื่อไม่ให้มีคนตกหล่นไปจากระบบการเข้าถึงการให้บริการของรัฐ เพราะเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน นอกจากนี้ รัฐไม่จำเป็นที่จะเข้าถึงข้อมูลทุกสิ่งทุกอย่างของประชาชน

ปัจจุบัน เรามีเทคโนโลยีที่จะทำให้การสร้างควมไว้วางใจเกิดขึ้น ผ่านกระบวนการอื่น ๆ ยกตัวอย่าง Uber กับ Grab เราเชื่อเพราะเขารับประกัน และสามารถตรวจสอบได้ สามารถฟ้องร้องได้ และประสบการณ์ “รีวิว” ของผู้ใช้ผู้อื่น คือข้อมูลที่ช่วยในการตัดสินใจ อย่างไรก็ตาม ไม่ควรมีใครเชื่อใจใคร หรือระบบอะไรได้ร้อยเปอร์เซ็นต์ เราต้องดูว่าปฏิบัติการจริงเป็นอย่างไร ใช่ว่าแล้วมีโอกาสผิดพลาดหรือไม่ ถูกตรวจสอบได้ไหม คนดูแลระบบพร้อมถูกตรวจสอบเรื่องความโปร่งใสหรือไม่ หลักของความเชื่อใจ คือความโปร่งใส แน่แน่นอนว่าต้องมาพร้อมคุณภาพและความปลอดภัยของเทคโนโลยี

อาจารย์ชูติรัตน์ เสนอว่า ในสถานะที่เราไม่ไว้วางใจกัน จะสร้างความเชื่อใจให้เกิดขึ้นในสังคมนั้น

พลเมือง หรือตัวเจ้าของข้อมูล หรือคนที่ใช้บริการ ต้องรู้ว่าตัวเองมีสิทธิที่จะตรวจสอบ และต้องทำให้ผู้ให้บริการ ทั้งรัฐและเอกชน มีความรับผิดชอบ ที่จะอธิบายว่าทำไมระบบถึงเป็นอย่างนี้ ทำไมถึงผิดพลาด ทำไมไม่สะดวกรวดเร็วอย่างที่เรต้องการ จึงจะทำให้ระบบน่าเชื่อถือและเป็นที่ไว้วางใจมากขึ้น

แลกเปลี่ยนความคิดเห็น

ผู้เข้าร่วมเสวนา แสดงความเห็นว่าการออกแบบระบบยืนยันตัวตน ควรมีการตรวจสอบและมีตัวชี้วัดการปฏิบัติงานของผู้ให้บริการ นอกจากนี้ ยังแสดงความกังวลกรณีระบบมีข้อผิดพลาด ข้อมูลรั่ว ระบบรู้ไหมว่าจุดไหนที่รั่ว คนรับผิดชอบเป็นใคร ความรับผิดชอบอยู่ตรงไหน และข้อมูลเท่าที่จำเป็นมีขอบเขตอย่างไร

ดร. ภูมิ ภูมิรัตน์ ตอบว่า พ.ร.บ.คุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลจะมีผลบังคับในปีหน้า กำหนดให้เอกชนเก็บข้อมูลเท่าที่จำเป็นเท่านั้น ถ้าเก็บเกินจะมีโทษ และในส่วนแพลตฟอร์มที่ตนพัฒนานั้น มีความเป็นไปได้ น้อยมากที่ข้อมูลจะรั่ว และการมีหรือไม่มี NDID ไม่ได้เพิ่มปัญหานี้ แต่ NDID ก็ได้แก้ปัญหานี้ และปัญหานี้ไม่ได้เกี่ยวกับเทคโนโลยี แต่เกี่ยวกับคนที่มาเกี่ยวข้อง ถ้าข้อมูลรั่ว ระบบก็สามารถรู้จุดไหนที่รั่วและใครเป็นคนทำ แต่กระบวนการแสวงหานี้มีค่าใช้จ่าย

ผู้เข้าร่วมเสวนา ยังร่วมกันแลกเปลี่ยนถึง **หลักความจำเป็นของข้อมูลส่วนบุคคลว่าต้องเอามาใช้เท่าที่จำเป็นเท่านั้น** โดยต้องดูว่าเป็นการให้บริการแบบไหน คือ เก็บเท่าที่การให้บริการนั้นๆ ไม่เสียคุณภาพการให้บริการ นอกจากนี้ ความไว้วางใจนั้น การออกแบบระบบเป็นเรื่องสำคัญ แต่การออกแบบจะสำคัญได้ก็ต่อเมื่อมีแนวปฏิบัติที่ดี (Best Practice) และความโปร่งใสของผู้ให้บริการ รวมถึงการให้ประชาชนสามารถตรวจสอบ สามารถท้าทายความรับผิดชอบ ถ้าตรงนี้ยังมีช่องว่าง ก็สามารถทำร่างกฎหมายและกฎระเบียบของประชาชนประกบกับร่างกฎหมายของรัฐ

เรียบเรียงจากเวทีสานเสวนานักคิดดิจิทัล Digital Thinkers Forum ครั้งที่ 1 ตัวตนดิจิทัลกับ
สิทธิในข้อมูล เราควรไว้ใจใคร เมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม พ.ศ.2562 ณ ห้องประชุมชั้น 7 อาคารจามจุรี 10
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จัดโดยศูนย์แม่โขงศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย Center for Humanitarian
Dialogue (HD) และสถาบัน Change Fusion

แพลตฟอร์มสื่อดิจิทัล
กับการรับมือข่าวลวง
ความเกลียดชัง
และด้านมืด
ในโลกออนไลน์

#2

เมื่อไม่สามารถปฏิเสธความเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีที่เพิ่ม
ความเข้มข้น และส่งผลกระทบที่คาดไม่ถึงในหลายด้าน จึงจำเป็นต้อง
หาวิธีอยู่ร่วมกันอย่างสร้างสรรค์ ปลอดภัย และมีสุขภาวะ

สังคมควรใช้เทคโนโลยีสู้กับข่าวลวง ความเกลียดชัง และด้านมืด
ในยุคดิจิทัลอย่างไร จึงเป็นโจทย์ที่ทุกคนจะต้องร่วมกันคิดว่า
เราจะทำอย่างไรต่อไปกับภาวะที่เกิดขึ้นในปัจจุบันในสังคมเรา

องค์กรกำกับดูแล จะสามารถจัดการและออกแบบกฎกติกา ให้
สามารถคุมเทคโนโลยีได้หรือเปล่า ทว่า คำถามใหญ่ที่สุดทั่วโลก
ตอนนี้ คือความไว้วางใจต่อองค์กรกำกับดูแล กติกาของการ
กำกับดูแลที่ไม่มากเกินไปจนเป็นการละเมิดความเป็นส่วนตัว และ
ไม่น้อยเกินไปจนควบคุมอะไรไม่ได้

บทบาทผู้ให้บริการสื่อสังคมออนไลน์ ในการรับมือข่าวลวง บทเรียนจากสากล สู่สังคมไทย

ปัจจุบัน สื่อสังคมออนไลน์กลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตผู้คนในสังคมอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง แพลตฟอร์มสื่อดิจิทัล เช่น เฟซบุ๊ก (Facebook) ไลน์ (Line) ทวิตเตอร์ (Twitter) อิน스타그램 (Instagram) ควรมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาข่าวลวง และรับมือกับเนื้อหาที่สร้างความเกลียดชัง

การเรียนรู้ประสบการณ์จากต่างประเทศ และแลกเปลี่ยนบทเรียนของการรับมือข่าวลวงในประเทศไทย เพื่อกลไกที่ควรจะเป็น ร่วมกันออกแบบกฎกติกา โดยมีภาคประชาสังคมช่วยขยายเครือข่าย สร้างความตื่นรู้ และตรวจสอบถ่วงดุลให้เกิดนโยบายสาธารณะต่อไป

แพลตฟอร์มสื่อดิจิทัลกับการกำกับดูแลตัวเอง (Self-regulation)

ผศ. พิจิตรา สิกาโมโต

หัวหน้าภาควิชาวารสารสนเทศ

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผศ. พิจิตรา สิกาโมโต หัวหน้าภาควิชาวารสารสนเทศ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แบ่งปันข้อมูลว่า ในสังคมซึ่งแพลตฟอร์มสื่อดิจิทัล หรือสื่อสังคมออนไลน์ เป็นพื้นฐานของการเชื่อมโยงติดต่อ และรับข้อมูลข่าวสาร แทนที่สื่อสารมวลชนแบบทางเดียว บนแพลตฟอร์มวิทยุโทรทัศน์ และสิ่งพิมพ์นั้น แพลตฟอร์มสื่อดิจิทัลที่เข้าถึงง่าย เพียงผ่านโปรแกรมประยุกต์ (Application) เท่านั้น จึงกลายเป็นส่วนหนึ่งของวิถีชีวิตของผู้คนในสังคม

ประเด็น “ข่าวลวง” (Fake News) นั้น ต้องยอมรับความจริงว่า การเข้าถึงสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งใคร ๆ ก็สามารถผลิตเนื้อหาได้นั้น ทำให้สื่อมีทั้งข้อมูลที่จริงและไม่จริง มีความคิดเห็นและข้อเท็จจริง มีข้อมูลที่ผิดและถูก ผสมรวมกันเต็มไปหมด อย่างไรก็ตาม ในระดับสากล “ข้อมูลที่บิดเบือน” (Disinformation) หรือ “ข้อมูลที่แฝง

เจตนาร้าย” (Malformation) จะใช้ความเท็จ ผิด ไม่ถูกต้อง ไม่ถูกต้องตามกฎหมาย (Falseness) และเป็นอันตรายร้ายแรง (Harmful) เป็นตัวชี้วัดว่าเนื้อหานั้นเป็นข่าวลวง สำหรับ “ข่าวลวง” ในเมืองไทย คงต้อง

ศึกษาว่าจะใช้ตัวชี้วัดใดระบุ “ข่าวลวง” เพื่อป้องกันการไปกำกับดูแลเนื้อหาเกินสมควร

ปัจจุบัน แพลตฟอร์มสื่อดิจิทัลส่วนใหญ่ พยายามกำกับดูแลตัวเอง (Self-regulation) เฟซบุ๊กกำกับดูแลตัวเอง ด้วยการทำมาตรฐานของชุมชน (Community Standard) คล้าย ๆ แนวปฏิบัติ (code of conduct) เพื่อบอกว่าอะไรที่เฟซบุ๊กให้ทำ/ไม่ทำ โดยมาตรฐานของชุมชนเฟซบุ๊ก ใช้หลักการ “เอาออก” (remove) จากแพลตฟอร์ม ซึ่งถือเป็นการเซ็นเซอร์เลย การเอาออกเป็นการลดเนื้อหา โดยระบุว่าเป็นบัญชีลวง (Fake Account) นอกจากการจัดการกับผู้ใช้นิติเฟซบุ๊กที่ไม่พึงประสงค์แล้ว เฟซบุ๊กยังสนับสนุนให้นักข่าวเฟซบุ๊ก (Facebook Journalism) ด้วยการอบรมนักข่าวมืออาชีพ เพื่อผลิตข้อเท็จจริงที่ทำให้แพลตฟอร์มเข้มแข็ง รวมทั้งสร้างเครื่องมือตรวจสอบ (Investigate Tool) ที่เป็นปัญญาประดิษฐ์ (AI-Artificial Intelligence) เพื่อตรวจสอบเนื้อหาที่เป็นข่าวลวงด้วย

สำหรับกูเกิล โดยเฉพาะกรณียุโรป ซึ่งตระหนักถึงเนื้อหาเกี่ยวกับผู้ก่อการร้ายเป็นพิเศษ จึงสร้างความร่วมมือระหว่างอุตสาหกรรม และมีการติดตาม ส่งต่อข้อมูลให้รัฐ เพื่อจัดการกับข้อมูลและผู้ผลิตเนื้อหาดังกล่าว

นอกจากนี้ ยังมีแนวปฏิบัติสำหรับชุมชนกูเกิล (Community Guideline) มีการสนับสนุนการอบรมนักข่าว และมีการใช้ปัญญาประดิษฐ์ในการตรวจจับ (Detect) ข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง ทั้งนี้ กูเกิลจะระวังในเรื่องของการ “เอา (ข้อมูล) ลง (จากแพลตฟอร์ม)” (Take Down Information) เพราะขัดต่อหลักการของกูเกิลเนื่องจากกูเกิลพัฒนามาจากโปรแกรมค้นหา (Search Engine) กูเกิลจึงใช้ “ข่าว-เนื้อหาที่เชื่อถือได้” (Authoritative News หรือ Contents) เพื่อจัดลำดับเนื้อหา ข่าวดี ข่าวที่เป็นข้อเท็จจริงก็จะให้ขึ้นมาลำดับต้น ๆ ให้คนเห็นก่อน ส่วนข่าวที่เป็นข่าวลวง หรือเป็นอันตรายก็จะทำให้การค้นหาเป็นไปได้ยากขึ้น

กรณีของไลน์ ต้นกำเนิดของแพลตฟอร์ม เป็นผู้ส่งสาร (Messenger) วงปิด ไม่เรียกตัวเองว่าเป็นสื่อ (Media) แต่เมื่อมีลูกค้ามากขึ้น จึงสร้างรูปแบบสื่อ (Feature Media) อื่น ๆ เช่น ไลน์ทีวี ไลน์ทูเดย์ (ข่าว) มาให้บริการลูกค้า ทั้งนี้ ธรรมชาติธุรกิจแบบญี่ปุ่น จะไม่ยุ่งเรื่องความเป็นส่วนตัว (Privacy) ของใคร แต่สิ่งที่ไลน์ทำคือ ถ้าอยากรู้ว่า อะไรเป็น “ข้อเท็จจริง” ให้เข้าไลน์ทูเดย์ นอกจากนี้ ไลน์ยังมีโปรแกรมรู้เท่าทันดิจิทัล (Digital Literacy Program) ด้วย

กรณีสุดท้าย สหภาพยุโรปซึ่งตระหนักเกี่ยวกับแพลตฟอร์มสื่อดิจิทัล มีการตั้งกลุ่มผู้เชี่ยวชาญระดับสูง (HLEG – High-Level Expert Group) ด้านการกำกับดูแลแพลตฟอร์ม เพื่อเร่งออกกฎหมายมากำกับดูแล โดยให้ความสำคัญไปที่ 1) โฆษณา โดยแพลตฟอร์มต้องแสดงที่มาของโฆษณาว่า ใครนำเข้าระบบ ใครเป็นเจ้าของโฆษณา และ 2) ความโปร่งใส-ตรวจสอบได้จากแพลตฟอร์มถึงที่มาของเนื้อหา

การมีส่วนร่วมของภาคประชาชนบนแพลตฟอร์มสื่อดิจิทัล

สุนิตย์ เชมษฐา ผู้อำนวยการสถาบัน Change Fusion แสดงความคิดเห็นว่า การกำกับดูแลตัวเองของแพลตฟอร์มสื่อดิจิทัล เป็นนโยบายที่ดี แต่นโยบายนี้ จะถูกประยุกต์ใช้ได้ดีมาก-น้อยแค่ไหนในประเทศไทยประชาชนต้องมีส่วนร่วม โดยเข้าไปมีส่วนร่วมใช้ ช่วยกันทำให้มันดี และมีประสิทธิภาพมากขึ้น

สุนิตย์ นำเสนอว่า “ข่าวลวง” หรือ “ข้อมูลที่บิดเบือน” นั้น เป็นเหมือนไวรัสทางสังคม ซึ่งหลาย ๆ ครั้ง มันก็กลายเป็นการระบาดทางสังคม โดยเฉพาะทางความคิด งานวิจัยช่วงหลัง ๆ พบว่า “ข่าวลวง” เคลื่อนที่เร็วกว่า ลึกกว่า กว้างขวางกว่าข่าวปกติ และจะแพร่กระจายก่อนข่าวจริงเสมอ เมื่อแพร่กระจายมาก

สุทินย์ เซรุษุชา

ผู้อำนวยการสถาบัน Change Fusion

จะมีโอกาสติดเชื้อ และเมื่อติดเชื้อ จะไม่เป็นไร ถ้าเราแข็งแรง แต่สามารถกระจายเชื้อต่อ และหากว่าติดเชื้อแล้วป่วย คือ เชื้อผิด ๆ ก็แพร่ผิด ๆ ต่อไปได้อีก

เมื่อเป็นไวรัสสังคม (Social Virus) เป็นการระบาดทางสังคม (Social Epidemic) วิธีแก้ก็ต้องใช้การแก้ปัญหาโดยสังคม (Social Solution) เน้นสร้างชุมชน กลุ่มคนที่มาช่วยกันทำ ไม่ควรพึ่งผู้เชี่ยวชาญเป็นการเฉพาะ หรือใช้แพลตฟอร์มเพียงอย่างเดียว แต่ต้องทำงานร่วมกัน และเน้นเรื่องการสร้างภูมิคุ้มกันต่างๆ สุดท้ายก็คือ การสร้างความมีส่วนร่วมจากผู้มีส่วนได้เสีย ไม่ว่าจะเป็นคนไข้ กลุ่มนวัตกรรมต่าง ๆ ผู้ให้บริการแพลตฟอร์ม และภาครัฐ

กรณีตัวอย่างในได้หวั่น โครงการ Cofact (Collaborative Fact-checking) เครือข่ายทางสังคมเพื่อร่วมกัน “ตรวจสอบข้อเท็จจริง” ของ

เนื้อหาในโซเชียลมีเดีย ประกอบด้วยกลุ่มกึ่งอาสาสมัคร และกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ ที่มาช่วยตรวจสอบข้อเท็จจริง โดยใช้เครื่องมือที่มีอยู่ อย่างเช่น แชทบอท (Chatbot) เพื่อสื่อสาร ฐานข้อมูลกลาง (Database) เรื่องข่าวลวง และเพื่อตรวจสอบข้อเท็จจริง และเว็บเพจของ Cofact เพื่อบริหารข้อมูล โดยมีเจ้าหน้าที่ร่วมตรวจสอบข้อมูลด้วย เพื่อให้ผู้ที่ต้องการตรวจสอบข้อมูลได้คำตอบว่าข้อมูลนั้น ๆ ถูกต้อง หรือเป็นข้อมูลที่บิดเบือน หรือเป็นข้อมูลที่ผิด หรือเป็นข้อมูลเก่า พร้อมหลักฐานอ้างอิงที่ถูกต้อง ที่สำคัญที่สุดกรณีได้หวั่นนี้ ภาครัฐสนับสนุน ผู้ให้บริการแพลตฟอร์มจึงให้ความร่วมมืออย่างเต็มที่

ข้ออ่อนของเครือข่ายทางสังคมแบบนี้ คืออาจมีคนทีปล่อยข่าวลวงเข้ามาอาสาเป็นเจ้าหน้าที่ตรวจสอบได้ ซึ่งหากการสร้างกลุ่มเข้มแข็งพอ มีผู้เชี่ยวชาญมากพอ ก็จะสร้างความน่าเชื่อถือขึ้นได้ กระบวนการตรวจสอบข่าว ต้องใช้เวลากว่าจะได้คำตอบ ช่วงเวลารออาจทำให้ผู้ได้ข้อมูลเปลี่ยนใจที่จะแชร์ข้อมูลก่อนได้รับคำตอบเสียอีก ส่งผลให้การกระจายข้อมูลเท็จลดน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด สอดคล้องกับงานศึกษาหลายชิ้นที่ระบุว่า การประวิงเวลาในการแชร์ข้อมูล เพื่อให้ผู้ใช้ได้มีเวลาไตร่ตรอง จะช่วยลดการแพร่กระจายข้อมูลได้

สุดท้ายคือ เรื่องการสร้างภูมิคุ้มกัน ซึ่งเป็นแนวทางที่หลายๆ องค์กร สสส. หรือภาคีด้านการสื่อสาร ทำกันมาตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การสร้างการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล ในกลุ่มเด็กเยาวชน และกลุ่มโรงเรียน มีตัวอย่างการศึกษาที่ใช้เกมส์ หรือโปรแกรมสำเร็จรูปที่สอดคล้องกับการเรียนรู้ของเด็กวัยต่าง ๆ

การเสริมศักยภาพผู้ใช้แพลตฟอร์ม โดยเฉพาะเยาวชน ให้รู้เท่าทันสื่อ

เข็มพร วิรุณราพันธ์ ผู้จัดการสถาบันสื่อเด็กและเยาวชน (สสย.) แสดงความคิดเห็นว่า คำว่า “ข่าวลวง” รวมถึงข้อมูลที่ไม่มีคุณภาพ ข้อมูลที่ผิด ข้อมูลที่บิดเบือน ข้อมูลที่สร้างความเกลียดชัง/

เข็มพร วิรุณราพันธ์

ผู้จัดการสถาบันสื่อเด็กและเยาวชน (สสย.)

ความรุนแรงนั้น มีอยู่ในสังคมไทยมาอย่างยาวนาน แล้ว ตั้งแต่ข้าวลื้อในหมู่บ้าน ฝึบอบ น้ำศักดิ์สิทธิ์ ยารักษาทุกโรค ฯลฯ เมื่อมีสื่อที่ทันสมัย นำไปขยายต่อ จึงเกิดการแพร่ระบาดออกไปอย่างรวดเร็ว และกว้างกว่าชุมชน

เข็มพร แบ่งปันถึงโครงการ Google News Initiative ที่ สสย. ได้รับการสนับสนุนจาก แพลตฟอร์มกูเกิล ให้ดำเนินการกับกลุ่มวัยรุ่นในชุมชนเมืองที่ยากจน เรื่องการมีส่วนร่วมในการรู้เท่าทันข่าวสารข้อมูล ทั้งนี้เพื่อเปลี่ยนเด็กเยาวชน ซึ่งเป็นคนสร้างข่าวหรือกระจายข่าวต่าง ๆ อยู่แล้ว ให้มีบทบาทในการรู้เท่าทันข่าวและเนื้อหาข้อมูล ด้วย จากการทำงานพบว่า นอกจากผู้เชี่ยวชาญ และนักวิชาการในสังคมไทย จะร่วมกันกำหนดนิยาม ความหมายของข้อมูลที่ “เป็นอันตราย” ซึ่งอาจก่อให้เกิดความรุนแรงทางตรงแล้ว จำเป็นต้องนิยาม ข้อมูลที่ “เป็นอันตราย” ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความ

รุนแรงเชิงโครงสร้าง และความรุนแรงเชิงวัฒนธรรมตามมาด้วย โดยเฉพาะเมื่อมีการแพร่กระจายของข้อมูลทางสังคมเกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ ความหลากหลายทางเพศ หรือคนชายขอบ

ทั้งนี้ การเท่าทันข่าวสารข้อมูล มีทั้งมิติของการเท่าทันเทคโนโลยี การเท่าทันตัวเนื้อหา รวมถึงการเท่าทันความเชื่อ อคติ และวัฒนธรรมที่ฝังรากลึกในสังคมไทยด้วย อาจต้องมีการศึกษาวิจัยว่า มีรูปแบบอะไรที่ตอกย้ำ “อคติ” เหล่านี้ ให้คงอยู่ เพื่อช่วยกันแก้ไขคลี่คลายความเข้าใจผิดที่มีอยู่ในวัฒนธรรมไทย มาอย่างช้านานให้หมดไป

เข็มพร ให้ความสนใจการเสริมศักยภาพผู้ใช้สื่อ ซึ่งเป็นเด็กและเยาวชน ให้มีการรู้เท่าทันตนเอง เพื่อจะเข้าถึงการตรวจสอบข้อมูลก่อนเผยแพร่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเสนอว่า โครงการเกี่ยวกับเสริมพลังให้คนเข้ามามีส่วนร่วม และสร้างเครื่องมือที่จะเท่าทันข่าวสารในกลุ่มของตัวเอง ควรกระจายไปยังกลุ่มสังคมที่หลากหลาย ในกลุ่มที่แตกต่าง และชุมชนที่เป็นเจ้าของประเด็นด้วย เช่น กลุ่มผู้รักสุขภาพ กลุ่มชาติพันธุ์ กลุ่มผู้มีความหลากหลายทางเพศ เพื่อให้ทุกคนได้เข้ามามีส่วนร่วม สร้างเครื่องมือ ตรวจสอบข้อมูล และแก้ไขข้อเท็จจริงด้วยตัวเอง ทั้งนี้ จะเป็นการเสริมพลังให้เครือข่ายตรวจสอบข้อมูลด้วย เปิดโอกาสให้ภาคประชาสังคม เข้ามามีส่วนร่วมในบริบทของการสร้างสังคมเท่าทันสื่อ เท่าทันข่าวสาร และเท่าทันดิจิทัล

สร้างความตระหนักรู้ต่อสังคม เกี่ยวกับการแพร่ข้อมูลลงในสื่อสังคมออนไลน์

อาจารย์มุกดา ประทีปวัฒนะวงศ์ ศูนย์แม่โขงศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กล่าวว่า เห็นความพยายามของผู้ให้บริการแพลตฟอร์ม ที่ต้องการจำกัด “ช่วงลวง” ด้วยวิธีการทางเทคโนโลยี

อ.มุกดา ประทีปวัฒนะวงศ์

ศูนย์แม่โขงศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ร่วมกับภาคประชาสังคม หรือสนับสนุนภาควิชาการ เพราะตระหนักดีว่า ข่าวลวง หรือข้อมูลที่บิดเบือน ก่อให้เกิดความเข้าใจผิด สร้างความตระหนัก ทำให้สังคมเสียหาย และส่งผลกระทบต่อสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองได้

พร้อมกันนี้ **อาจารย์มุกดา** ตั้งข้อสังเกตว่า การให้บริการแพลตฟอร์มออนไลน์มีบทบาทในการลด จำกัด ปิดบัญชีผู้สร้างข่าวลวงนั้น จะเป็นการย้อนแย้งกับโมเดลธุรกิจของแพลตฟอร์มสื่อดิจิทัล ซึ่งต้องการให้มีผู้ใช้บริการจำนวนมาก ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง แพลตฟอร์มเฟซบุ๊ก ซึ่งสนับสนุนการปฏิสัมพันธ์ในหมู่ผู้ใช้ ออกแบบให้มีการแสดงความคิดเห็น และแชร์ข้อมูลระหว่างกัน การปิดบัญชีผู้ใช้ด้วยเหตุเผยแพร่ข่าวลวง อาจขัดกับบทบาทของแพลตฟอร์มสื่อสังคมออนไลน์นี้

อย่างไรก็ตาม ในสถานะที่นักข่าวและสื่อกระแสหลัก ถูกท้าทายด้วยการแข่งขันจากหลาย ๆ ช่องทาง และความสนใจของผู้บริโภคที่ลดลงอย่าง

ต่อเนื่อง ข่าวลวงในบางประเด็น ก็ทำให้ตัวคุณค่าของสื่อกระแสหลักกลับมามีมากขึ้น และมีความสำคัญขึ้นยิ่งไปกว่านั้น การมีข่าวลวงแพร่กระจายในสื่อสังคมออนไลน์ ก็ทำให้ผู้บริโภคได้เรียนรู้ที่จะคิดก่อนแชร์ แม้บางครั้งอาจถูกหลอกให้แชร์ข่าวที่อาจจะไม่จริงได้ แต่การถูกหลอก ก็จะทำให้เรารู้เท่าทัน และไม่แชร์ในครั้งต่อไป

อาจารย์มุกดา เสนอว่า ต้องให้การศึกษาผู้ใช้บริการ หรือสร้างความตระหนักต่อสังคมเกี่ยวกับการแพร่กระจายของข่าวลวงในสื่อสังคมออนไลน์ให้มากขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่สุดในขณะนี้

สร้างภาคประชาสังคมที่หลากหลายวัย ชีวพันธุ์ พื้นที่ และลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล

ธีรพล บัวงาม สำนักข่าวประชาธรรม แสดงความเห็นว่ ข้อมูลที่บิดเบือน ข้อมูลที่ไม่เป็นความจริง ก็ไม่ควรจะหายไปจากสังคม และสังคมออนไลน์ แต่ควรจะมีอยู่ในระดับที่ผู้ใช้บริการสามารถรับมือได้ ขณะที่ผู้ใช้บริการแพลตฟอร์มพยายามลดจำนวนลงด้วยหลากหลายวิธี ผู้ใช้บริการอาจจะต้องช่วยกันสร้างกลไกทางสังคมเพื่อติดตาม ตรวจสอบ กำกับดูแลไปพร้อมกันด้วย

บริบทภาคเหนือ ที่มีความเป็นเมืองและชนบทถูกแบ่งอย่างไม่ชัดเจนนัก มีความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม มีความซับซ้อนในเรื่องการใช้ภาษาและวัฒนธรรม ยังจำเป็นต้องมีการศึกษาถึงค่านิยมของข้อมูลที่ “เป็นอันตราย” อันก่อให้เกิดความรุนแรงในสังคม รวมถึงการศึกษาวิจัยพฤติกรรมการใช้สื่อสังคมออนไลน์ของคนในชนบท จะทำให้เกิดความเข้าใจมากขึ้น ยิ่งไปกว่านั้น การสื่อสารข้อมูลทางการ ซึ่งต้องผ่าน

ธีรพล บัวงาม

สำนักข่าวประชาธรรม

ผู้นำชุมชน ด้วยสื่อชุมชน สื่อท้องถิ่น หรือสื่อแบบเดิม ที่ไม่ใช่ดิจิทัล ยังคงมีบทบาท และมีประโยชน์อย่างมาก

ความแตกต่างระหว่างเมืองและชนบท ทำให้ต้องยอมรับความหลากหลายที่เกิดขึ้น ข้อมูลที่ผิด ข้อมูลที่บิดเบือนตามความเห็นของคนกลุ่มหนึ่ง อาจเป็นข้อมูลที่ถูกต้องตามวัฒนธรรมของคนอีกกลุ่มหนึ่งก็เป็นได้ เพราะฉะนั้น ควรสร้างพื้นที่ให้คนที่หลากหลายและต่างกัน สามารถถกเถียงกันได้ เพื่อหาคำอธิบายที่สมเหตุสมผล บทบาทของท้องถิ่น บทบาทของสื่อ ทั้งสื่อมวลชน สื่อชุมชน และสื่อทางเลือกต่างๆ สำคัญมากในการที่จะทำให้ข้อมูลข่าวสารเป็นจริง

ธีรพล เสนอว่า การสร้างภาคีภาคประชาสังคม เพื่อร่วมตรวจสอบข้อมูลที่บิดเบือนกับแพลตฟอร์มสื่อดิจิทัลนั้น นอกจากจะเปิดโอกาสให้

กลุ่มต่าง ๆ เข้ามีส่วนร่วมแล้ว ยังต้องคำนึงถึงทุกช่วงวัย ทุกพื้นที่ด้วย มีข้อค้นพบว่า การทำงานกับกลุ่มที่มีความแตกต่างระหว่างวัย จะเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และเกิดความเข้าใจและยอมรับกันที่สุดในที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งในแพลตฟอร์มสื่อดิจิทัล ซึ่งกลุ่มวัยรุ่นจะมีทักษะที่ชำนาญกว่า คุณเคยกับการใช้ภาษามากกว่า และเข้าใจภูมิทัศน์ของสื่อนี้ได้ดีกว่ากลุ่มผู้สูงอายุ

นอกจากนี้ การลดความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล มีความจำเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้ผู้ใช้บริการในชนบทสามารถเข้าถึง มีส่วนร่วม และเป็นผู้ให้บริการแพลตฟอร์มอย่างมีประสิทธิภาพ สัญญาณอินเทอร์เน็ตแรงดีทั่วไทย ยังไม่เกิดขึ้นจริง เมื่อไม่สามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงได้ในชุมชนตัวเอง จะสู้กับชาวหลวง ข้อมูลบิดเบือน อย่างเท่าทันได้อย่างไร

สังคมควรใช้เทคโนโลยีสู้กับชาวลวง ความเกลียดชัง และด้านมืดยุคดิจิทัลอย่างไร

มีความจำเป็นต้องสร้างกลไก ที่ประกอบด้วยผู้มีส่วนได้เสียหลากหลายภาคส่วน มาร่วมแก้ไข ปัญหา เพราะไม่อาจไว้วางใจรัฐ หรือแพลตฟอร์มให้ตัดสินใจตามลำพัง

ขณะที่ระดับชาติ แพลตฟอร์มยูทูบ และเฟซบุ๊ก เริ่มเปิดตัวทำงานกับรัฐไทยมากขึ้น ภาคประชาสังคม และสื่อท้องถิ่น มีความพยายามใช้เทคโนโลยี และแพลตฟอร์มสื่อแบบเดิม ๆ ต่อสู้กับข้อมูลที่บิดเบือน เนื้อหาที่เต็มไปด้วยอคติและความเกลียดชัง รวมถึงโฆษณาเกินจริงอย่างเข้มข้น

สุชัย เจริญมุขยนันท

เลขาธิการ มูลนิธิสื่อสร้างสุข จ. อุบลราชธานี

ใช้เทคโนโลยีที่มีอยู่ตรวจสอบข่าว ลวงด้วยตัวเอง

สุชัย เจริญมุขยนันท เลขาธิการ มูลนิธิสื่อสร้างสุข จ. อุบลราชธานี นำเสนอด้วยการยกตัวอย่างโพสต์ในแพลตฟอร์มสื่อดิจิทัล ที่แพร่ “ข่าวลวง” ว่าสามารถทำได้ง่ายมาก ๆ ด้วยความรู้และทักษะการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลพื้นฐานเท่านั้น นอกจากเทคโนโลยีง่าย ๆ ที่เป็นเครื่องมือในการแพร่ข้อมูลบิดเบือนแล้ว ในสังคมภูมิภาคนั้น ทุกคนเสี่ยงที่จะตกเป็นเหยื่อของข่าวลวง ข่าวเท็จ ข้อมูลที่ไม่เป็นจริงได้ทั้งนั้น เพราะผู้เผยแพร่ข้อมูลเหล่านั้นมักจะเป็นเพื่อน ญาติ ผู้นำชุมชน หรือพระ จะเห็นว่าวัฒนธรรมที่เป็นตัวกำกับวิถีชีวิตของเรา ก็อาจจะมีส่วนในการช่วยแพร่กระจายข่าวลวง ข่าวผิด ข้อมูลบิดเบือนได้

สุชัย เสนอว่า สามารถเริ่มทำการ “ตรวจสอบข้อเท็จจริง” ได้เลย ทำได้ไม่ยาก โดยสะสมเรื่องของข่าวลวง ข้อมูลที่ผิด ข้อมูลที่บิดเบือน ไว้ที่ส่วนกลาง เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูล เมื่อมีการส่งข่าวนั้น ข้อมูลนั้น ข้อมูลที่ถูกต้องในฐานข้อมูลก็จะปรากฏแจ้งออกมาให้ผู้รับรู้

นอกจากนี้ การสร้างเครือข่ายช่วยเหลือสนับสนุนกันระหว่างส่วนกลางและภูมิภาค การติดอาวุธทางปัญญาให้ผู้นำชุมชน ผู้ใหญ่บ้าน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้มีความรู้เท่าทันสื่อดิจิทัล และรู้ทันข่าวสารข้อมูล จะเป็นพลังในการต่อสู้กับกระแสข่าวลวงได้ดีที่สุด

เจริญ ถิ่นเกาะแก้ว

เครือข่ายสื่อมวลชนท้องถิ่น จ. ภูเก็ต

รายการวิทยุสุภาวะ เพื่อความถูกต้องของข้อมูล

เจริญ ถิ่นเกาะแก้ว เครือข่ายสื่อมวลชนท้องถิ่น จ. ภูเก็ต ออกตัวว่าเป็นแพลตฟอร์มสื่อเก่า แต่มีความพยายามที่จะแก้ปัญหาในฐานะสื่ออาชีพ ด้วยการหยิบยกประเด็นข้อมูลที่บิดเบือน ซึ่งอยู่ในกระแสขึ้นมาพูดถึงในรายการวิทยุ และเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยน ชี้แจงว่าข้อมูลนั้น ๆ เป็นจริง หรือเท็จ อย่างไรก็ตาม ประเด็นข้อมูลบิดเบือนที่เกี่ยวกับการเมือง ไม่สามารถนำมาแลกเปลี่ยนในรายการได้เลย เพราะผู้ฟัง

รายการจะปิดป้ายตีตราทันที ที่ผู้จัดรายการให้ข้อมูลโน้มเอียงไปข้างใดข้างหนึ่ง แม้ว่าจะเป็นข้อเท็จจริงก็ตาม แต่หากประเด็นสุขภาพ โรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งทางรายการร่วมมือกับสาธารณสุขจังหวัด ในด้านข้อมูลและบุคลากร เพื่อสัมภาษณ์ จะเป็นเนื้อหาที่แลกเปลี่ยนกันได้ และเป็นประโยชน์ต่อผู้ฟังอย่างมาก

นอกจากนี้ **เจริญ** เพิ่มเติมว่า การจะแก้ไขข้อเท็จจริงเป็นเรื่องค่อนข้างยาก เพราะชาวบ้านยังมีความเข้าใจผิดว่า ข้อมูล ข่าว เนื้อหา รวมทั้งโฆษณา ที่สามารถเผยแพร่ผ่านสื่อต่าง ๆ ได้ แปลว่า รัฐอนุญาต จะเป็น “ความเท็จ” ได้อย่างไร จึงขอเสนอว่า ควรมีการให้ความรู้เรื่องการเท่าทันสื่อ เท่าทันเทคโนโลยี (และเท่าทันรัฐบาล) ให้กับผู้นำท้องถิ่น โดยเฉพาะผู้มีบทบาทสำคัญอย่างอาสาสมัครสาธารณสุข ซึ่งทำงานใกล้ชิดกับชาวบ้านในชุมชน เพื่อให้เจ้าหน้าที่ อสม. ดังกล่าว เป็นผู้แพร่กระจาย “ข้อมูลดี” รวมทั้งข่าวสารที่เป็นประโยชน์ต่อไป

สร้างเครือข่ายทางสังคมในพื้นที่ เพื่อเป็นแนวร่วมระดับปฏิบัติ

วิชาญ อุ่นอก สหพันธ์วิทย์ชุมชนแห่งชาติ แบ่งปันประสบการณ์ว่า การเข้ามาของแพลตฟอร์มสื่อดิจิทัล ทำให้สื่อท้องถิ่นอย่างวิทยุชุมชนเงียบเหงา คงเหลือไว้แต่กลุ่มผู้ฟังติดชุมชนจำนวนไม่มาก และกลุ่มผู้จัดรายการสูงอายุ ที่ยึดติดกับวัฒนธรรม ความเชื่อ ความคิดที่แข็งตัวเกินกว่าจะเท่าทันเนื้อหาที่แพร่กระจายในสังคมปัจจุบัน

วิชาญ อุ่นอก

สหพันธ์วิทย์ชุมชนแห่งชาติ

ไปยังผู้ชมและผู้ฟังที่รับสื่อนั้นซ้ำอีก จึงเป็นเรื่องยากที่จะคาดหวังให้สื่อท้องถิ่น สื่อชุมชน ลูกขึ้นมาต่อสู้กับเนื้อหาข่าวลวงตามลำพัง

สุดท้าย **วิชาญ** เสนอว่า การรับมือกับข่าวลวง ความเกลียดชัง และด้านมืดในโลกออนไลน์นี้ นอกจาก

นอกจากนี้ **วิชาญ** ให้ข้อมูลว่า เนื้อหาที่บิดเบือนในสื่อวิทยุชุมชน ได้แก่ เนื้อหาที่เกี่ยวกับการเมือง ซึ่งเป็นการยากสำหรับชาวบ้านที่จะ “ตรวจสอบข้อเท็จจริง” ที่ถูกต้อง เนื้อหาเกี่ยวกับสุขภาพ เพื่อโฆษณาขายผลิตภัณฑ์เพื่อสุขภาพ ในพื้นที่เครือข่ายของสภาองค์กรของผู้บริโภค ชาวบ้านสามารถตรวจสอบหาข้อมูลความถูกต้องของผลิตภัณฑ์นั้นๆ ได้ แต่หากไม่เป็นเครือข่าย ก็คงหลงเชื่อตามการโฆษณาเกินจริงต่อไป และสุดท้ายคือยังมีเนื้อหาเกี่ยวกับความเชื่อที่มหาย พุทธพาณิชย์ เลขเสียงโชค เพื่อขายวัตถุมงคล เป็นต้น

วิชาญ ได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมว่า สื่อกระแสหลักในปัจจุบัน ทั้งโทรทัศน์และวิทยุ ส่วนใหญ่จะนำเอา “เนื้อหา” จากสื่อสังคมออนไลน์ มาผลิตซ้ำในรายการของตนเอง หากเนื้อหาที่นำมาเป็น “ข่าวลวง” ข้อมูลดังกล่าว นั้น ก็จะถูกกระจาย

จะให้ความสำคัญกับกลุ่มนักวิชาการ กลุ่มคนในเมือง และงานศึกษาวิจัยแล้ว ยังจำเป็นต้องให้ความสำคัญกับการสร้างเครือข่ายเพื่อปฏิบัติการในระดับท้องถิ่นด้วย เพราะการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ต้องเริ่มจากการตระหนักรู้ถึงปัญหาเสียก่อน

สำหรับ การเสริมศักยภาพประเด็นการรู้เท่าทันสื่อนั้น มีองค์กรที่ทำงานกับกลุ่มที่หลากหลายอยู่แล้ว แต่กลุ่มเด็กเล็ก ที่ถูกเรียนว่าเป็นดิจิทัลเนทีฟ (Digital Native) คือเกิดมาพร้อมกับเทคโนโลยีเหล่านี้ ยังไม่ได้มีนโยบายที่เป็นจริงเป็นจังจากภาครัฐ หรือว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องเลย

เฝ้าระวังเนื้อหา รายงานแพลตฟอร์ม และเตือนภัยผู้บริโภค

สถาพร อารักษ์วนะ มูลนิธิคุ้มครองผู้บริโภค ให้ข้อมูลเกี่ยวกับด้านมืดของสื่อสังคมออนไลน์ ที่เต็มไปด้วยเนื้อหาที่หลอกลวง เป็นเท็จ เกินจริง เพียงเพื่อจะได้ขายผลิตภัณฑ์ที่ไม่มีคุณภาพให้กับผู้บริโภค ข้อมูลจากศูนย์ข้อมูล มูลนิธิคุ้มครองผู้บริโภค ระบุว่า มีผู้เสียชีวิตกว่า 20 ราย ระหว่างปี 2559-2561 จากการกินผลิตภัณฑ์สุขภาพเพื่อลดความอ้วน และต้องการมีรูปร่างสวย ตามที่โฆษณาหลอกลวงขายในสื่อสังคมออนไลน์ นี่คือผลกระทบต่อผู้บริโภคโดยตรง

สถาพร อารักษ์วนะ

มูลนิธิคุ้มครองผู้บริโภค

พร้อมกันนี้ สถาพร นำเสนอตัวอย่างของ “ข้อมูลบิดเบือน” ที่มูลนิธิคุ้มครองผู้บริโภคติดตามเฝ้าระวังว่า ในประเทศไทย พบรูปแบบการหลอกลวงในหลายลักษณะ ทั้งข้อมูลผิดพลาด จงใจสื่อผิด และผลิออกมาเป็นสื่อที่น่าเชื่อถือ เพื่อเผยแพร่ออนไลน์ รวมถึงการปลอมเป็นหน่วยงานองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อหลอกให้เชื่อ นอกจากนี้ยังหลอกใช้นักวิชาการ นักแสดง เน็ตไอดอล ประกอบในการโฆษณาหลอกลวงด้วย ไม่เพียงเป็นการเผยแพร่ข้อมูลลวง โฆษณาหลอกลวงเกินจริงเท่านั้น หากแต่ผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับสุขภาพเหล่านี้ยังเป็นผลิตภัณฑ์สุขภาพที่ผิดกฎหมายอาหารและยา เพราะตรวจพบปริมาณของสารต้องห้าม สารอันตรายเกินกว่ากฎหมายกำหนดอีกด้วย

สถาพร เสนอว่า ต้องช่วยกันรายงาน (Report) ไปยังแพลตฟอร์มสื่อดิจิทัลนั้น ๆ และฝากไปยังแพลตฟอร์มสื่อดิจิทัลด้วย ต้องมีจุดยืนที่ชัดเจนต่อ

กรณี “ข้อมูลบิดเบือน” เมื่อพบ หรือได้รับรายงานข้อมูลบิดเบือน ต้องเอาเนื้อหานั้นออกจากแพลตฟอร์มก่อนทันที เพื่อไม่ให้ผู้ใช้ทันเห็น ทันแชร์ จะเป็นการช่วยผู้บริโภคได้มาก

ในส่วนที่เป็นบทบาทของมูลนิธิคุ้มครองผู้บริโภค ได้ออกแบบหน้าเพจของมูลนิธิฯ ไว้เตือนภัยผู้บริโภคเกี่ยวกับผลิตภัณฑ์สุขภาพโดยเฉพาะ ผลิตภัณฑ์ที่ผิดกฎหมายอาหารและยา ผลิตภัณฑ์ที่ไม่ได้ขออนุญาตโฆษณา หากนำไปโพสต์ หรือแชร์ต่อจะมีความผิดตามกฎหมาย เป็นต้น

เรียบเรียงจากเวทีสานเสวนานักคิดดิจิทัล Digital Thinkers Forum ครั้งที่ 2 แพลตฟอร์ม
สื่อดิจิทัลกับการรับมือข่าวลวง ความเกลียดชัง และด้านมืดในโลกออนไลน์ เมื่อวันที่ 10 กรกฎาคม
พ.ศ.2562 ณ ชั้น 2 ห้องประชุม 201 สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
จัดโดยศูนย์แม่โขงศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มูลนิธิฟรีดริช เนมันน์, Center for Humanitarian Dialogue (HD)
และ สถาบัน Change Fusion

ยุค AI จาก 2020 สู่ 2060 กับความพร้อม ของสังคมไทย

#3

ปัญญาประดิษฐ์ (AI-Artificial Intelligence) เป็นอีกหนึ่งประเด็นสำคัญที่ถูกพูดถึงในสังคมปัจจุบัน ทั้งในแง่มุมมองของความก้าวหน้า ซึ่งปัญญาประดิษฐ์ถูกนำไปใช้ในแวดวงการแพทย์ การจราจร และการสื่อสารมวลชน และความกังวลว่าปัญญาประดิษฐ์ที่แสนฉลาดนี้ จะถูกนำไปใช้เพื่อละเมิดสิทธิความเป็นส่วนตัวของประชาชน

การปะทะสังสรรค์กัน ระหว่างผู้เชี่ยวชาญที่เชื่อมั่นในเทคโนโลยี นักวิชาการ และผู้มีประสบการณ์ในงานสังคม เพื่อทำความเข้าใจเทคโนโลยีปัญญาประดิษฐ์ คาดการณ์ถึงประโยชน์ต่อสังคมมนุษย์ และผลกระทบต่อวิถีชีวิต เพื่อให้เราสามารถเตรียมตัว และปรับใช้ปัญญาประดิษฐ์นี้ ในการกำหนดทิศทางสุขภาวะของมนุษย์ในสังคมไทยอย่างยั่งยืน นำไปสู่การผลักดันนโยบายสาธารณะที่ตระหนักถึงสิทธิพลเมือง

พัฒนาการหุ่นยนต์อัจฉริยะ: จาก ค.ศ. 2020 ถึง 2060 (Evolving with AI from 2020 to 2060)

10 ปีที่ผ่านมา มีงานวิจัย งานศึกษา บทความจากทั่วโลกนำเสนอเรื่องปัญญาประดิษฐ์ (AI- Artificial Intelligence) และผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับมนุษย์ เมื่อ AI สามารถทำงานทดแทนทักษะ บางอย่างของมนุษย์ รวมถึงแรงงาน จะต้องมีการปรับตัวอย่างไรเพื่อให้อยู่รอดจากการพัฒนา AI ที่มีความสามารถมากยิ่งขึ้น อาทิ การทำให้รถชนน้อยลง หรือเด็กหายน้อยลง ขณะที่ ความเป็นส่วนตัวของ ประชาชนน้อยลงด้วยเช่นกัน จึงควรทำความเข้าใจพัฒนาการ AI และการเตรียมสังคมให้อยู่ร่วมกัน อย่างสมดุล

เมื่อ AI ทดแทนมนุษย์ การอยู่ร่วมกับ AI ต้องมีหลักนิติธรรม

ดร. พณชิต กิตติปัญญางาม

ผู้อำนวยการสถาบันเพื่อพัฒนาความเป็น
ผู้ประกอบการและบุคลากรแห่งอนาคต (DPU X)
และ CEO/Co-Founder, Ztrus

ดร. พณชิต กิตติปัญญางาม ผู้อำนวยการสถาบันเพื่อพัฒนาความเป็นผู้ประกอบการและบุคลากรแห่งอนาคต (DPU X) และ CEO/Co-Founder, Ztrus นำเสนอผลการศึกษาการพัฒนาการหุ่นยนต์อัจฉริยะ จาก ค.ศ. 2020 ถึง 2060 (Evolving with AI from 2020 to 2060) เพื่อให้เห็นฉากทัศน์ (Scenario) ของโลก โดย ทบทวนผลงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับ Future Workforce ผ่านช่วงเวลา (Timeline) แล้ว พิจารณาทักษะของมนุษย์ที่จำเป็นสำหรับการ ทำงานในแต่ละช่วงเวลานั้น งานศึกษาแบ่งช่วงเวลาพัฒนาการของ AI ออกเป็น 3 ช่วง ดังต่อไปนี้

1. ช่วงการพัฒนา AI (2020 – 2029)

ความสามารถของ AI ยังไม่เต็มที เป็นช่วงเก็บข้อมูล ยังต้องใช้ความสามารถหรือทักษะของมนุษย์ในการตัดสินใจ จึงจำเป็นต้องมีทักษะการเขียน Code การเปลี่ยนแนวคิดให้พร้อมกับการเปลี่ยนแปลง การใช้สื่อใหม่ ๆ ที่ทันสมัยและเข้าใจเรื่องการบริหาร จัดการสารสนเทศ เป็นช่วงของการเตรียมความ พร้อมให้คนมีทักษะสำหรับการบริหารจัดการข้อมูล ขนาดใหญ่ (Big Data)

2. ช่วงคนทำงานร่วมกับ AI (2030 – 2049) ช่วงนี้แรงงานมนุษย์ต้องมีการปรับแนวคิด เพิ่มทักษะและเรียนรู้ทักษะใหม่ ๆ ให้ทันกับการเปลี่ยนแปลง การทำงานอย่างเต็มรูปแบบ การสื่อสารระหว่าง

มนุษย์ด้วยกันจะลดน้อยลง ทักษะทางสังคมและอารมณ์ของคนจึงมีความสำคัญที่จะต้องพัฒนาเช่นกัน ถึงแม้ว่าเวลานี้ AI ทำงานแทนคนเป็นส่วนใหญ่ แต่มนุษย์ยังต้องทำงานไปด้วยกันกับ AI โดยการทำงาน ของมนุษย์เน้นทักษะการคิดวิเคราะห์ การสร้างมูลค่าหรือคุณค่าให้กับสินค้าหรือบริการ

3. ช่วงคนอยู่กับ AI (2050 –2060) เป็นช่วงที่ความสามารถของ AI มากกว่ามนุษย์เป็นพันเท่า สามารถทำงานทดแทนแรงงานมนุษย์ได้อย่างเต็มรูปแบบ มนุษย์อาจจะไม่ต้องทำงานมาก เพราะการจ้าง แรงงานมนุษย์มีต้นทุนสูงกว่า AI มากนัก แต่จะมีอาชีพใหม่ๆ เกิดขึ้น เช่น อาชีพที่ปรึกษาด้านปรัชญา (Philosophical Consultant) นักออกแบบห้องเสมือนจริง (Virtual Room Designer) นักออกแบบ เวลาว่าง (Free Time Designer) เป็นต้น จากงานวิจัยพบว่าในช่วงเวลานี้ คนจะเริ่มถามหาคุณค่าของการมี ชีวิตอยู่ เริ่มตั้งคำถามว่าเราเกิดมาทำไม

ดังนั้น การปลูกฝังเด็กเขียน Coding ในช่วงแรก (2020-2029) อาจจะไม่เพียงพอ เพราะยุคที่ 3 เป็นยุคที่คนต้องมี ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligent) เพื่อเตรียมตัวเองที่จะต้องเข้าสู่ยุค การหาคุณค่าชีวิต ทั้งนี้ แผนการศึกษาในปัจจุบันต้องตระหนักถึงในเรื่องนี้ด้วย ควรเน้น “การสร้างคน” มากกว่าสอนคนแค่เรื่องทักษะในการเขียน Coding หรือ Programming เพียงอย่างเดียว

สุดท้าย **ดร.พนชิต** เสนอว่า หลาย ๆ ปัญหาเกิดจากการที่เราไม่ใช้ “ปัญญา” ในโลกเชิงกายภาพ อยู่ก่อนแล้ว เมื่อเปลี่ยนไปเป็นโลกดิจิทัล ปัญหานั้นจึงยังคงอยู่ และไม่มีคำตอบที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้น การรับมือกับ การเปลี่ยนแปลงนี้ ประเทศไทยควรมุ่งเน้นสาระสำคัญของการสร้างสังคมและวิสัยทัศน์ร่วมกัน มีความคิด และมุ่งมั่นไปในทางเดียวกัน ซึ่งต้องให้คุณค่าและเข้าใจเทคโนโลยีในระดับหนึ่ง เพื่อเชื่อมโยงกับเรื่องที่เรา ถนัดได้ ต้องพร้อมที่จะปรับตัวอยู่เสมอ และยอมรับการเปลี่ยนแปลง รู้จักตั้งคำถาม เน้นเรื่องการใช้ ความคิดมากกว่าเน้นการใช้แรงงาน มุ่งเน้นความคิดไปทางด้านปรัชญา จริยธรรม สามารถวิเคราะห์ความ ละเอียดย่อยในเชิงลึกซึ้ง และมีเป้าหมายชีวิตในการทำงานว่าเราจะทำไปเพื่ออะไร เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ AI ไม่สามารถทำได้เช่นมนุษย์ ทั้งนี้เพื่อให้เราสามารถอยู่รอดในยุคของการเปลี่ยนแปลงที่กำลังจะมาถึง

มุมมองด้านการสื่อสารมวลชน: เครื่องมือในการตรวจสอบความจริงในสื่อสังคมออนไลน์

ศ.ดร. พิรงรอง รามสูต รองอธิการบดี และอาจารย์ประจำคณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย ได้ให้ความเห็นว่า ในปัจจุบันโลกออนไลน์ เราจะได้รับข้อมูลที่บิดเบือนเป็นจำนวนมาก ยิ่งไป กว่านั้น ในที่นี้ยังนำเอาหน้าเพจของออนไลน์มาผลิตซ้ำในแพลตฟอร์มกระจายเสียงภาคพื้นดินอีกด้วย จะเห็น ทั้งข่าวการเมือง ข่าวสุขภาพ และสินค้าที่ไม่ได้มาตรฐาน ถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิของผู้บริโภคขั้นพื้นฐาน

การเท่าทันข้อมูลที่บิดเบือนที่ผ่านมา จะใช้การรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัลเป็นเกราะในการ รับมือ ด้วยการตรวจสอบความจริง (Fact Checking) ปัจจุบัน การเข้ามาของ AI ทำให้การตรวจจับข่าว หรือข้อมูลที่ไม่เป็นความจริงยากขึ้น และ AI ทำให้ข่าวที่ไม่มีความจริงดูจริงจังขึ้นและแนบเนียนขึ้น รวมทั้ง สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้มากและง่ายดาย ในขณะที่เดียวกัน AI ก็สามารถทำให้เกิดผลเชิงบวกได้ เพราะ AI สามารถวิเคราะห์ตรวจสอบข้อเท็จจริงหรือจับข้อพิรุจน์ได้ เพราะ AI สามารถวิเคราะห์ตรวจสอบใน เรื่องโครงสร้างของข่าวนั้นๆ ในเรื่องของการใช้ภาษา และสามารถหาต้นตอของการแพร่ข่าวได้ง่ายขึ้นเช่นกัน

ศ.ดร. พ็องรอง รามสูต

รองอธิการบดี และอาจารย์ประจำ
คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ดร. บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์

ผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนา
สังคมและสิ่งแวดล้อม และกรรมการกำกับ
กิจการพลังงาน (กกพ.)

มุมมองด้านระบบนิเวศและการพัฒนาที่ยั่งยืน: เครื่องมือพัฒนาสังคมที่ทุกคนต้องเป็นผู้ใช้

ดร. บัณฑูร เศรษฐศิโรตม์ ผู้อำนวยการสถาบันธรรมรัฐเพื่อการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อม และกรรมการกำกับกิจการพลังงาน (กกพ.) แสดงความคิดเห็นว่า AI เป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน โดยเชื่อมโยงบทบาท AI และการใช้ Big Data มาแก้ปัญหาสถานะแวดล้อมและการพัฒนาที่ยั่งยืน ปัญหาเขาหัวโล้นที่จังหวัดน่าน และปัญหาฝุ่น PM 2.5 เป็นปัญหาเชิงระบบและโครงสร้างในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย ซึ่งซับซ้อนและเชื่อมโยงกับอีกหลาย ๆ ปัญหา ไม่ว่าจะเป็นการบังคับใช้กฎหมาย การวางผังเมือง รวมถึงการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ปัจจุบัน เราอยู่ในยุคที่อยู่กับ AI โดยใช้ AI ทำข้อมูล Big Data วิเคราะห์และทำข้อเสนอเชิงนโยบาย เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนในเชิงระบบนิเวศ ในพื้นที่จังหวัดน่าน และเขตเศรษฐกิจพิเศษ ECC จะทำให้มีพื้นที่สีเขียวมากขึ้น โดยความยากจนลดลง ความเหลื่อมล้ำน้อยลง ใช้พลังงานสะอาด เด็ก ๆ ได้รับการศึกษาที่ดีขึ้น รวมถึงสุขภาวะของคนในสังคมดีขึ้น

สุดท้าย ดร.บัณฑูร เสนอต่อการเตรียมความพร้อมของสังคมไทยต่อ AI ว่า สังคมต้องร่วมกำหนดกติกาการใช้ AI สร้างระบบ AI Governance เพื่อให้ทุกภาคส่วนได้ประโยชน์มากที่สุด ใครจะเป็นผู้ใช้ AI เฉพาะรัฐ บริษัทเอกชนขนาดใหญ่ หรือประชาชนทุกคน ใครจะเป็นผู้วางกติกาในการใช้ และป้องกันปัญหาผลกระทบที่ไม่พึงประสงค์ เป็นการนำ AI มาใช้เป็นเครื่องมือ เพื่อตอบโจทย์ที่มีอยู่สังคมไทยและเพื่อเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน

ศ.อุทฤษฎ์ ปัทมานันท์

ผู้อำนวยการศูนย์แม่โขงศึกษา
สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
และผู้ก่อตั้งศูนย์นโยบายดิจิทัลอาเซียน

นายแพทย์ประวิทย์ ลีสถาพรวงศ์

กรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์
และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ

มุมมองด้านการเมืองสังคมไทย: รัฐไทยไม่มีเป้าหมายเพื่อวางแผน แรงงาน

ด้าน ศ.อุทฤษฎ์ ปัทมานันท์ ผู้อำนวยการศูนย์แม่โขงศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และผู้ก่อตั้งศูนย์นโยบายดิจิทัลอาเซียน กล่าวว่า จากรายงานของสหรัฐอเมริกา คาดการณ์ใน 10 ถึง 20 ปีข้างหน้า นั้น เมื่อมี AI เข้ามา ประชากรราวร้อยละ 47 จะว่างงานแน่นอน โดยเฉพาะสายงานที่เสี่ยงมาก คือ สายงานคมนาคม การขนส่ง งานในสำนักงาน และแรงงานในสายงานการผลิตทั้งหมด

อย่างไรก็ตาม การใช้เทคโนโลยีอาจไม่สามารถเข้าถึงในทุกพื้นที่ หมายความว่า ยังคงมีงานในบางอาชีพที่เทคโนโลยีไม่สามารถเข้าไปแทนที่ แรงงานมนุษย์ได้ ด้วยข้อจำกัดของพื้นที่ สิ่งแวดล้อม และนโยบายแต่ละประเทศ

ศ.อุทฤษฎ์ กล่าวสรุปว่า ในประเทศไทย ภายใน 10 ปีนี้ถือว่าเป็นช่วงเตรียมความพร้อม (ยุค 2020 ถึง 2029) ยังคงต้องการแรงงานอยู่ ถึงแม้ว่า ธุรกิจขนส่งภาคเอกชนจะใช้ AI เข้ามามีส่วนร่วมกับมนุษย์แล้วก็ตาม แต่ในงานบริการยังต้องการแรงงานทักษะมนุษย์อยู่ดี และให้ความเห็นว่า ภาครัฐของประเทศไทยยังไม่พร้อมเรื่องแผนแรงงาน และการผลิตบุคลากรเข้าสู่ระบบงาน

มุมมองด้านสุขภาวะ: AI ไม่มีบทบาทเชิงวิชาชีพ ในปัจจุบัน แต่จะมีประโยชน์ ในสังคมสูงวัย

นายแพทย์ประวิทย์ ลีสถาพรวงศ์ กรรมการกิจการกระจายเสียง กิจการโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ นำเสนอว่า

ในมิติด้านสุขภาพของไทย AI ยังมีบทบาทไม่มากเท่ามิติอุตสาหกรรมอื่น ๆ เนื่องจากแพทย์และพยาบาล มีสาขาวิชาชีพกำกับ เพื่อรับผิดชอบต่อชีวิตมนุษย์ ต้องรักษาความลับผู้ป่วย และต้องฝึกฝนจนชำนาญ ดูนุรักษ์นิยม แต่อยู่บนพื้นฐานของความปลอดภัยในชีวิตสูงสุด ปัจจุบัน แม้มีหุ่นยนต์ผ่าตัดในโรงพยาบาล รัฐหลายแห่ง แต่เป็นหุ่นยนต์ผ่าตัดที่ควบคุมโดยแพทย์ ผู้ชำนาญที่ตัดสินใจในการรักษา อย่างไรก็ตาม AI จะมีประโยชน์มากในอนาคตที่ประเทศไทยก้าวสู่สังคมสูงวัย เพราะความคุ้นเคยมากขึ้น และบุคลากรน้อยลง

AI ตอบโจทย์เป็นภารกิจเฉพาะ แต่ประเด็นสุขภาพะสังคมและจิตวิทยา AI ไม่น่าจะมีบทบาทในการรักษามากนัก ทั้งนี้ AI มีเอกชนขับเคลื่อน โดยมีเป้าหมายที่เงินรายได้ และมีสุขภาพะเป็นสินค้า นอกจากนี้ ในสังคมที่มีสุขภาพะดี จะต้องมียุทธศาสตร์ด้านสุขภาพะที่ดี AI ไม่สามารถเข้ามามีบทบาทเพื่อจัดการโครงสร้างทางนโยบายที่ดีได้

ทั้งนี้ นายแพทย์ประวิทย์ แสดงความกังวลใจว่า เมื่อสังคมถูกทำให้เป็นดิจิทัล (Digitalization) ความเป็นส่วนตัวจะถูกปกป้อง ธุรกิจสีเทาจะเกิดขึ้นจำนวนมาก และเอาผิดทางกฎหมายได้ยาก ประชาชนต้องตระหนักรู้ในดิจิทัล ด้วยการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัลเป็นอันดับแรก และเรียนรู้ภาษาสากล จึงมีข้อเสนอว่า ผู้กำหนดนโยบายต้องเลือกอย่างมีวิสัยทัศน์ อย่าปล่อยให้ AI เป็นตลาดที่ไร้การกำกับดูแล

มุมมองด้านสิทธิพลเมือง: ต้องเป็นไปเพื่อปกป้องสิทธิและความปลอดภัยของประชาชน

พรเพ็ญ คงขจรเกียรติ

ผู้อำนวยการมูลนิธิผสานวัฒนธรรม

พรเพ็ญ คงขจรเกียรติ ผู้อำนวยการมูลนิธิผสานวัฒนธรรม ได้แบ่งปันประสบการณ์เกี่ยวกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนโดยรัฐ ผ่านนโยบายความมั่นคง ให้เก็บข้อมูลแบบชีวมิติ (Biometric)⁴ ของพลเมืองในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ว่า ชาวบ้านในพื้นที่ไม่มีความรู้และไม่เข้าใจว่า ทำไมทหารต้องถ่ายรูปใบหน้า ให้อำปากกวาดเนื้อเยื่อกระพุ้งแก้ม การทำเช่นนี้ เกี่ยวข้องกับความมั่นคงตรงไหน เราไม่ยินยอมได้หรือไม่

ความไม่รู้และความไม่ไว้วางใจรัฐนี้ เกิดจากการที่รัฐไม่ได้ปกป้องสิทธิพลเมือง และไม่ให้เสรีภาพในการแสดงออกแก่ประชาชน รัฐออกกฎหมาย และปฏิบัติการ โดยประชาชนไม่มีส่วนร่วมตรวจสอบ และส่งผลกระทบต่อประชาชนอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยง

⁴ Biometric หรือชีวมิติ คือข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับคนใดคนหนึ่ง ที่วัดจากข้อมูลชีวภาพของบุคคลนั้น เพื่อใช้ในการพิสูจน์ตัวตน เช่น ลักษณะใบหน้า สีและรูปแบบดวงตา ลายนิ้วมือ ดีเอ็นเอ เป็นต้น

กฎหมายที่ออกแบบและบังคับใช้ในภาวะที่ประชาชนไม่มีเสรีภาพในการแสดงออก จะเป็นกฎหมายที่ดีได้อย่างไร

นอกจากนี้ ยังตั้งข้อสังเกตว่า ประเทศไทยยังขาดดุลยภาพและความเสมอภาคในการปฏิบัติต่อบุคคลทุกชนชั้น รัฐต้องกำหนดนโยบายให้ชัดเจนว่า ในการใช้ข้อมูลแสดงตัวตนดิจิทัล ใครจะเป็นคนกำหนดการนำไปใช้ นำไปใช้อย่างไร รัฐบาลหรือหน่วยงานราชการต้องไม่เลือกปฏิบัติ ประชาชนทุกคนควรมีส่วนร่วมรับรู้ข้อมูลส่วนตัวของเขาถูกจัดการอย่างไร ดังนั้น ควรสนับสนุนให้พูดคุยกันระหว่างภาครัฐและประชาชนในการกำหนดการใช้เทคโนโลยี เพื่อปกป้องสิทธิและความปลอดภัยของประชาชนอย่างแท้จริง

เรียบเรียงจากเวทีสานเสวนานักคิดดิจิทัล Digital Thinkers Forum ครั้งที่ 3 ยุค AI จาก 2020 สู่ 2060 กับความพร้อมของสังคมไทย เมื่อวันที่ 16 สิงหาคม 2562 ณ โรงแรมหัวช้างเอกริเทจ จัดโดยศูนย์แม่โขงศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มูลนิธิฟรีดริช เนามัน, Centre for Humanitarian Dialogue (HD) และสถาบัน Change Fusion

เฟคนิวส์กับภัยคุกคาม การสร้างสันติภาพ ในจังหวัดชายแดนใต้

#4

หัวใจสำคัญของกระบวนการสันติภาพคือการสื่อสารที่ดี ในขณะที่ความขัดแย้งในพื้นที่มีความรุนแรงมากขึ้น การสร้างความสับสน ด้วยการปล่อยข่าวลวงข่าวปลอม ผ่านใบปลิว แผ่นพับกระจายเติมพื้นที่ความขัดแย้ง ก็ทำให้การสื่อสารสันติภาพเป็นไปอย่างยากลำบากมากยิ่งขึ้น เมื่อเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนในชีวิตประจำวัน ข่าวลวง ข้อมูลเท็จ ข้อมูลสร้างความเกลียดชัง ถูกกระจายอย่างไม่จบสิ้นทางสื่อสังคมออนไลน์ ก่อให้เกิดความขัดแย้ง และทวีรุนแรงขึ้น ส่งผลต่อกระบวนการสันติภาพอย่างไม่ต้องสงสัย

การทำความเข้าใจแพลตฟอร์มดิจิทัล เรียนรู้การไหลเวียนของข้อมูลในระบบออนไลน์ และตั้งข้อสังเกตต่อข้อมูลที่ได้รับมา จะเป็นพื้นฐานในการรู้เท่าทันสื่อสังคมออนไลน์ในระดับหนึ่ง นอกจากนี้ การสานเสวนาถึงสถานการณ์ข่าวลวงข่าวปลอมในพื้นที่ ซึ่งเป็นภัยต่อกระบวนการสร้างสันติภาพ ก่อให้เกิดความตระหนักถึงการต่อสู้กับข่าวลวงข่าวปลอม และร่วมกันหาวิธีสร้างวัฒนธรรมการสื่อสารอย่างสร้างสรรค์ เพื่อให้คนในพื้นที่สามารถอยู่ร่วมกันท่ามกลางความแตกต่างอย่างสันติ

จากฟอร์เวิร์ดเมล ถึงดีฟเฟค บทเรียนการรับมือสงครามข้อมูลข่าวสารยุคดิจิทัล

พิรพล อนุตรโสตถ์

ผู้ร่วมก่อตั้งรายการชัวร์ก่อนแชร์

ข้อมูลมาจากหน่วยงานใด บุคคลใด น่าเชื่อถือมากพอหรือไม่ และตรวจสอบด้วยเทคโนโลยี เพื่อค้นหาด้านกำเนิดรูป หรือต้นทางข้อมูลว่าภาพหรือข่าวนี้ มาจากไหน นอกจากนี้ ต้องค้นหาดูว่าข้อความนี้ เกิดขึ้นเมื่อไร อาจพบว่า เป็นข่าวจริง เมื่อหลายสิบปีมาแล้วก็เป็นได้

อย่างไรก็ตาม ความระมัดระวังของผู้รับข้อมูลนี้ ก็ถูกนำไปเป็นวิธีการสร้างและส่งข้อมูลลงให้แนบเนียนมากยิ่งขึ้นด้วยเช่นกัน กล่าวคือ ตั้งชื่อเว็บให้คล้ายกับหน่วยงานจริง ออกแบบโลโก้ให้มีสีและลักษณะใกล้เคียงกับองค์กรที่น่าเชื่อถือ หรือใช้รูปบุคคลที่น่าไว้วางใจโดยเจ้าตัวไม่อนุญาต เพื่อเพิ่มความน่าเชื่อถือให้กับข้อมูลนั้น ๆ การปลอมที่แนบเนียน หรือที่เรียกว่า “ดีฟเฟค (deep fake)” คือของปลอมแต่ดูเหมือนจริงมาก จับผิดยาก เช่น การปลอมวิดีโอให้เหมือนกับว่าคนนี้พูดข้อความนี้จริง ๆ ภาพ ๆ หนึ่งที่เป็นของจริง แต่ถูกเอามาผสมกับข้อความบางอย่าง และทำให้กลายเป็นเครื่องมือทางการเมือง เป็นเครื่องมือในการปลุกปั่นให้เกิดความเกลียดชังได้ ปัจจุบัน คนไทยเข้าถึงอินเทอร์เน็ตด้วยเครื่องมือที่ทันสมัยมาก แต่เข้าถึงอย่างไม่รู้เท่าทัน จึงอาจตกเป็นเหยื่อของผู้ไม่ประสงค์ดีได้

นอกจากนี้ ยังมี “ดีฟเฟคเอไอ” ที่ใช้คอมพิวเตอร์สร้างภาพคนขึ้นมาได้ จนดูไม่ต่ำกว่าคนไหนคนจริง คนไหนสร้างด้วยคอมพิวเตอร์ หรือการปลอมเสียงเพื่อโก่งเงิน ซึ่งคอมพิวเตอร์สามารถสร้างภาพและคำพูดให้เหมือนกับคนที่มีตัวตนจริง ๆ ได้ ดังนั้น การที่เราจะจับผิดหรือต่อสู้กับ “ดีฟเฟค” ก็ต้องใช้เทคโนโลยีที่สูงพอ ๆ กัน ต่างประเทศใช้ “เอไอ” ในการตรวจจับข้อความ นำไปตรวจสอบกับฐานข้อมูลที่มี เพื่อตรวจสอบว่า ข้อความนั้นเป็นจริงหรือเท็จ

พิรพล อนุตรโสตถ์ ผู้ร่วมก่อตั้งรายการชัวร์

ก่อนแชร์ ได้นำเสนอข้อมูลจากการเรียนรู้ตลอด 4-5 ปีที่ทำรายการชัวร์ก่อนแชร์ว่า ข่าวลวงข่าวปลอมจะปรับตัวไปตามเทคโนโลยี จากการกระจายใบปลิวเมื่อ 10 กว่าปี มาเป็นยุคฟอร์เวิร์ดเมล ซึ่งข่าวลวงข่าวปลอมเป็นไฟล์ถูกส่งไปให้กันและกันทางอีเมล มาถึงปัจจุบัน ที่ส่งข่าวลวงทางสื่อสังคมออนไลน์ โดยเฉพาะในกลุ่มสนทนาทางไลน์ และพบเรื่องเดียวกันที่เกิดขึ้นมา 20 ปีแล้ว หวนกลับมาแชร์วนซ้ำอีกหลาย ๆ ครั้ง เป็นที่สังเกตว่า เมื่อข้อมูลถูกทำให้อยู่ในระบบดิจิทัล และถูกกระจายด้วยช่องทางเทคโนโลยีที่หลากหลายในปัจจุบัน ข่าวลือข่าวลวงจึงถูกกระจายออกไปอย่างรวดเร็ว และส่งผลกระทบฉับพลันทันทีแบบทวีคูณ

พิรพล แนะนำว่า การตรวจสอบข้อมูลเพื่อหาที่มา เป็นสิ่งสำคัญเบื้องต้น โดยตรวจสอบว่า ต้นทาง

เฟคนิวส์กับภัยคุกคามการสร้าง สันติภาพในจังหวัดชายแดนใต้

การสานเสวนาระหว่างนักวิชาการ นักสื่อสารมวลชน และผู้แทนภาคประชาสังคมที่มีความห่วงใยต่อสถานการณ์ความขัดแย้งในพื้นที่ชายแดนใต้ เพื่อแลกเปลี่ยนมุมมอง และเสนอแนวทางต่อสู้กับข่าวลวงข่าวปลอมเพื่อสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นจริง

มะรุฟ เจปือราเฮง

ผู้อำนวยการสมาคมดิจิทัลเพื่อสันติภาพ
(Digital4Peace)

ต้องใช้ความร่วมมือทุกฝ่าย เพื่อ ลดทอนข่าวลวง

มะรุฟ เจปือราเฮง ผู้อำนวยการสมาคมดิจิทัลเพื่อสันติภาพ (Digital4Peace) กล่าวถึงการสร้างข่าวลวงว่า การสร้างสื่อมีพลวัตการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา เมื่อมีการสู้รบ หรือการแข่งขันทางการเมือง ก็จะมีการสร้างข่าวใส่ร้ายคู่ต่อสู้ และคู่แข่งทางการเมืองออกมา เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อฝ่ายตนให้มากที่สุด มีทั้งการสร้างภาพลักษณ์ การสร้างข่าวลวง การปล่อยข้อมูลเท็จ และการส่งต่อข้อมูลผ่านแพลตฟอร์มดิจิทัล อาจกล่าวได้ว่า การกระจายข่าวลวงข่าวปลอมมีทุกรูปแบบ ตั้งแต่เป็นสื่อกระดาษแบบแผ่นพับใบปลิว ไปจนถึงข้อมูลแบบอิเล็กทรอนิกส์ ที่ส่งผ่านทางเทคโนโลยีสมัยใหม่

ปัจจุบัน ในยุคการสื่อสารแบบดิจิทัล เครื่องมือการสื่อสารก็เปลี่ยนไป แต่กระบวนการข่าวลือ ข่าวลวง ข่าวปลอมก็ยังเกิดอยู่ **มะรุฟ** เสนอว่าการสกัดข่าวลือ ข่าวลวง ข่าวปลอม ต้องร่วมมือกันจากหลายองค์กร หลายมุม เพื่อป้องกัน และลดทอนการสร้างข่าวปลอม รวมถึงการสร้างความเข้าใจต่อกันในความแตกต่าง โดยใช้สื่อที่มีอยู่ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด อันจะนำไปสู่การสร้างสันติสุข สันติภาพในพื้นที่อย่างแท้จริง

นำเสนอความจริงของเรา ที่ไม่เคยถูกนำเสนอมาก่อน

มาหามะสเบรี เจีเลาะ

ผู้ผลิตหนังสือในพื้นที่ท่ามกลางความขัดแย้ง

มาหามะสเบรี เจีเลาะ ผู้ผลิตหนังสือในพื้นที่ท่ามกลางความขัดแย้ง แบ่งปันว่า จากการคลุกคลีกับสื่อมากกว่า 10 ปีแล้ว ตอนเหตุการณ์ความรุนแรง ปี พ.ศ.2547 สื่อส่วนใหญ่เป็นสื่อหลักจากส่วนกลาง และผู้รับสารส่วนใหญ่ในสังคมก็เชื่อตามนั้น แต่เมื่อลงพื้นที่ ก็พบว่าข่าวที่สื่อกระแสหลักเผยแพร่ นั้น ไม่เพียงไม่ตรงกับสิ่งที่เกิดขึ้นจริงเท่านั้น ยังก่อให้เกิดความเข้าใจผิดต่อคนได้ เหยียดหยามมองด้านลบ และตีตราว่าเป็นจริงตามที่สื่อหลักนำเสนอ ดังนั้น ในปี พ.ศ.2551 จึงตัดสินใจตั้งสำนักข่าวกับเพื่อน ๆ เพื่อ “สื่อสาร” ถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นจากมุมมองของพวกเราในพื้นที่เอง ซึ่งต้องฝึกฝนเทคโนโลยีถ่ายทำ ตัดต่อกันเอง ก่อนที่ไทยพีบีเอส จะมาให้ความช่วยเหลือทางด้านเทคโนโลยี

จากข้อสังเกตที่ว่า สื่อกระแสหลักไม่นำเสนอข้อมูลจากพื้นที่จริง แต่กลับนำเสนอความคิดเห็นที่สร้างความเข้าใจผิดต่อคนในพื้นที่ ที่ผู้ปกครองและคนใน ส่วนกลางได้ประโยชน์ และปกปิดความจริง เพื่อให้คนในพื้นที่ถูกโดดเดี่ยว เป้าหมายของสำนักข่าวนี้นี้ จึงต้องการเสนอความจริงที่ไม่ถูกนำเสนอ เรื่องราว วิถีชีวิต และผู้คน โดยคนในพื้นที่เอง หากความจริงของ ส่วนกลางเป็นแบบหนึ่ง เราก็จะนำเสนอความจริงในแบบของเรา ที่ไม่เคยถูกนำเสนอมาก่อน ทั้งนี้ การนำเสนอข่าวจะไม่เอาข้อมูลมือสองมาใช้ แต่ต้องลงพื้นที่ เพื่อตรวจสอบข้อมูล ซึ่งต้องเผชิญกับความเสี่ยงที่จะถูกกล่าวหาว่าเป็นภัยต่อความมั่นคงด้วย

เปิดพื้นที่การพูดคุย เพื่อสร้างความเข้าใจ สู่ความลงถ้อยความจริง

อาจารย์เอกรินทร์ ต่วนศิริ อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี กล่าวถึง การเสียดสีและตลกกว่าเป็นการทำร้ายอำนาจ มีเจตนาทำให้ไม่น่าเชื่อถือ ทำเพื่อล้อเลียนกับสิ่งที่ไม่เห็นด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับภูมิทัศน์ทางของคนในสังคมนั้น ๆ นอกจากนี้ ยังจงใจให้เกิดการเข้าใจผิด หากไม่สังเกตหรือไม่เท่าทันสื่อ จะไม่เห็นเลย

อ. เอกรินทร์ ต่วนศิริ

อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ข่าวลวงข่าวปลอม มีการติดต่อ หรือปลอมทุกอย่างในระนาบของการสื่อสาร มีการไหลเวียนของข้อมูลระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และระดับนานาชาติ ข่าวจะเชื่อมโยงกันทั้งหมด ตัวอย่างกระแสอิสลามโฟเบีย⁵ ที่เกิดขึ้นทั่วโลก แต่การเข้าใจผิดทุกอย่างต้องแก้ด้วยการสร้างความเข้าใจร่วมกัน แม้ว่าการพูดคุยในโลกออนไลน์นั้นสร้างความน่ากลัว และโจมตีกันอย่างรุนแรงมากกว่าโลกออฟไลน์ แต่ในความเป็นจริงสำหรับเมืองไทย โลกออฟไลน์ยังมีทุนทางสังคมที่ผู้คนอยู่ร่วมกันมานาน เรายังอยู่ร่วมกันได้ทุกศาสนา ไม่ทำให้เกิดความรุนแรง ไม่ได้สร้างความเกลียดชังอย่างจริงจัง ยังยอมรับกัน และมีความอดทนสูง

อาจารย์เอกรินทร์ เสนอว่า การแก้ปัญหาที่ขายแดนได้ ต้องมีพื้นที่การพูดคุยกันเพื่อสร้างความเข้าใจกันมากกว่า ในด้านการสื่อสารก็มีความสำคัญ สื่อต้องสู้เพื่อความจริง สื่อต้องเสนอความจริง

สู่ความลงด้วยความจริง มีข้อมูลมาพิสูจน์ข้อเท็จจริง ถ้าสามารถทำให้ได้มากขึ้น ชัดเจนมากขึ้น จะสร้างความน่าเชื่อถือ และคนจะเข้ามาหาเอง เลือกเองได้ว่าจะช่วยกันสร้างสันติสุขได้อย่างไร

การต่อต้านข่าวลวง เป็นหน้าที่พลเมือง

ผศ.ดร. เอื้อจิต วิโรจน์ไตรรัตน์ กรรมการและเลขานุการมูลนิธิสื่อมวลชนศึกษา กล่าวว่า การสื่อสารเป็นสิทธิพื้นฐานของมนุษย์ทุกคน ส่วนการต่อต้านข่าวลวงข่าวปลอมนั้น ก็เป็นหน้าที่ซึ่งพลเมืองควรกระทำ เราต้องมีความสนใจร่วม สงสัยร่วมมีกลุ่มหลากหลายเผ่าระวัง วิเคราะห์สถานการณ์จริง ถอดรหัสสื่อสารเผยแพร่ จับตาดูการสื่อสารที่ไม่ปรารถนาดี สร้างวัฒนธรรมการสื่อสาร และเป็นเครือข่ายเผ่าระวัง

หากกลุ่มหนึ่งในสังคมยังเชื่อโดยอคติ สร้างกระแสความเกลียดชังเพื่อให้เกิดความเข้าใจผิด หรือตั้งเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ทำให้เห็นว่าอยู่ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง การสื่อสารต้องทำให้ความจริงชนะความลวง โดยวิเคราะห์จากปัญหา ทั้งนี้ เวลาจะพิสูจน์ความจริง และการลงมือทำ คือการสร้างสันติสุขในพื้นที่

⁵ อิสลามโฟเบีย (Islamophobia) หรือ ความหวาดกลัวอิสลาม หรือบ้างก็เรียกว่า โรคหวาดกลัวอิสลาม อันเป็นปรากฏการณ์ของความรู้สึกหวาดกลัว รังเกียจเตียดฉันท และมโนคติต่อศาสนาอิสลาม (Islam) และชาวมุสลิม (Muslims) อย่างรุนแรง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุโรปและสหรัฐอเมริกา รวมถึงที่อื่นๆ ของโลก <https://www.sac.or.th/portal/th/article/detail/239>

**ผศ.ดร. เอื้อจิต
วิโรจน์ไตรรัตน์**

กรรมการและเลขานุการมูลนิธิสื่อมวลชนศึกษา

มุฮัมหมัดอายูบ ปาทาน

ประธานสภาประชาสังคมชายแดนใต้

กำหนดยุทธศาสตร์ สร้างเครือข่ายจัดการข่าวลวงในพื้นที่

มุฮัมหมัดอายูบ ปาทาน ประธานสภาประชาสังคมชายแดนใต้ กล่าวถึงข่าวลวงในพื้นที่ว่า ในพื้นที่ความขัดแย้งที่มีมายาวนานนั้น การสื่อสารต้องเดินไปด้วยกันกับกระบวนการสันติภาพ พื้นที่ที่มีความขัดแย้ง ก็จะมีข่าวปลอมข่าวลวงออกมา เพิ่มความขัดแย้งในพื้นที่ขึ้นอีก อีกทั้ง ยังมีความขัดแย้งเพิ่มขึ้นในโซเซียลมีเดียอีก เพราะฉะนั้นต้องระมัดระวังให้มาก และย้ำกับทุกคน ก่อนจะแชร์ข่าวใด ๆ ต้องไตร่ตรองก่อนว่า ข่าวนั้น จะไม่สร้างอคติ และไม่เพิ่มความเกลียดชังในพื้นที่ให้มากขึ้น

มุฮัมหมัดอายูบ เสนอว่า แนวโน้มในอนาคตเพื่อการแก้ปัญหา นั้น ต้องมียุทธศาสตร์ในการจัดการกับข่าวปลอมข่าวลวงให้ชายแดนใต้ ทุกฝ่ายต้องร่วมมือกัน สร้างเป็นเครือข่าย ทั้งทางเพจต่าง ๆ และกลุ่มต่าง ๆ ทั้งภาคประชาสังคม และภาครัฐ ต้องหันมาจัดการกับข่าวลวงข่าวปลอม และเสนอข้อมูลในแง่ข้อเท็จจริง มิเช่นนั้น หากยังปล่อยให้มีการแชร์ข่าวปลอมเข้าหากันแล้ว ความขัดแย้งไม่เพียงคงอยู่ แต่จะเพิ่มมากขึ้นไปอีก

ใช้เทคโนโลยีในมือ ช่วยกับเผยแพร่ข้อเท็จจริง

คุณสุภิญญา กลางณรงค์ ผู้ร่วมก่อตั้ง Digital Thinkers Forum สรุปการเสวนาว่า การต่อสู้เรื่องข้อมูลข่าวสารมีมานานแล้ว แต่ข่าวลวง/ข่าวปลอมในปัจจุบันเผยแพร่กระจายได้กว้างขวางยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นสิ่งที่ทุกคนตระหนักและกังวล ข่าวลวง/ข่าวปลอมจะทำซ้ำแล้วซ้ำอีก เห็นแล้วเห็นอีก สร้างปัญหามากขึ้น จะรอให้

รัฐบาลแก้ปัญหาฝ่ายเดียวไม่ได้แล้ว

ดังนั้น ทุกฝ่ายต้องหันมาช่วยเหลือกัน จากหลาย ๆ องค์กร หลาย ๆ มุมมองในองค์กรนั้น ก็จะสามารถจัดการกับสื่อที่ไม่ประสงค์ดีได้ดียิ่งขึ้น นอกจากนี้ การแก้ปัญหาด้วยเทคโนโลยี คือ ทุกคนใช้สมาร์ทโฟนที่มีอยู่ในมือในการแก้ปัญหา ด้วยการเผยแพร่ข้อเท็จจริง สุดท้าย เชื่อมั่นว่าสื่อที่ดี สื่อที่ต้องการสร้างความจริง มีอุดมคติ จะสร้างสรรค์งานที่ดี และช่วยให้เกิดสันติสุขได้

คุณสุภิญญา กลางณรงค์

ผู้ร่วมก่อตั้ง Digital Thinkers Forum

“ปัญญาปฏิตาณ” เพื่อต่อต้านเฟคนิวส์ เสริมกระบวนการสันติภาพและการพัฒนาที่ยั่งยืนชายแดนใต้

กิจกรรม #Hackathon เพื่อศึกษาสถานการณ์ข่าวลวง (Fake News) ข้อมูลบิดเบือน (Disinformation) และข้อมูลผิดพลาด (Misinformation) ในบริบทของพื้นที่ และจัดทำรายงานสถานการณ์ข่าวลวงในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการต่อต้านข่าวลวง ระหว่างนักวิชาการ องค์กร

ภาคประชาสังคม ผู้นำศาสนา แกนนำชุมชน ตลอดจนหน่วยงานรัฐในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เป็นส่วนหนึ่งในการเสริมบรรยากาศแห่งสังคมสันติภาพต่อไปในอนาคต

ปฏิญญาปัตตานี : เพื่อต่อต้านเฟคนิวส์ หนุนเสริมกระบวนการสันติภาพ และการพัฒนาอย่างยั่งยืนในจังหวัดชายแดนภาคใต้

ภายใต้สถานการณ์ความรุนแรงของปัญหาข่าวลวงในโซเชียลมีเดีย พวกเราทุกคนจะรวมพลังกันเพื่อลดปัญหาข่าวลวงข่าวปลอมที่เกิดขึ้น อย่างเต็มกำลังและศักยภาพ ดังนี้

1. ส่งเสริมและสนับสนุนความร่วมมือซึ่งกันและกัน ในภาคีเครือข่ายทั้งภาคประชาสังคม ภาครัฐ ภาควิชาการ สื่อท้องถิ่น และสถาบันศาสนา เพื่อสร้างความตื่นตัว สนใจในข้อมูลข่าวสาร ทั้งที่ใกล้ชิดที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน และที่เกี่ยวข้องกับความขัดแย้ง อันเป็นอุปสรรคต่อกระบวนการสันติภาพในจังหวัดชายแดนภาคใต้ เราจะร่วมกันทำงานเพื่อรับมือ ติดตาม ตรวจสอบ รายงาน เผยแพร่ข้อเท็จจริงในด้านต่าง และรวมพลังต่อต้านข่าวลวงในทุกระดับของสังคม

2. ส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพขอเครือข่ายและประชาชนทั่วไป ให้มีความรู้ความเข้าใจในการรู้เท่าทันข้อมูลข่าวสาร สื่อสารสนเทศ และดิจิทัล เพื่อให้เกิดภูมิคุ้มกันต่อปัญหาข่าวลวง เพื่อลดอคติและความเกลียดชัง อันนำไปสู่การสร้างสภาวะแวดล้อมที่เอื้อต่อการสร้างสันติภาพและพัฒนาประชาชนไปสู่ความเป็นพลเมืองดิจิทัล (Digital Citizen)

3. พัฒนาระบบการ รูปแบบการทำงาน และนวัตกรรม ตลอดจนเครื่องมือหรือกลไกเฝ้าระวัง เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาข่าวปลอมข่าวลวงอย่างมีส่วนร่วม

4. เพิ่มพื้นที่กลางเพื่อการสื่อสารความจริงอย่างสร้างสรรค์ และสร้างความไว้วางใจระหว่างผู้คนในสังคม

5. สนับสนุนการรวมพลังเพื่อผลักดันให้แพลตฟอร์มต่างๆ มีมาตรการในการลดการเกิดขึ้นของ ข่าวลวง ร่วมผลักดันการแพร่กระจายของข่าวลวงอย่างรวดเร็ว
- ด้วยความเชื่อมั่นและมุ่งมั่นในการร่วมสร้างสื่อ และการสื่อสารเพื่อสร้างสังคมสันติสุขอย่างยั่งยืน

เรียบเรียงจากเวทีเสวนานักคิดดิจิทัล Digital Thinkers Forum ครั้งที่ 4 เฟคนิวส์กับภัยคุกคามการสร้างสันติภาพในจังหวัดชายแดนใต้ เมื่อวันที่ 25 กันยายน พ.ศ. 2565 ณ ห้องสระบัว 2 โรงแรม ซี.เอส. ปัตตานี จัดโดยดิจิทัลเพื่อสันติภาพ (Digital4Peace) สถาปราชสังคมชายแดนใต้ สำนักงานกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ มูลนิธิฟรีดริช เนามัน และ Centre for Humanitarian Dialogue (HD)

จากความเหลื่อมล้ำ
สู่ความเป็นธรรม
ยุคดิจิทัล

เรากำลังทิ้งใคร
ไว้ข้างหลัง

#5

เทคโนโลยีและโลกดิจิทัล นอกจากจะเป็นเครื่องมือเสริมศักยภาพมนุษย์ ให้สามารถเข้าถึงตลาดออนไลน์ การศึกษา สุขภาวะ และการบริการที่ดีของรัฐแล้ว ผู้ใช้แพลตฟอร์มดิจิทัล ต้องเผชิญกับความเสี่ยงต่อการถูกละเมิดสิทธิส่วนบุคคลด้วย ในระบบสังคมใหม่ของโลกยุคดิจิทัล การสร้างทรัพยากรและเครื่องมือใหม่ ๆ สามารถสร้างพลังในการเปลี่ยนแปลงได้ทั้งบวกและลบ เพื่อให้แพลตฟอร์มดิจิทัลเป็นประโยชน์ จำเป็นต้องกำกับดูแล เพื่อสร้างสมดุลระหว่างประโยชน์และโทษของเทคโนโลยีนี้

อย่างไรก็ตาม ปัญหาความไม่เป็นธรรมในสังคมดิจิทัล เกิดจากความสามารถในการเข้าถึงคุณภาพการเข้าถึง การใช้ประโยชน์ที่ไม่ทัดเทียมกัน จำเป็นที่รัฐต้องคำนึงถึงการให้บริการโครงสร้างพื้นฐานที่เพียงพอ และสนับสนุนให้เกิดการเท่าทันเทคโนโลยีอย่างรอบด้าน เพื่อทุกคนสามารถเข้าถึงแพลตฟอร์มดิจิทัลอย่างเท่าเทียม

ความรู้ที่ได้จากการเสวนา ควรถูกส่งต่อไปยังคนที่ควรจะมีโอกาสในการเข้าถึงเทคโนโลยี ให้สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงด้วยพลังของเขาเองได้ด้วย เพื่อไม่ถูกทิ้งไว้ข้างหลังอีกต่อไป

การเข้าถึง (Access) ความเหลื่อมล้ำ (Universal Access) กับความเป็นธรรม (Equity) ในโลกดิจิทัล

ศ.ดร.กาญจนา กาญจนสุต

สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย (AIT)

ศ.ดร.กาญจนา กาญจนสุต สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย (AIT) นำเสนอเกี่ยวกับพัฒนาการทางสังคมในประเด็นการเข้าถึง (Access) ความเหลื่อมล้ำ (Universal Access) กับความเป็นธรรม (Equity) ในโลกดิจิทัลว่า การเกิดอินเทอร์เน็ตเมื่อปี ค.ศ. 1958 ที่พัฒนาจาก modem เปลี่ยนสัญญาณอนาล็อกเป็นดิจิทัล ถือเป็นจุดกำเนิดของโลกดิจิทัล มีความพยายามที่จะขยายอินเทอร์เน็ตออกไปในหลาย ๆ ประเทศ โดยเฉพาะในสถาบันการศึกษา แต่ขาดเงินในการสนับสนุน และผู้ใช้บริการไม่มากพอ จนกระทั่งในปี ค.ศ.1989 อินเทอร์เน็ตได้ขยายสู่การให้บริการเชิงพาณิชย์ เกิดกระแสเปลี่ยนแปลงโลกสู่ยุคดิจิทัลอย่างกว้างขวาง ใช้เวลากว่า 60 ปี ขณะที่อินเทอร์เน็ตเข้ามาในประเทศไทยประมาณ 30 ปี หลังจากเกิดธุรกิจผู้ให้บริการอินเทอร์เน็ต (Internet Service Provider-ISP) นี้เอง และมีพัฒนาการมาเรื่อย ๆ จนกลายเป็นบริการพื้นฐานและบริการเชิงพาณิชย์ใน

ปัจจุบัน การขยายตัวของอินเทอร์เน็ตที่ไม่เท่าเทียมกัน เกิดช่องว่าง และความเหลื่อมล้ำหลายมิติตามมา

การขยายตัวของการใช้อินเทอร์เน็ต ทำให้ผู้ใช้บริการ ซึ่งถูกกระตุ้นด้วยบริการต่าง ๆ เข้าไปใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลจำนวนมาก การเข้าถึงที่ไม่เท่ากัน เพราะโครงข่ายสัญญาณที่ไม่ครอบคลุมจากข้อจำกัดเชิงพื้นที่ ประชาชนไม่สามารถเข้าถึงเพราะข้อจำกัดด้านเศรษฐกิจ และไม่เข้าถึงเพราะไม่เห็นคุณค่าและความสำคัญ กลายเป็นช่องว่างทางดิจิทัล (Digital Divide) ที่ภาครัฐต้องตระหนัก

วงการดิจิทัลในระดับสากล ตระหนักถึงความจำเป็นต้องให้ “ทุกคน” สามารถเข้าถึงโดยไม่มีเงื่อนไขของความพิการทางร่างกายและภาษา จึงมีความพยายามคิดค้นเทคโนโลยีเพื่อลดความเหลื่อมล้ำนี้ สำหรับปัญหาภาษาท้องถิ่นที่ไม่ใช่ภาษาอังกฤษ เจ้าของแพลตฟอร์มและนักพัฒนาระบบรายใหญ่ ยังไม่ให้ความสำคัญเพียงพอ แต่ที่ห้องปฏิบัติการของ AIT ได้พัฒนาแพลตฟอร์ม และแอปพลิเคชัน เพื่อแบ่งปันทรัพยากรในชุมชนเป็นภาษาไทย สร้างเทคโนโลยีของคนไทย ทำให้ทุกคนเข้าถึงได้ แต่ก็ไม่ค่อยได้รับความนิยม และไม่ทันกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

ศ.ดร.กาญจนา เพิ่มเติมว่า ปัญหาการเข้าถึง และความเหลื่อมล้ำ ทำให้เกิดความไม่เป็นธรรม เพราะผู้พัฒนาเทคโนโลยีรายใหญ่ของโลก มีทุนและอำนาจทางการตลาดมากพอที่จะกำหนดเงื่อนไขการบริการเชิง

พาณิชย์ ประเทศกำลังพัฒนา จึงอยู่ในสภาพเสียเปรียบเพราะการแข่งขันและผลตอบแทนทางธุรกิจ ทำให้ไม่เกิดการร่วมมือกันพัฒนา กำลังต่อรองระดับสากลมีน้อย มีข้อเสนอเชิงนโยบายว่า รัฐบาลควรลงทุนกับโครงสร้างพื้นฐานที่ยั่งยืน สนับสนุนการสร้างแพลตฟอร์มโปรแกรมประยุกต์ต่าง ๆ เพื่อให้คนไทยเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตและดิจิทัลต่าง ๆ อย่างเท่าเทียมนานาประเทศ

สุดท้าย **ศ.ดร.กาญจนา** เสนอว่า จากสภาพปัญหาที่เกิดขึ้น หากประเทศไทยจะมุ่งสู่สังคมดิจิทัล ควรกำหนดให้ดิจิทัลเป็นทางเลือกเดียวใหม่ จะมีที่ยืนให้ผู้ปฏิเสธเทคโนโลยีใหม่ ในการเติบโตของโลกดิจิทัล ซึ่งอาจจะทำให้สิทธิมนุษยชนพื้นฐานของประชาชนถูกลิดรอน จะยอมรับได้หรือไม่ และที่สำคัญที่สุด เทคโนโลยีเป็นผู้กำหนดสังคมมนุษย์ หรือสังคมมนุษย์ควรเลือกเทคโนโลยีมาทำหน้าที่รับใช้

จากความเหลื่อมล้ำสู่ความเป็นธรรมยุคดิจิทัล เรากำลังทิ้งใครไว้ข้างหลัง

ขณะที่โลกกำลังถูกขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลมากขึ้น จนแพลตฟอร์มดิจิทัล มีบทบาทต่อทุกคนในแทบทุกช่วงเวลาของชีวิตโดยไม่รู้ตัว ปฏิเสธไม่ได้ว่า ทุกคนกำลังมองหา “โอกาส” และหวังใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีดิจิทัลนี้ ทุกคนสามารถเข้าถึงโอกาสนั้น จริงหรือไม่ หรือกำลังทิ้งใครหลายคนไว้ข้างหลัง

การเข้าถึงอินเทอร์เน็ต ด้านแรกของความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล

วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง

นักวิจัยอิสระด้านสื่อและโทรคมนาคม

วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง นักวิจัยอิสระด้านสื่อและโทรคมนาคม กล่าวถึง ช่องว่างทางดิจิทัล (Digital Divide) ว่าครอบคลุมหลายประเด็น ตั้งแต่ปัญหาการเข้าถึงโครงข่ายอินเทอร์เน็ตและบริการที่เกี่ยวข้อง ความแตกต่างระหว่างคนมี/ไม่มี ทักษะในการใช้ประโยชน์เพื่อการเรียนรู้ อุปสรรคระหว่างผู้ออกแบบกับผู้ใช้งานในระบบดิจิทัลและช่องว่างด้านอื่นๆ เช่น วัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ การเมือง ฯลฯ เมื่อสรุปผลการรวบรวมข้อมูลติดตามนโยบายภาครัฐเกี่ยวกับดิจิทัล พบว่าหน่วยงานราชการและรัฐบาลไทย มีนโยบายหลายด้าน เพื่อส่งเสริมการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ต แต่หลายนโยบายยังไม่ประสบความสำเร็จ

ในภาพรวม พบว่าคนไทยทั่วประเทศเข้าถึงอินเทอร์เน็ตมากขึ้น เพราะการขยายตัวของผู้ให้บริการเอกชน รวมถึงนโยบายลดช่องว่างการเข้าถึงของรัฐ ด้วยการเพิ่มบริการที่เกี่ยวข้องกับการเข้าถึง

มากขึ้น อาทิ โครงการเน็ตประชารัฐ หรือเน็ตชายขอบที่เปิดโอกาสให้กับกลุ่มประชากรชายขอบ หรือผู้มีโอกาสน้อยเข้าถึงอินเทอร์เน็ตมากขึ้น

อย่างไรก็ตาม นโยบายที่เกี่ยวข้องกับการลดช่องทางดิจิทัล ทั้ง 3 เรื่อง คือ 1) การเข้าถึงเทคโนโลยี 2) การสร้างความรู้และศักยภาพในการใช้งานดิจิทัล และ 3) การเพิ่มบริการภาครัฐนั้น ยังไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ เพราะหากพูดถึงเรื่องดิจิทัล ไม่ใช่เพียงแค่สามารถเข้าถึง แล้วทุกอย่างจะดีขึ้น แต่คือการทำอะไรให้คนสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากเทคโนโลยีเหล่านี้ได้ และสามารถนำไปสร้างสรรค์ออกแบบอนาคตได้ด้วย รวมทั้ง ยังต้องคำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน และฝ่ายต่าง ๆ เพื่อให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการออกแบบนโยบายที่เป็นประโยชน์ด้วยตัวเอง

สุดท้าย วรพจน์ เสนอเชิงนโยบายว่า กสทช. และกระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม ควรทำงานร่วมกัน เพื่อขยายโครงข่ายอินเทอร์เน็ตให้ทั่วถึง และส่งเสริมกลไกตลาด โดยคำนึงถึงการเข้าถึงและการใช้งานของคนทุกกลุ่ม ให้ความสำคัญกับการเข้าถึงในมิติทางสังคม และเร่งรัดการเรียกคืนคลื่นความถี่จากหน่วยงานรัฐ มาจัดสรรใหม่ให้เกิดประโยชน์ต่อสาธารณะโดยเร็ว

ปกรณ์ ปรีชาวุฒิเดช

ผู้จัดการสาขาภาคใต้ตอนล่าง สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล (DEPA) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่

สุวิตา จรรย์วงศ์

ผู้แทนจาก Tellscore สตาร์ทอัพเชื้อสายไทย ที่เข้าชิงรางวัลระดับอาเซียน

การเข้าถึงอินเทอร์เน็ต อย่างเท่าเทียม เพื่อโอกาสในการรับบริการ จากรัฐ

ปกรณ์ ปรีชาวุฒิเดช ผู้จัดการสาขาภาคใต้ตอนล่าง สำนักงานส่งเสริมเศรษฐกิจดิจิทัล (DEPA) มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ กล่าวว่า เป้าหมายของสำนักงานฯ คือทำให้ประชาชนสามารถเข้าถึงเทคโนโลยีดิจิทัลได้อย่างเท่าเทียม เพื่อต่อยอดไปสู่การใช้ประโยชน์ด้านอื่น ๆ ต่อไป

บริบทสังคมทางภาคใต้ตอนล่าง พบการใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลไปก่ออาชญากรรมจำนวนมาก ประชาชนในพื้นที่ ต้องเรียนรู้เกี่ยวกับการใช้ข้อมูล และการรักษาความปลอดภัยของข้อมูลดังกล่าว เพื่อป้องกันการใช้ประโยชน์ในทางที่ไม่เหมาะสม การใช้อินเทอร์เน็ตนั้น ไม่เพียงแค่ “เข้าถึง” ได้เพียงอย่างเดียว แต่ต้องเป็นไปเพื่อโอกาสในการเข้าถึงการศึกษาและบริการภาครัฐที่ดีขึ้นด้วย

สำหรับเศรษฐกิจดิจิทัล อาจมองได้ว่า เป็นด้านที่ทำให้เกิดการกระจายรายได้สู่คนชายขอบได้ดีที่สุด ซึ่งเป็นมุมมอง ขณะเดียวกัน ก็ต้องมองมุมลบที่เกิดขึ้นด้วย นโยบายของ DEPA จะไม่เน้นเรื่องเทคโนโลยีอย่างเดียว แต่เน้นการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ไม่สิ้นเปลือง เกิดประโยชน์สูงสุดต่อประชาชน

Tellscore โอกาสของ คนตัวเล็ก ลดช่องว่างทางดิจิทัล

สุวิตา จรรย์วงศ์ ผู้แทนจาก Tellscore สตาร์ทอัพเชื้อสายไทยที่เข้าชิงรางวัลระดับอาเซียน แบ่งปันในฐานะผู้ประกอบการที่ใช้เทคโนโลยีดิจิทัล เกือบ 100 เปอร์เซ็นต์ ว่าบริษัทสตาร์ทอัพช่วยลด

ช่องว่างเรื่องความเหลื่อมล้ำได้ โดยเฉพาะในสังคมที่ความเจริญยังเข้าไม่ถึง

Tellscore เป็นกลุ่มคนที่เริ่มผลักดัน “คนตัวเล็ก” ให้มีโอกาสใช้ประโยชน์จากอินเทอร์เน็ตในการสร้างรายได้ โดยเริ่มต้นจากบริษัททำธุรกิจการตลาดออนไลน์ และพบอุปสรรคของผู้ประกอบการไทย ซึ่งทำการตลาดในธุรกิจออนไลน์ ต้องจ่ายให้กับแพลตฟอร์ม แต่กลับไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ตรงจุด ทำให้ไม่ประสบความสำเร็จ Tellscore จึงเสนอทางเลือกที่คุ้มค่ากว่าให้ลูกค้า โดยสร้างกลยุทธ์การสื่อสารผ่าน “อินฟลูเอนเซอร์” (Influencer) ที่สามารถสื่อสาร และนำเสนอสินค้าไปถึงผู้บริโภคได้ตรงจุดมากกว่า

โดยไมโครอินฟลูเอนเซอร์ และทีมไมโครบล็อกเกอร์ของ Tellscore เป็นกลุ่มคนหลากหลาย ไม่แบ่งแยก ตั้งแต่คนทั่วไปที่อยากมีรายได้ จนถึงผู้พิการ ซึ่งความสำเร็จในด้านคุณภาพชีวิตสามารถทำให้สมาชิกแต่ละคนสามารถมีรายได้จากงานนี้เฉลี่ย 4,000-5,000 บาทต่อเดือน โดยทุกสองเดือน บริษัทฯ ยังจัดอบรมเสริมวิชาการทำเนื้อหา และข้อมูลให้สมาชิก เพราะต้องการให้พวกเขาสามารถต่อยอดความรู้ และเท่าทันในโลกการตลาดออนไลน์ เพื่อเพิ่มโอกาสให้ตัวเอง

แม้ในโลกดิจิทัลจะยังคงมีความเหลื่อมล้ำหลากหลายมิติ แต่ในมุมมอง หากนำมาใช้ในทางที่ดี ก็สามารถช่วยสร้างสรรค์สังคมแห่งการสร้างโอกาสให้กับคนที่อยู่ชายขอบได้

การเข้าถึงโลกดิจิทัล ขาดอำนาจต่อรอง เสียเปรียบนายทุน

การraub พานทอง

เครือข่ายเกษตรกรชาวสวนยางพัฒนา

ความเสี่ยงในเรื่องความปลอดภัยในการใช้งานอินเทอร์เน็ต ค่าใช้จ่ายสำหรับแพคเกจอินเทอร์เน็ตในท้องถิ่น รวมถึงไม่สามารถเข้าถึงข้อมูลการพยากรณ์ภัยพิบัติ ซึ่งจะช่วยให้เกษตรกรสามารถปรับแผนการผลิต และรับมือกับสถานการณ์ล่วงหน้าได้ ทำให้เกิดความเสียหายน้อยลง

การraub เสนอรัฐบาลว่า นอกจากจะขยายโครงข่ายอินเทอร์เน็ตไปในพื้นที่ห่างไกล ที่รัฐต้องจัดให้อย่าง

การraub พานทอง จากเครือข่ายเกษตรกร

ชาวสวนยางพัฒนา ตัวแทนของคนตัวเล็กในสังคม ที่ได้รับผลกระทบของความเหลื่อมล้ำ ส่งเสียงสะท้อน ยอมรับว่า พวกเขาคือประชากรกลุ่ม “ด้อยโอกาส” ในโลกดิจิทัลตัวจริง ได้บอกเล่าเรื่องราวจากพี่น้อง ชาวเกษตรกร ถึงสิ่งที่พวกเขาต้องเผชิญว่า ปัญหาสำคัญที่สุดในวันนี้ คือการเสียเปรียบ ที่ผ่านมา ชาวบ้านเสียเปรียบเรื่องราคาผลผลิตมาตลอด จากการที่พ่อค้าคนกลางร่วมมือกันสร้างอำนาจ ต่อรองในการกำหนดราคาสินค้า การกำหนดราคาสินค้าเกษตรกรล่วงหน้าจากส่วนกลาง ผ่านทางออนไลน์ ซึ่งเกษตรกรเข้าไม่ถึงดิจิทัล จึงไม่มีโอกาสที่จะได้รับข้อมูลหรือรู้เท่าทัน สุดท้ายจึงต้องเสียเปรียบโดยการขายผลผลิตในราคาต่ำหรือขาดทุน

นอกจากความเสียเปรียบในการกำหนดราคา

ผลผลิตทางการเกษตรแล้ว ชาวบ้านยังต้องเผชิญกับ

ทั่วถึงเท่าเทียมแล้ว รัฐควรควบคุมค่าบริการของบริษัทเอกชนให้ถูกลงเพื่อให้ผู้มีรายได้น้อยด้วย ศูนย์การเรียนรู้ของรัฐ ที่กระจายอยู่มากมายในท้องถิ่น ควรให้เกษตรกร คนด้อยโอกาส หรือคนขายของ เข้าไปใช้ และมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เทคโนโลยีใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาทักษะการใช้เทคโนโลยีในการรับบริการภาครัฐ ที่สุด รัฐบาลต้องวางทิศทางการพัฒนาเทคโนโลยี อย่างมีจริยธรรมและคุณธรรมกำกับด้วย

อรรคณัฐ วันทะนะสมบัติ

นักวิจัยศูนย์แม่โขงศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ความเสียเปรียบของแรงงาน และผู้บริโภค ในธุรกิจบน แพลตฟอร์มดิจิทัล

อรรคณัฐ วันทะนะสมบัติ นักวิจัยศูนย์แม่โขงศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กล่าวว่า ปัญหาใหญ่โลกดิจิทัลและอินเทอร์เน็ต ไม่ใช่ปัญหาเรื่องความยากในการเข้าถึงอีกต่อไป แต่หมายถึงคุณภาพการเข้าถึงและใช้ประโยชน์มากกว่า พร้อมยกตัวอย่างกรณีศึกษาวิจัยในจังหวัดเชียงใหม่ 3 กลุ่มธุรกิจ ที่ใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลมาเป็นเครื่องมือดำเนินธุรกิจ คือ การขนส่งสาธารณะ (เมื่อครั้ง Uber ยังเปิดให้บริการ) ที่พักอาศัย (Air B&B) และบริการคนทำงานบ้าน (Domestic Worker) พบว่าดิจิทัลทำให้ผู้อยู่ในธุรกิจเหล่านี้ ถูกเอาเปรียบและไร้ข้อต่อรองกับเจ้าของธุรกิจ

อรรคณัฐ อธิบายเพิ่มว่า แม้การเปิดธุรกิจบนแพลตฟอร์มดิจิทัล จะสร้างความสะดวกสบายให้ผู้บริโภค รวมถึงคนที่มาเข้าร่วมทำธุรกิจกับแพลตฟอร์มระยะแรก แต่ขณะเดียวกันก็พบว่า การทำงานบนแพลตฟอร์มนั้น มันถูกแพลตฟอร์มเอารัดเอาเปรียบ โดยสร้างสภาพควบคุมแบบไม่รู้ตัว ด้วยเงื่อนไขที่จู่โจมในระยะแรก และเข้มงวดในระยะต่อมา ความสะดวกสบายที่ได้รับ ทำให้เผลอลืมว่า สังคมกำลังปล่อยให้แพลตฟอร์มมีอำนาจเหนือผู้บริโภคมากเกินไป เพราะสุดท้าย ทั้งผู้ร่วมงานกับแพลตฟอร์มและผู้บริโภค อาจไม่สามารถมีอำนาจต่อรองอะไรเลยกับแพลตฟอร์มเหล่านี้

อรรคณัฐ เสนอว่ารัฐบาลต้องให้ความสำคัญและทำหน้าที่กำกับการใช้เทคโนโลยี ให้เกิดความเป็นธรรมกับคนทุกกลุ่ม โดยเฉพาะการเรียกร้องให้เจ้าของแพลตฟอร์มมีความรับผิดชอบต่อธุรกิจ และผู้ร่วมงานของตน เพราะไม่เช่นนั้นจะเกิดความเหลื่อมล้ำ ซึ่งจะยิ่งสร้างความแตกแยกในสังคมมากขึ้น

ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัล สะท้อนความเหลื่อมล้ำในสังคม

ชลนภา อนุกุล

สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ชลนภา อนุกุล สถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กล่าวว่าความเหลื่อมล้ำและความไม่เท่าเทียมในการเข้าถึงเทคโนโลยีนั้น มีความซับซ้อน เพราะแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ทั้งในแง่การใช้ชีวิตและพฤติกรรมการใช้งานที่ไม่เหมือนกัน ดังนั้น รูปแบบความช่วยเหลือเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมจึงต้องแตกต่างกันด้วย

ความเหลื่อมล้ำทางดิจิทัลนี้ ไม่ใช่เรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับความยากจน แต่เกี่ยวกับการกระจายการเข้าถึงเทคโนโลยีที่ไม่ทั่วถึง ไม่เท่าเทียม อินเทอร์เน็ตเป็นเทคโนโลยีที่สร้างประโยชน์มากมายในโลกนี้ แต่การกระจายประโยชน์ ไม่ได้สัดส่วน ไม่เท่าเทียม บางคนได้เยอะ บางคนได้น้อย จึงเกิดช่องว่างทางดิจิทัลขึ้น

ชลนภา ยืนยันว่าชาวบ้านมีศักยภาพในการเรียนรู้ เพราะฉะนั้น ไม่เพียงต้องจัดโครงข่าย

อินเทอร์เน็ตให้ทั่วถึงเท่านั้น ยังจำเป็นต้องมีโปรแกรมที่สามารถเข้าไปช่วยสนับสนุนการใช้งานสื่อดิจิทัลด้วย ชาวบ้านไม่ได้เป็นพวกล่าหลัง แต่ต้องการการสนับสนุนกระบวนการเรียนรู้ โดยเฉพาะในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีสมัยใหม่

จากภาพปรากฏที่ว่า ทุกคนสามารถเข้าใช้แพลตฟอร์มดิจิทัลได้ แต่การถูกมองเห็นจากคนในสื่อสังคมออนไลน์ต่างหาก ที่ยังไม่เท่ากัน เนื้อหาเชิงสังคมเกี่ยวกับคนชายขอบ ผู้ด้อยโอกาส แรงงาน ชุมชนแออัด ฯลฯ มีไม่มากนักในสื่อสังคมออนไลน์ ส่งผลให้ประเด็นสังคม ที่จะเป็นต้องมีการต่อสู้เชิงนโยบาย ไม่ถูกมองเห็น ไม่เป็นที่รับรู้ในสังคม นี่คือช่องว่างทางดิจิทัลอีกรูปแบบหนึ่ง

ท้ายที่สุด **ชลนภา** เสนอว่า นอกจากความไม่เท่าเทียมด้านโอกาสการเข้าถึง และใช้ประโยชน์แล้วยังมีมิติอื่น ๆ เช่น ความเหลื่อมล้ำทางเพศสภาพ ความเหลื่อมล้ำทางภาษา พร้อม ๆ ไปกับความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ สิ่งสำคัญที่ต้องเร่งทำ คือ การกระจายการเข้าถึงเทคโนโลยีเพื่อให้ทุกคนเข้าถึงได้อย่างแท้จริง

เรียบเรียงจากเวทีสานเสวนานักคิดดิจิทัล Digital Thinkers Forum#5 จากความเหลื่อมล้ำ
สู่ความเป็นธรรมยุคดิจิทัล เรากำลังทิ้งใครไว้ข้างหลัง เมื่อวันที่ 11 ตุลาคม พ.ศ. 2562 ณ ห้อง
Auditorium B ศูนย์ความรู้ด้านการออกแบบและความคิดสร้างสรรค์ (TCDC-Thailand Creative
& Design Center) บางรัก กรุงเทพฯ จัดโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ
(สสส.) ศูนย์แม่โขงศึกษา สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย Ashoka Thailand มูลนิธิ
ฟรีดริช เนามัน Centre for Humanitarian Dialogue (HD) และสถาบัน Change Fusion

รับมือด้านมืดยุคดิจิทัล
ด้วยจิตวิญญาณ
ความเป็นมนุษย์

#6

โลกยุคดิจิทัลส่งผลกระทบอย่างกว้างขวางต่อผู้คน ผู้สื่อข่าวต้อง
ทำหน้าที่สืบค้นข้อมูลข้อเท็จจริง และรายงานให้สาธารณะรับรู้
สื่อกระแสหลักมีบทบาทสำคัญในการทำให้ข้อมูลผ่านพื้นที่ต่าง ๆ
เพื่อสะท้อนความหลากหลายของสังคมวัฒนธรรม และทำความเข้าใจ
จริงให้ปรากฏ เพื่อลดความขัดแย้งในสังคม ขณะที่พลเมือง
ต้องฝึกฝนการรับข้อมูลข่าวสารจากหลากหลายช่องทาง เพื่อ
ทำความเข้าใจ และเฝ้าระวังปัญหาที่จะตามมา

บ่อยครั้ง อินเทอร์เน็ตถูกกล่าวโทษ หากแท้จริงแล้ว ต้นเหตุของ
ความคิดที่ไม่เหมาะสมนั้น ล้วนมาจาก “คน” นักการศาสนายืนยันว่า
จิตวิญญาณความเป็นมนุษย์ คือหัวใจของการเท่าทันสื่อ และ
รับมือด้านมืดของโลกออนไลน์ โดยการรับฟังคนเห็นต่าง ไม่ด่วน
ตัดสิน แสวงหาข้อเท็จจริง เพื่อสร้างสันติสุขในสังคม

เฟรเดอริก ชปอร์

หัวหน้าสำนักงานประเทศไทยและเมียนมา
มูลนิธิฟรีดริช เนามัน

นำประเด็น: การเสริมสร้างมนุษยธรรมในโลกดิจิทัล

เฟรเดอริก ชปอร์ หัวหน้าสำนักงานประเทศไทยและเมียนมา มูลนิธิฟรีดริช เนามัน เล่ากรณีศึกษาด้านมืดของโลกออนไลน์ และบทบาทของสื่อกระแสหลักที่จะมีส่วนช่วยคลี่คลายความจริง ตัวอย่างจากงานฉลองและกิจกรรมประจำปีในช่วงคริสต์มาสในเมือง Nuremberg ของเยอรมนี จะมีการคัดเลือกตัวแทนเด็ก ๆ ที่เรียกว่า Christ Child เมื่อภาพเด็กสาวอายุ 17 ปี ที่ได้รับเลือกเผยแพร่ออนไลน์ ปรากฏว่าเธอถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักในโลกอินเทอร์เน็ต รวมทั้งนักการเมืองฝ่ายขวาจากพรรค AfD ที่ตัดสินจากภาพที่เห็น คือ ผมหยิก ผิวคล้ำ บางส่วนเข้าใจผิดคิดว่าเธอเป็นมุสลิมหรือมีเชื้อสายอินเดีย จนเกิดกระแสความเกลียดชังไปทั่ว

โชคดีที่มีสื่อมวลชนแห่งหนึ่ง ได้ค้นข้อมูลประวัติของเด็กสาวคนนี้แล้วเปิดเผยว่า เธอเป็นคนเยอรมัน เป็นคาทอลิก ที่รับใช้ศาสนาอย่างแข็งขัน ทำให้เปลี่ยนกระแสความเกลียดชังเป็นการชื่นชมเด็กสาวในอินเทอร์เน็ตแทน นักการเมืองที่เคยตำหนิก็กออกมาโพสต์ขอโทษในภายหลัง และยอมรับความผิดพลาดที่ได้โพสต์ข้อมูลที่ทำให้เกิดการเหยียดชาติพันธุ์

กรณีนี้ทำให้เรียนรู้ว่า นักข่าวต้องทำหน้าที่สืบค้นข้อมูลข้อเท็จจริง เพื่อรายงานให้สาธารณะรับรู้ และสื่อกระแสหลักมีบทบาทสำคัญที่ทำให้เกิดการให้ข้อมูลผ่านช่องทางต่าง ๆ เพื่อความหลากหลาย ในขณะที่พลเมืองต้องฝึกที่จะรับข่าวสารหลายทาง เพื่อตรวจสอบข้อมูลให้เข้าใจ และเฝ้าระวังปัญหา

เฟรเดอริก ตั้งข้อสังเกตว่า หากโพสต์ที่วิจารณ์นี้ ถูกลบไปตั้งแต่แรก จะไม่เกิดบรรยากาศของการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในเนื้อหานั้น จนกระทั่งมีคนเปิดเผยข้อเท็จจริง ประเด็นคืออะไรควรถูก “ลบ” ออกจากสื่อออนไลน์ เราสามารถเรียนรู้จากเหตุการณ์ทุกเหตุการณ์ อินเทอร์เน็ตมักจะถูกกล่าวโทษบ่อยครั้ง แต่ที่จริงแล้ว อินเทอร์เน็ตเป็นเพียงแค่สื่อสิ่งที่อยู่ในใจมนุษย์ออกมาเท่านั้น

พระมหานันท สมนิกโกโก ดร.สุชาติ เศรษฐมาลินี ซิสเตอร์ยุพดี จารุวิภาค และคุณสุภิญญา กลางณรงค์

มุมมองทางศาสนากับพลวัตยุคดิจิทัล

การเผยแพร่ความเกลียดชัง ใช้ถ้อยคำตำหนิ ว่าร้าย ฯลฯ เกิดขึ้นมากในสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งหลายกรณี มีความรุนแรงมากกว่าการแสดงออกในโลกความจริงเสียอีก ไม่อาจกล่าวโทษเทคโนโลยี เพราะคนใช้เทคโนโลยีต่างหากที่เป็นผู้เผยแพร่ข้อมูลสาระที่ร้ายกาจนั้น

หลักการของทุกศาสนาล้วนให้ความสำคัญกับ “ความเป็นมนุษย์” ความรัก ความมีเมตตา ยึดมั่นในศีลธรรม และเชื่อว่าสามารถนำมาประยุกต์ใช้ให้เท่าทันกับความเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ได้แน่นอน

“

หนึ่งในกาลามสูตรก็บอกไว้ว่า อย่าเชื่อแม้จะเป็นคำสอนของครูอาจารย์ คือให้คิดใคร่ครวญให้รอบคอบเสียก่อน หลักทางศาสนาต่างๆ นั้นช่วยได้ เริ่มจากตัวเรา ทำอะไรได้ก่อนก็ทำตามกำลัง ช่วยกันเปิดเผยด้านสว่างให้สังคมรับรู้ แต่ด้านโครงสร้างก็ต้องร่วมมือกันใช้สื่อดิจิทัล ซึ่งตอนนี้ยังใช้งานไม่เต็มศักยภาพ เอาเทคโนโลยีเป็นสะพานช่วยเชื่อมคนที่ตั้งใจไปช่วยเหลือคนเดือดร้อน

”

พระมหานันท สุนทิภุโก
ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร

สามเสวนานักคิดดิจิทัล ครั้งที่ 6
“รับมือด้านมัลติมีเดียด้วยจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์”

สร้างกลไก เพื่อกระจายด้านสว่างของโลก

พระมหานันท สุนทิภุโก ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดสระเกศราชวรมหาวิหาร กล่าวว่า พุทธศาสนา มีหลักคำสอนที่สามารถนำมาปรับใช้ เพื่อเท่าทันและรับมือกับยุคดิจิทัลได้หลายประการ ได้แก่ การมีสติและไตร่ตรองโดยใช้ปัญญาอย่างรอบด้าน เพื่อขยายไปสู่สังคม อีกทั้งยังมีหลักกาลามสูตร ที่สอนให้คนต้องไม่ด่วนเชื่อเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยไม่ตรวจสอบ

ในกาลามสูตรข้อหนึ่ง กล่าวไว้ว่า อย่าเชื่อแม้จะเป็นคำสอนของครูอาจารย์ คือ ให้คิดใคร่ครวญให้รอบคอบเสียก่อน หลักทางศาสนาต่าง ๆ นั้นช่วยได้ เริ่มจากปัจเจก คือ ตัวเราแต่ละบุคคลทำอะไรได้ก่อนก็ทำตามกำลัง ช่วยกันเปิดเผยด้านสว่างให้สังคมรับรู้ สำหรับโครงสร้าง ต้องร่วมมือกันใช้สื่อดิจิทัล ซึ่งยังใช้งานไม่เต็มศักยภาพ ให้ใช้เทคโนโลยีเป็นสะพาน เชื่อมความช่วยเหลือจากคนที่มีความตั้งใจดี ไปยังคนเดือดร้อน

สุดท้าย ท่านเสนอว่า ต้องช่วยกันประชาสัมพันธ์ สร้างกลไกเพื่อกระจายด้านสว่างของโลก น้ำใจของคน รวมถึงข้อมูลดี ๆ ให้กับสังคม สันติสุขต้องเริ่มที่ตัวเราก่อน และสร้างสะพานเชื่อมสู่สังคม

ความรักและการให้อภัย รับมือด้านมัลติโลกออนไลน์

ซิสเตอร์ยุพดี จารุวิภาค อธิการิณี โรงเรียนเซนต์เมรี่ จังหวัดอุดรธานี กล่าวว่า ทุกยุคสมัยล้วนแล้วแต่มีสิ่งดีและไม่ดีปะปนกัน ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นไม่ได้เกิดจากอินเทอร์เน็ต แต่เกิดจากตัวของมนุษย์ตัวเรานั่นเอง สำคัญที่สุดอยู่ที่แต่ละบุคคลที่จะกำหนดและเลือกรับด้านดีงามมาเป็นประโยชน์แก่ตนเองและเมตตาเกื้อกูลผู้อื่น

ตอนนี้คนกำลังหลงลืมเรื่องจิตวิญญาณ เพราะเน้นแต่การพัฒนาเทคโนโลยีและผลตอบแทนทางธุรกิจ มนุษย์แตกต่างจากสิ่งมีชีวิตอื่น ๆ เพราะมีหัวใจ รัก ให้อภัย เข้าใจได้ มีความทรงจำ มีจิตวิญญาณ กฎทองของพระผู้เป็นเจ้าคือความรัก ทรงสอนให้จงรักมนุษยคนอื่นเหมือนรักตัวเอง หากเรายึดหลักของศาสนาอย่างเคร่งครัดไม่ว่าจะเป็นศาสนาใด ก็จะทำให้เรารับมือกับด้านมืดของโลกออนไลน์ได้

ความเป็นมนุษย์อยู่เหนือสิ่งประติฐ์ทั้งหมด มนุษย์จึงต้องเป็นผู้จัดการดูแลให้สิ่งต่าง ๆ ดำเนินการในด้านบวก และส่งเสริมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ แม้หลายครั้ง มนุษย์อาจจะลืม และฝ่าฝืนในเงิน ความสะดวกสบาย แต่สุดท้ายแล้ว ด้วยคำสอนของศาสนาจะทำให้เราสามารถสู้กับความเกลียดชัง นำความรักของพระเจ้าไปสู่สังคมให้เกิดสันติภาพ

ศาสนภาวะ คือพลังในการสร้างสันติภาพ

ดร.สุชาติ เศรษฐมาลินี หัวหน้าสาขาวิชาสันติศึกษา มหาวิทยาลัยพายัพ เห็นว่า ศาสนาคือรากฐานของชีวิตและสังคม ทำอย่างไรให้ศาสนาได้รับใช้และตอบรับความยั่งยืนของมนุษย์ อิสลามเชื่อว่าตั้งแต่แรกเกิดคนเราก็มีความเป็นมนุษย์ที่ความบริสุทธิ์อยู่เต็มแล้ว แต่โลกยุคดิจิทัลทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจนเกิดปัญหาโครงสร้างพื้นฐานด้านคุณธรรมในใจ (Ethical Infrastructure) ติดกับดัก หลงอยู่ในอินเทอร์เน็ต

มนุษย์มักจะสร้างกำแพง มากกว่าสร้างสะพาน หากความเกลียดชังถูกสร้างได้ (ในโลกอินเทอร์เน็ต) ความรักก็ต้องถูกสร้างได้ด้วยเช่นกัน หลักศาสนาทุกศาสนา มีพลังในการสร้างสันติภาพ สันติสุขเกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าไม่มีสันติสุขระหว่างศาสนา และสันติสุขระหว่างศาสนา เกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าไม่มีการเสวนาระหว่างศาสนา และจะเสวนาระหว่างศาสนาได้ จำเป็นต้องเข้าใจหลักศาสนาของตัวเองก่อน ดังนั้น ก่อนจะรับมือกับดิจิทัลเราต้องรู้จักและเข้าใจหลักศาสนาตัวเองก่อน

เราเห็นด้านมืดของโลกดิจิทัลมากมาย แต่ยังเชื่อมั่นในความเป็นมนุษย์ ยังมีความหวังในการสร้างสันติภาพ มุสลิมทุกคน ชีวิตจะยึดโยงกับหลักการของศาสนาและพระผู้เป็นเจ้า หากความเกลียดสร้างได้ ความรักก็สร้างได้เช่นเดียวกัน ศาสนามีพลังในการสร้างสันติภาพ หากเรามองคนอื่นด้วยการให้เกียรติและเห็นความเป็นมนุษย์ระหว่างกัน อิสลามสอนให้เราชัดเจน และรู้จักตัวเองว่าเกิดมาเพื่ออะไร การเคารพและรักดีต่อพระผู้เป็นเจ้า ผ่านการให้เกียรติ รับผิดชอบต่อผู้อื่น ทุกคนได้รับเกียรติ เพราะเป็นเสมือนภาพตัวแทนของพระผู้เป็นเจ้าบนโลกมนุษย์

ประชา หุตานุวัตร ดร.สรยุทธ รัตนพจนารถ ดร.ฟาริดา เจาะเภาะ อาจารย์ยศวิน ปั่นทอง และดร.พิมพ์รภัช ดุษฎีอิสริยกุล

รับมือด้านมืดออนไลน์อย่างไร ด้วยจิตวิญญานความเป็นมนุษย์

ด้านมืดของโลกออนไลน์ ไม่ได้มีเพียงข่าวลวงข่าวปลอม การสร้างความเกลียดชัง และการรังแกทางออนไลน์เท่านั้น แต่โลกดิจิทัลยังเป็น “ยาเสพติดสมัยใหม่” ของคนในสังคมด้วย

เมื่อตระหนักรู้ว่า มีความเสี่ยงในสื่อสังคมออนไลน์ จึงจำเป็นต้องสร้างความจริง เพื่ออธิบายและสู้กับความเลวร้ายนั้น ต้องทำให้ด้านสว่าง มีมากกว่าด้านมืด ต้องร่วมกันสร้างสื่อข่าวดี ข่าวที่เป็นกุศล การสร้างส่วนใหม่นี้ ต้องท้าทายความคิดและโครงสร้างเดิม ด้วยการสร้างชุดความคิด และหาต้นแบบใหม่ ๆ เพื่อนำไปสู่โลกที่มีสันติสุขอย่างแท้จริง

ใช้สติ และรู้จักเลือกอย่างมีวิจารณญาณ

ประชา หุตานุวัตร ประธานนิเวศศึกษาเอเชีย และผู้อำนวยการแผนงานผู้นำพุทธกระบวนทัศน์ของเสมสิกขาลัย กล่าวว่า ปัจจุบัน ต้องตระหนักก่อนว่า เราอยู่ในบริบทและโครงสร้างสังคมที่กำลังทำลายความเป็นมนุษย์ ลดทอนความรักและเสริมสร้างความเกลียดชัง เพราะเน้นความเจริญทางวัตถุ การแย่งชิงความเป็นที่หนึ่ง ส่งเสริมให้คนโลภมากขึ้นเรื่อย ๆ ระบบแข่งขันทำให้มีคนแพ้และชนะ คนแพ้รู้สึกตัวเองแย่และไร้คุณค่า สังคมลักษณะนี้ ส่งผลให้คนเป็นโรคซึมเศร้า เป็นผู้แพ้

ด้านมืดของโลกดิจิทัล ไม่มีเพียงข่าวลวงข่าวปลอม การสร้างความเกลียดชัง และการรังแกทางออนไลน์เท่านั้น แต่โลกดิจิทัลยังเป็น “ยาเสพติดสมัยใหม่” นั่นคือ “ทางหนี” ของคนสมัยใหม่ ศาสนาเป็นปัจจัยรองของสังคมสมัยใหม่ คนเมื่ออยู่ในสังคมที่ไม่มีศาสนาธรรม ก็จะอยากหนีหนีคนอื่น แต่ต้องการอยู่กับตัวเอง ในโลกที่ตัวเองชื่นชอบเท่านั้น

ทางออกจึงต้องเป็นคนละทางกับความรู้ที่สร้างโลกดิจิทัล ที่น่าเศร้าคือ มหาวิทยาลัยทั้งหลาย กำลังสอนภาษาเดียวกับโลกดิจิทัล ไม่ได้สอนให้ขัดเกลาความเป็นมนุษย์ ต้องเริ่มจากการสังวรณ สำนวนตัดสินยั่วชวน (ดิจิทัล) และรู้จักเลือกอย่างมีวิจารณญาณ โดยไม่ตัดความเห็นต่างทิ้ง เทคโนโลยีใหม่ ๆ มักจะถูกใช้ไปในทางคุณค่า หรือเลวร้ายได้ทั้งนั้น ดังนั้น เมื่อพบว่า มีการใช้สื่อสังคมออนไลน์ในการสร้างความเท็จ เราที่ตระหนักรู้ จำเป็นต้องสร้างความจริง เพื่ออธิบายและสู้กับความเลวร้ายนั้น ต้องร่วมกันสร้างสื่อข่าวดีข่าวที่เป็นกุศล การสร้างส่วนใหม่นี้ ต้องท้าทายความคิดและโครงสร้างเดิม ด้วยการสร้างชุดความคิด และหาต้นแบบใหม่ ๆ เพื่อนำไปสู่โลกที่มีสันติสุขอย่างแท้จริง

การรับฟัง และสร้างการมีส่วนร่วม

ดร.สรยุทธ รัตนพจนารถ ผู้อำนวยการร่วมธนาคารจิตอาสา กล่าวว่า ตัวอย่างของเวทีในวันนี้ เป็นเรื่องดีที่ได้สร้างพื้นที่สานเสวนาระหว่างคนต่างศาสนา แต่ต้องไม่ลืมว่า ประชากรบนโลกอินเทอร์เน็ต ที่มีจำนวนมหาศาล ไม่ได้นับถือ หรือเชื่อศาสนาใด การนำหลักของ 3 ศาสนามาตั้งต้น อาจจะไม่เป็นที่สนใจของคนกลุ่มนี้ อย่างไรก็ตาม ก็ไม่ควรละเลย แต่ต้องเลือกวิธีการสื่อสาร หรือทำความเข้าใจ โดยใช้เครื่องมือหรือสื่อที่เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย หากต้องการคุยเรื่องความเป็นมนุษย์ ก็ต้องเข้าใจกลุ่มเป้าหมาย และเลือกใช้การสื่อสารเนื้อหาเดียวกัน ใช้ภาษาเดียวกัน

สุขภาวะทางปัญญา คือความสุขที่ได้จากการรู้จักตัวเอง ชัดเจนตัวเอง เห็นความเชื่อมโยงของตัวเองกับธรรมชาติ ด้วยวิธีการเรียนรู้จาก “ความทุกข์” ของคนอื่น และออกจากตัวเอง เพื่อรับฟังปัญหาของคนอื่น ให้มีประสบการณ์ตรง และต้องทำงานร่วมกันระหว่างออนไลน์และออฟไลน์

พื้นฐานมนุษย์ ต้องการคนรับฟังและมีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ จะเข้าถึงหัวใจของความเป็นมนุษย์ก็ต้องทำให้เขาได้มีประสบการณ์ตรงด้วยตัวเอง ได้ฝึกฝนทักษะที่สำคัญและจำเป็นต่อการใช้ชีวิตในโลกดิจิทัล ฝึกการฟัง การรับรู้เรื่องราวของคนอื่น คนที่รู้สึกว่าตัวเองมีความทุกข์ แต่เมื่อได้ไปทำงานให้คนอื่น ได้เสียสละได้แบ่งปัน ได้เชื่อมโยงความสัมพันธ์กับคนอื่นกับโลกข้างนอก ก็พบว่ามีความรู้สึกที่เปลี่ยนแปลงไป มีความเห็นอกเห็นใจคนอื่นมากขึ้น เท่ากับได้เชื่อมโยงจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์ระหว่างกัน

แสวงหาความรู้ และเปิดใจรับความแตกต่าง

ดร.พริดา เจ๊ะเอาะ อาจารย์ประจำสาขาวิชานิเทศศาสตร์ สำนักวิชาสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ เห็นว่า โลกออนไลน์และเครื่องมือสื่อสารสมัยใหม่ทำให้คนพูดกันน้อยลง อินเตอร์เน็ตจึงกลายเป็นจำเลย แต่โจทย์คือ การอยู่ท่ามกลางแรงปะทะจากโลกดิจิทัล เป็นความท้าทาย และการคิดสร้างสรรค์เพื่อแก้ไขปัญหา

ประสบการณ์จากการสอนหนังสือ พบว่า เยาวชนที่กำลังเผชิญกับปัญหาชีวิต และต้องการคนที่เข้าใจโลกยุคดิจิทัลทำให้คนรุ่นใหม่มีพื้นที่สื่อสารกันได้มากขึ้น กว้างขวางขึ้น แต่สิ่งที่น่าห่วงคือ ออนไลน์เป็นพื้นที่สร้างตัวตนใหม่ของคน ตามที่อยากเป็น แต่เมื่อออกมาแล้วกลับหลงลืมว่าตัวตนจริงคืออะไร คือใคร การตรวจสอบข้อมูลมีความจำเป็นมาก เราไม่ต้องรีบร้อนและเร็วทุกเรื่องก็ได้

อีกเรื่องคือการขาดพื้นที่ทำให้คนต่างวัย ต่างความคิดได้มาหาทางออกร่วมกัน สิ่งนี้ต้องการการพูดคุยเพิ่มขึ้น สื่อไม่ได้เพียงนำเสนอหรือสะท้อนความจริง แต่ความจริงก็มีหลายชุด หลายมิติ ซึ่งต้องทำความเข้าใจความแตกต่างเหล่านี้ด้วย ต้องแสวงหาความรู้มาก่อน และเปิดใจกับสิ่งนั้น

อดทนต่อความเห็นต่าง และเปิดพื้นที่ปลอดภัยในโลกไซเบอร์

อาจารย์บัณฑิต ปันทอง อาจารย์ประจำคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กล่าวว่า เมื่อพูดถึงเรื่องยุคสมัย ซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงและความท้าทายหลายประการ ทั้งความเร็วและขนาดปริมาณของข่าวสารในโลกไซเบอร์ จำนวนมหาศาลทำให้เราเลือกสกัดสาระออกมาใช้ได้ยาก โลกไซเบอร์เอื้อให้เราใช้ความรุนแรงทางอารมณ์มากขึ้น เนื้อหาที่ได้รับความสนใจจะเป็นเนื้อหาที่สุดโต่ง ทั้งในเรื่องร้ายสุด หรือให้กำลังใจสุด พบตัวอย่างว่า เนื้อหาที่ได้รับความนิยมมากมักจะอยู่ในขั้วสุดโต่งของอารมณ์ทั้งด้านลบและบวก หากมองบริบทการเมือง คือทำให้การเมืองแยกเป็นเสี่ยงๆ บนฐานของอารมณ์ ทำให้ประจบและอันตรายมาก นอกจากนี้ ยังมีประเด็นด้านความมั่นคง หลายครั้งเรื่องออนไลน์และเรื่องที่อ่อนไหว ถูกเชื่อมโยงไปเป็นประเด็นความมั่นคง เพราะเมื่อแตะเรื่องความมั่นคง จะมีความชอบธรรมที่จะใช้ทุกวิธีการ ซึ่งส่วนใหญ่มักจะเป็นวิธีที่กลายเป็นการละเมิดศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ในที่สุด

อ. วคิน เสนอการออกแบบสะพานเชื่อมคนในสังคมเข้าด้วยกัน ด้วยวิธีดังนี้

1. ออกแบบความคิด อดทน อดกลั้น ต่อความเห็นต่างของผู้อื่น โดยพยายามตระหนักว่า อีกฝ่ายก็เป็นมนุษย์เหมือนกับเรา ซึ่งต้องฝึกฝนจากประสบการณ์จริง และฝึกให้เขามองเห็นคุณค่าของสิ่งที่พวกเขาทำ
2. ออกแบบสถาบัน เพื่อช่วยเหลือและเยียวยาผู้ได้รับผลกระทบจากด้านมืดของโลกออนไลน์ ตัวอย่าง

จากต่างประเทศเช่นในออสเตรเลีย มีหน่วยงานเพื่อสร้างพื้นที่ปลอดภัยในโลกไซเบอร์ จากการรังแกในโลกไซเบอร์ (Cyber Bullying) หรือในสหราชอาณาจักร มี Help Line ป้องกันคนถูกรังแกทางโลกออนไลน์ เป็นต้น และ

3. ออกแบบหลักสูตรการเรียนรู้เท่าทันสื่อ นอกจากการเรียนการสอนในโรงเรียนแล้ว ยังต้องเพิ่มการเรียนรู้ร่วมกัน และทำให้เกิด “มนุษยธรรมดิจิทัล” (Humanize Digitalization) เอาเทคโนโลยีมาอยู่ในพื้นที่ชีวิตมนุษย์ มาสร้างสรรค์สิ่งดี ๆ ไม่ใช่เอามนุษย์ไปอยู่บนโลกอินเทอร์เน็ตหรือเทคโนโลยี เพื่อใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือส่งเสริมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ และต้องทำให้ Internet of Things กลายเป็น Internet of Life เอาเทคโนโลยีมาทำให้คนเห็นคุณค่ามนุษย์มากขึ้น ทำให้คนมีการรู้จักคิดวิเคราะห์ แยกแยะข้อมูลให้ออก ทำให้คนมีทักษะการฟังอย่างลึกซึ้ง ไม่เพียงได้ยิน แต่ต้องอดทนฟังความเห็นต่างด้วย ทำให้คนมีทักษะการมองสิ่งต่าง ๆ อย่างรอบด้าน และทำให้คนเปิดใจ รับฟังและอยู่ร่วมกันกับคนที่แตกต่างอย่างสันติ

เรียบเรียงจากเวทีสานเสวนานักคิดดิจิทัล Digital Thinkers Forum ครั้งที่ 6 รับมือด้านมิติคุณดิจิทัล
ด้วยจิตวิญญาณความเป็นมนุษย์ เมื่อวันที่ 15 พฤศจิกายน พ.ศ. 2562 ณ คริสตจักรสี่สัมพันธ์วงศ์
(BTS สุรศักดิ์) จัดโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ศูนย์แม่โขงศึกษา
สถาบันเอเชียศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มูลนิธิฟรีดริช เนามัน Center for Humanitarian
Dialogue (HD) และ สถาบัน Change Fusion

สิทธิความเป็นส่วนตัว
และ/หรือ ความปลอดภัย
ในมุมมองสิทธิพลเมือง
ยุคดิจิทัล

#7

ในสถานการณ์ที่มีความขัดแย้งในสังคม ประเด็นสิทธิความเป็นส่วนตัว และความมั่นคงปลอดภัย เป็นเรื่องที่ต้องพิจารณา เพื่อหาความสมดุลระหว่างกันในการสื่อสารบนแพลตฟอร์มดิจิทัล

นอกจากนี้ กติกาและกลไกการกำกับดูแลจากรัฐ ต้องสอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยปกป้องสิทธิส่วนบุคคล พร้อม ๆ กับสร้างความปลอดภัยในสังคมด้วย และทำให้สังคมไทยเป็นสังคมกัลยาณมิตร ที่พร้อมรับฟังเสียงที่แตกต่างได้โดยไม่แตกแยก

ภาคประชาสังคม เรียงร้อยพื้นที่แสดงความเห็นบนโลกออนไลน์ที่ปลอดภัย เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในสังคม และย้ำว่าเป็นหน้าที่ของรัฐที่ต้องคุ้มครองความปลอดภัยให้ประชาชน ไม่ใช้การควบคุมหรือจำกัดเสรีภาพการแสดงออก

เฟรเดอริก ชปอร์

หัวหน้าสำนักงานประเทศไทยและเมียนมา
มูลนิธิฟรีดริช เนามัน

นำประเด็น: ความเป็นส่วนตัวกับความปลอดภัย ว่าเป็นสิทธิในยุคดิจิทัลหรือไม่

เฟรเดอริก ชปอร์ หัวหน้าสำนักงานประเทศไทยและเมียนมา มูลนิธิฟรีดริช เนามัน นำเสนอแนวคิด ความเป็นส่วนตัวกับความปลอดภัย ว่าเป็นสิทธิในยุคดิจิทัลหรือไม่ (Privacy & Security: Are both our rights in digital age?) โดยแสดงความเห็นว่า ประเด็นนี้ ยังเป็นที่ถกเถียงกันอย่างกว้างขวาง ความท้าทาย คือ จำเป็นต้องแบ่งชี้ ระหว่างสิทธิความเป็นส่วนตัวกับความมั่นคงปลอดภัยสาธารณะหรือไม่ การที่ประชาชนใช้สื่อสังคมออนไลน์กันมาก ทำให้ข้อมูลต่าง ๆ ถูกเจ้าของแพลตฟอร์มเก็บรวบรวมไว้ และนำไปวิเคราะห์ เพื่อวางแผนทางการตลาดสำหรับธุรกิจ โดยการจูงใจด้วยแคมเปญต่าง ๆ ต่อไป

ตัวอย่างการใช้เทคโนโลยีจดจำใบหน้า ซึ่งเฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ เก็บรวบรวมไว้มากกว่า 3 พันล้านใบหน้า สิ่งที่น่าเป็นห่วง คือ เราไม่รู้ว่าเมื่อใดที่เจ้าหน้าที่รัฐจะใช้ประโยชน์จากข้อมูลเหล่านี้ เช่น หากใช้ในการตรวจสอบคนร่วมประท้วงผลจะเป็นอย่างไร แล้วทำไมบริษัทเอกชนถึงได้รับอนุญาตให้ใช้ได้ หากข้อมูลเหล่านี้ถูกมีฉาชีพเอาไปใช้ หรือรั่วไหลออกไปจะเป็นอย่างไร เป็นต้น หากข้อมูลส่วนบุคคลทางดิจิทัล ไม่มีความปลอดภัย ก็จะเป็นปัญหาความมั่นคงในตัวของมันเอง

เฟรเดอริก เสนอเพิ่มเติมในตอนท้ายว่า ควรจะพูดประเด็นนี้ ในความหมายของ “เสรีภาพกับการควบคุม” มากกว่า “สิทธิความเป็นส่วนตัวกับความปลอดภัย” และไม่จำเป็นต้องเลือกข้างใดข้างหนึ่ง เพราะสิ่งสำคัญ คือ การสร้างความสมดุลของทั้งสองประเด็นต่างหาก นอกจากนี้ ยังเห็นว่าสื่อออนไลน์มีข่าวสารมาก แต่ยากจะแยกแยะว่าจริง/ปลอม โดยเฉพาะเมื่อแหล่งข้อมูลมีความน่าเชื่อถือ สิ่งที่เราควรทำ คือ ต้องทำให้ประชาชนทั่วไปตระหนักในประเด็นที่มีความอ่อนไหว และต้องตรวจสอบข้อเท็จจริงของข้อมูลที่ได้รับเสมอ

สิทธิความเป็นส่วนตัวและ/หรือความปลอดภัย ในมุมมองสิทธิพลเมืองยุคดิจิทัล

ประชาชนในฐานะพลเมืองและผู้บริโภคต้องตระหนักและรู้สิทธิที่ตนเองมี รวมทั้งต้องเรียกร้องสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองความเป็นส่วนตัว ต้องไม่ถูกละเมิด และใช้ช่องทางต่าง ๆ เพื่อยืนยันสิทธิดังกล่าว แต่หากไม่ทำอะไรเลยก็จะเป็นความเสี่ยงที่จะทำให้สถานการณ์แย่ลงไปเรื่อย ๆ ซึ่งภาครัฐต้องทำให้เกิดโครงสร้างทางสังคม และกฎหมายรองรับด้วย เพื่อเอื้อให้ประชาชนใช้สิทธิเสรีภาพทางการแสดงออกนั้นได้อย่างเต็มที่

การตีความ “ความมั่นคงของรัฐ” อย่างกว้างจน “ละเมิด” สิทธิความเป็นส่วนตัวของประชาชน

สฤณี อาชวานันทกุล กรรมการผู้จัดการบริษัทป่าสาละ และผู้ก่อตั้งเครือข่ายพลเมืองเน็ต กล่าวว่า ประเด็นที่ต้องพิจารณาเรื่องความเป็นส่วนตัวของบุคคลกับความมั่นคงปลอดภัยสาธารณะนั้น ควรเริ่มที่การทำความเข้าใจความหมายของประเด็นก่อน ในประเทศไทย เมื่อพูดถึงความมั่นคงปลอดภัยสาธารณะ มักจะถูกเข้าใจว่าเป็นประเด็นความมั่นคงของชาติ ความมั่นคงของรัฐบาล ดังนั้น อาจต้องใช้คำว่าความเป็นส่วนตัวของประชาชน กับความปลอดภัยของประเทศ ความกังวลคือ รัฐบาลมักจะอธิบายไม่ชัดเจน ว่าทำไมต้องละเมิดสิทธิเสรีภาพของประชาชน หรือละเมิดความเป็นส่วนตัวบ้าง เพื่อป้องกันความมั่นคงปลอดภัยของรัฐ

สฤณี อาชวานันทกุล

กรรมการผู้จัดการบริษัทป่าสาละ
และผู้ก่อตั้งเครือข่ายพลเมืองเน็ต

ที่สำคัญและจำเป็นอย่างมากว่า ทั้งนี้เพราะรัฐนิยามและ
ให้น้ำหนักกับการคุ้มครองประชาชนและประเทศที่
แตกต่างกันออกไป

รัฐบาลต้องอธิบายให้ชัดเจนว่า จะลดทอน
เสรีภาพของเราเพื่อป้องกันและประโยชน์ส่วนรวม
อย่างไร โดยยึดหลักพื้นฐานคือการคุ้มครองก็เข้าใจได้
แต่รัฐไทยไม่มีความชัดเจน ในระยะหลัง กฎหมายที่
ออกมาแล้วอาจจะละเมิดความเป็นส่วนตัว รัฐบาล
ไม่เคยอธิบายว่า ออกกฎดังกล่าวมาทำไม เช่น กอ.รมน.
กำหนดให้คนในพื้นที่ภาคใต้ต้องลงทะเบียนซิมการ์ด
โทรศัพท์ และแสดงอัตลักษณ์ด้วยวิธีการจดจำใบหน้า
(Facial Recognition) แม้ว่าจะมีคนคัดค้าน
จำนวนมาก แต่ยังคงไม่มีคำอธิบายถึงความจำเป็น
ต้องทำ แค่เพียงเลื่อนการบังคับใช้ออกไปก่อนเท่านั้น

การนิยามความมั่นคงของรัฐไทย ขยายออก
ไปเรื่อย ๆ แล้วแต่การตีความของรัฐบาล และใช้
ดุลยพินิจตัดสินว่า เป็นภัยต่อความมั่นคงของชาติ

ของรัฐบาล หรือของคนในรัฐบาลนั้น จึงเป็นปัญหาใหญ่ของการกำกับดูแลประชาชนในลักษณะนี้

สฤณี ยืนยันว่า สิทธิความเป็นส่วนตัว (Privacy) คือสิทธิขั้นพื้นฐาน แม้เจ้าตัวจะไม่เห็นความสำคัญ
ก็ตาม แต่รัฐต้องมีหน้าที่ปกป้องคุ้มครองสิทธินี้ สิทธิความเป็นส่วนตัวเป็นเรื่องสากลที่ทุกฝ่ายยอมรับ
ต่างกันแต่เพียงระดับการจำกัดหรือการละเมิด หากรัฐจะละเมิดนั้น ต้องเป็นไปตามความจำเป็นและความ
พอเหมาะ (Necessity and Proportionate) เท่านั้น ซึ่งอาจแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับวัฒนธรรมและบริบทสังคม

สำหรับประเด็นการรักษาสิทธิความเป็นส่วนตัวในแพลตฟอร์มดิจิทัลนั้น ผู้ประกอบการรู้จักตัวเรา
มากกว่าตัวเราเอง และมากกว่านั้น หากเราไม่ตระหนักจริง ๆ ก็พบว่า การเลือกของเราบนแพลตฟอร์ม
เป็นการบังคับเลือกจากตัวเลือกที่แพลตฟอร์มส่งมาให้ด้วย อย่างไรก็ตาม ด้วยความที่เป็นบริษัทยักษ์ใหญ่
บริษัทเหล่านี้ จึงมีช่องทางให้ผู้มีส่วนร่วมในการวิจารณ์ ร้องเรียน รายงาน และเสนอแนะด้วย

ภาครัฐต้องดูแลความมั่นคงปลอดภัยสาธารณะ และต้องคุ้มครองความเป็นส่วนตัวของประชาชน

อาจารย์ฐิติรัตน์ ทิพย์สัมฤทธิ์กุล คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กล่าวว่า เราสามารถ
อยู่ในสังคมที่มีสิทธิความเป็นส่วนตัว และความมั่นคงปลอดภัยได้ ไม่จำเป็นต้องเลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง และ
รับได้ว่า มีบางสถานการณ์ อาจจำเป็นต้องเลือกท่ามกลางข้อจำกัดที่สมเหตุสมผล เช่น ยอมให้ถูกสแกน
ร่างกายตรวจอาวุธที่สนามบิน ด้วยเหตุผลเรื่องความปลอดภัย เป็นต้น

หน้าที่การอธิบายความจำเป็นของการใช้กฎหมาย คือ หน่วยงานรัฐ ถ้าอธิบายไม่ชัด บอกไม่ได้ ว่า
ทำไมทำไม ก็ต้องยังไม่ใช้กฎหมายนั้น แม้จะมีบริบททางสังคมที่มีผลอยู่บ้าง แต่ก็มีปัจจัยอื่นที่ต้องพิจารณา

อ. จูติรัตน์ ทิพย์สัมฤทธิ์กุล

คณบดีคาสตร มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ด้วย เพราะความเป็นส่วนตัวจะเกี่ยวข้องกับประเด็นอื่น ๆ ด้วย เช่น เกี่ยวข้องกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เสรีภาพในการแสดงออก สิทธิในการเลือกพัฒนาศักยภาพของตัวเอง รวมไปถึงเกี่ยวกับการตัดสินใจเลือกด้วยตัวเองด้วย ทั้งนี้ เกี่ยวข้องกับบริบทสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่นั้น ๆ ด้วย ซึ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันหมด ดังนั้น ภาครัฐต้องดูแลความมั่นคง ความปลอดภัย และก็มีหน้าที่ต้องคุ้มครองความเป็นส่วนตัวของประชาชนด้วย

อ.จูติรัตน์ เสนอว่า การเรียกร้องสิทธิของตัวเราเอง ไม่ใช่เรื่องที่ยุ่งยากหรือเป็นไปไม่ได้ ค่อย ๆ ทำไปทีละน้อย หากไม่เหลือบ่ากว่าแรง ที่สุด จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงได้ ไม่เฉพาะเรียกร้องต่อหน่วยงานธุรกิจเอกชน แต่ต้องเรียกร้องไปยังหน่วยงานรัฐด้วย หากยอมเจียบ ในอนาคตอาจจะไม่สามารถพูดอะไรได้อีกเลย

สร้างสภาพแวดล้อม บนโลกออนไลน์ ให้ผู้ใช้มีเสรีภาพ แสดงความคิดเห็นอย่างปลอดภัย

ม็อด มอริสัน (Maude Morrison) ผู้ช่วยผู้อำนวยการ Build Up แนะนำ Build Up ว่าเป็นองค์กรไม่แสวงหาผลกำไร ทำงานด้านการไกล่เกลี่ยความขัดแย้ง ลดความแตกแยก โดยพัฒนาเครื่องมือทางเทคโนโลยีดิจิทัล เพื่อสร้างสันติภาพในหลายพื้นที่ทั่วโลก ด้วยการทำงานร่วมกับทุกภาคส่วน และยกตัวอย่างการทำงานในหลายพื้นที่ อาทิ การใช้สื่อสังคมออนไลน์ในเลบานอนเพื่อลดความขัดแย้งกรณีผู้อพยพชาวซีเรียที่เข้ามาจำนวนมาก การพัฒนาแชทบอทในเฟซบุ๊ก เพื่อยกระดับการศึกษา ให้ความรู้การใช้อินเทอร์เน็ต และสื่อออนไลน์ในเมียนมา รวมทั้งการใช้เฟซบุ๊ก และทวิตเตอร์ เป็น

ม็อด มอริสัน

ผู้ช่วยผู้อำนวยการ Build Up

พื้นที่สื่อสารออนไลน์ในกลุ่มคนที่สนับสนุนและต่อต้านอดีตประธานาธิบดีโดนัลด์ ทรัมป์ของสหรัฐในประเด็นที่ส่งผลกระทบกว้างขวาง อาทิ การควบคุมอาวุธปืน เป็นต้น

มีอด กล่าวว่า ไม่เพียงต้องสร้างพื้นที่ เพื่อให้คนสามารถแสดงความคิดเห็นบนแพลตฟอร์มออนไลน์อย่างปลอดภัย และไม่จำเป็นต้องเลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง ระหว่างสิทธิความเป็นส่วนตัวและความมั่นคงปลอดภัย แต่ต้องทำสิ่งที่กว้างกว่านั้น คือ การสร้างระบบนิเวศบนโลกออนไลน์ ให้ผู้ใช้รู้สึกปลอดภัย ไว้วางใจ และกล้าแสดงความคิดเห็นได้อย่างเสรี เพื่อให้ผู้ใช้สามารถเลือกรักษาสิทธิความเป็นส่วนตัว และรู้สึกมั่นคงปลอดภัยในพื้นที่สาธารณะบนสื่อออนไลน์

ผู้ใช้สื่อออนไลน์ต้องมีเสรีภาพที่จะแสดงความคิดเห็น และมั่นใจในความปลอดภัยหลังจากแสดงความคิดเห็นไปแล้ว ถ้าไม่มีสองสิ่งนี้ ก็ยากจะเห็นการแสดงออกและการมีส่วนร่วมของคนในสังคม จึงจำเป็นที่ต้องมีความร่วมมือระหว่างกลุ่มผู้ผลิตเทคโนโลยี กลุ่มผู้มีส่วนได้เสียต่าง ๆ รัฐบาล และประชาสังคม เพื่อใช้สื่อสังคมออนไลน์นี้ ช่วยสร้างสังคมออฟไลน์ให้เกิดสันติภาพต่อไป

สุกัญญา กลางณรงค์

ผู้ร่วมก่อตั้ง Digital Thinkers Forum

สุกัญญา กลางณรงค์ ผู้ร่วมก่อตั้ง Digital Thinkers Forum กล่าวปิดท้ายการเสวนาว่า ประเทศไทยกำลังจะใช้ระบบเทคโนโลยี 5G แล้ว แต่มีหลายประเด็นที่ต้องพิจารณา แม้ว่าหน่วยงานภาครัฐต้องการกำกับดูแลควบคุม เพื่อให้การใช้สื่อสังคมออนไลน์เป็นไปโดยราบรื่น แต่ก็มีหน้าที่ต้องสร้างความตื่นรู้ให้กับประชาชนในระดับปัจเจกด้วย

รัฐบาลไม่จำเป็นต้องเลือกอย่างใดอย่างหนึ่ง เพราะเป็นหน้าที่ของรัฐ ที่ต้องปกป้องคุ้มครอง และดูแลความปลอดภัยของสังคม สื่อออนไลน์เป็นพื้นที่สำคัญ ที่อาจจะเพิ่มหรือลดปัญหาสังคมได้ การออกกฎหมายใดในนามความมั่นคงปลอดภัย ต้องชี้แจงและกระทำในสัดส่วนที่เหมาะสมเท่านั้น รัฐต้องทำความเข้าใจให้สังคมรับทราบประเด็นดังกล่าว ต้องสร้างบรรยากาศแวดล้อมในโลกออนไลน์ให้ดี ต้องเปิดพื้นที่ให้มีการพูดคุยอย่างสร้างสรรค์ เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น

เรียบเรียงจากเวทีสานเสวนานักคิดดิจิทัล Digital Thinkers Forum ครั้งที่ 7 สิทธิความเป็นส่วนตัวและ/หรือความปลอดภัย ในมุมมองสิทธิพลเมืองยุคดิจิทัล (Privacy & Security : Are both our digital rights?) เมื่อวันที่ 20 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2563 ณ Ibis Style Hotel รัชดา กรุงเทพฯ จัดโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มูลนิธิเฟรดิชเนมานัน Centre for Humanitarian Dialogue (HD) และสถาบัน Change Fusion

Cofact vs Covid19

เราควรรับมือโรคระบาด

ข้อมูลข่าวสารอย่างไร

ให้สมดุล

#8

ภาคีภาคประชาสังคม มีความคิดเห็นสอดคล้องในแนวทางเดียวกันว่า ท่ามกลางสังคมที่มีข่าวสารท่วมท้น มีด้านมืดของข้อมูล ซึ่งเป็นอันตรายต่อประชาชนและผู้บริโภค จำเป็นต้องมีพื้นที่กลาง เพื่อตรวจสอบข่าวลวง แสวงหาข้อเท็จจริงร่วมกัน ดังนั้นจึงต้องพัฒนาระบบเทคโนโลยีออนไลน์ให้เหมาะสมกับบริบทสังคมไทย

นอกจากนี้ ภาคีเครือข่ายยังได้เสนอแนะแนวทางในการปรับปรุงพื้นที่กลางดังกล่าว ให้ทำหน้าที่มากกว่าการตรวจสอบข้อมูลข่าวสารอีกด้วย อาทิ ช่วยเผยแพร่ข่าวประจำวัน โดยเชื่อมกับแหล่งข่าวอื่น หรือเสนอข่าวที่มีความเห็นต่างในแง่มุมอื่น รวมทั้งผลักดันให้ภาครัฐทำหน้าที่ควบคุมให้น้อยลง สนับสนุนประชาชนให้สื่อสารมากขึ้น ด้วยระบบรองรับที่เหมาะสมและเพียงพอ

เปิดตัว Cofact สร้างชุมชนค้นหาความจริง ร่วมกันรับมืออินโฟเดมิคยุคโควิด19

แนวคิดโคแฟค (Cofact หรือ Collaborative Fact Checking) ซึ่งเป็นการใช้เทคโนโลยีภาคพลเมือง (Civic Tech) เชื่อมกับงานเชิงข่าวด้านวารสารศาสตร์ (Journalism) โดยมีกองบรรณาธิการร่วมกับอาสาสมัครคัดกรองข่าว ถูกนำขึ้นมาเป็นพื้นที่ทดลองให้ประชาชนตรวจสอบข้อมูลจริง-เท็จช่วยภาคพลเมืองรู้เท่าทันสื่อ

จากแนวคิด สู่กิจกรรมที่ให้คุณค่ากับความรับผิดชอบของพลเมือง ทุกภาคส่วนเป็นผู้ร่วมตรวจสอบข่าวลงด้วยกัน ทำให้ทุกคนกลายเป็นคนตรวจสอบข่าว หรือ/และ สร้างพื้นที่ในการแสวงหาข้อเท็จจริงร่วมกัน โดยเชื่อมั่นในวิจารณญาณของสังคม ท้ายที่สุด หากไม่สามารถเชื่ออะไรได้เลย ก็ต้องไม่เชื่อไว้ก่อน จนกว่าจะมีการสืบค้นข้อเท็จจริงจนประจักษ์ร่วมกัน ย่อมดีกว่าการเชื่อไปโดยไม่ไตร่ตรอง

ไม่มีใครผูกขาดความถูกต้องอีกต่อไป

วสันต์ ภัยหลิกี้

ผู้จัดการ สำนักงานกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัย
และสร้างสรรค์

วสันต์ ภัยหลิกี้ ผู้จัดการ สำนักงานกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ กล่าวเปิดตัวโครงการโคแฟค โดยเล่าถึงที่มาของโครงการว่า เกิดจากความร่วมมือของ 8 องค์กร⁶ ที่ได้ลงนามสัตยาบันร่วมกันในการประชุมนานาชาติว่าด้วยเรื่องการแก้ปัญหาข่าวลวง หรือ International Conference on Fake News ราวกลางปี พ.ศ. 2562 เพื่อผลักดันให้เกิดมาตรการกำกับดูแลแพลตฟอร์มดิจิทัลที่มีประสิทธิภาพ บนฐานของการมีส่วนร่วมจากผู้ใช้ออนไลน์

ทั้งนี้ ประชาชนผู้ใช้อินเทอร์เน็ต สื่อออนไลน์ทุกคน สามารถมีส่วนร่วม ช่วยตรวจสอบข้อมูลข่าวสารได้ ไม่มีใครผูกขาดความจริง ไม่มีใครผูกขาดความถูกต้องอีกต่อไป แต่ทุกคนสามารถเข้ามีส่วนร่วมในการตรวจสอบข่าวสารที่ได้รับรู้ในสังคม โดยเฉพาะ

⁶ ประกอบด้วย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักงานกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ มูลนิธิฟรีดริชเนามันเพื่อเสรีภาพ (Friedrich Naumann Foundation for Freedom-FNF) องค์กรกระจายเสียงและแพร่ภาพสาธารณะแห่งประเทศไทย สภาการหนังสือพิมพ์แห่งชาติ สมาคมผู้ผลิตข่าวออนไลน์ คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และคณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ข้อมูลที่ไหลเวียนอยู่ในแพลตฟอร์มดิจิทัล เพื่อให้ระบบนิเวศน์สื่อดีขึ้น เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้กับภาคพลเมืองในการต่อสู้ข่าวลวง

พื้นที่ตรวจสอบข้อมูล ด้วยการใช้เทคโนโลยีภาคพลเมือง

สุนิตย์ เชมษฐา หนึ่งในทีมพัฒนาระบบจากสถาบัน Change Fusion อธิบายที่มาของโครงการ โคแฟคว่า ได้รับแรงบันดาลใจจากกรณีศึกษาของไต้หวัน ที่เชื่อเรื่องพลังของภาคพลเมืองในการรับมือกับด้านมืดของข้อมูลข่าวสาร โดยใช้เทคโนโลยีออนไลน์สร้างพื้นที่กลาง เพื่อให้ทุกฝ่ายมาช่วยกันค้นหาข้อเท็จจริง คัดกรอง และตรวจสอบข่าวลวงได้อย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้หารือกับคุณออร์เดร ถึง รัฐมนตรีว่าการกระทรวงดิจิทัลฯ และทีมพัฒนาต้นแบบในไต้หวัน โดยมี Open Dream เป็นทีมพัฒนาต่อยอดระบบให้เหมาะกับบริบทของไทย

โครงการ Cofact หรือ Collaborative Fact Checking เป็นการใช้เทคโนโลยีภาคพลเมือง (Civic Tech) เชื่อมกับงานเชิงข่าวด้านวารสารศาสตร์ (Journalism) โดยมีกองบรรณาธิการร่วมกับอาสาสมัคร คัดกรองข่าว ประกอบด้วยส่วนที่เป็นเว็บไซต์หลัก ที่มีหน้าเพจ เมื่อเข้าไปสามารถคลิกคำค้นได้เลย ถ้ามีข้อมูลในฐานระบบ ก็จะพบต้นตอ แต่ถ้าไม่พบ ก็จะต้องส่งต่อเพื่อให้มีการตรวจสอบต่อไปตามระบบ แล้วยังมีแชทบอท (Chatbot หรือโปรแกรมการพูดคุยอัตโนมัติ) ที่เปิดให้ทุกคนส่งข่าวให้ทีมกลั่นกรองได้ มีการพัฒนางานข่าวเชิงลึก นำเสนอบทความที่น่าสนใจ อันสืบเนื่องจากประเด็นข่าวจริงข่าวลวงที่เป็นกระแส การใช้งานง่ายเพียงเข้าสู่ระบบแล้วพิมพ์ข้อมูลคำที่ต้องการตรวจสอบ หรือค้นหาได้เลย หากมีฐานข้อมูลเรื่องดังกล่าว ก็จะปรากฏข้อความให้ทราบว่ามีคนตรวจสอบและสืบค้นแล้วหรือไม่อย่างไร

เป้าหมาย คือต้องการให้การตรวจสอบมาจากประชาชนทั่วไปที่เป็นผู้ใช้งาน หัวใจสำคัญ คือการสร้างการมีส่วนร่วม ประชาชนสามารถเข้ามาตรวจสอบได้ง่าย ๆ ไม่ต้องเสียเวลาสืบค้นมาก เมื่อพบข้อเท็จจริงแล้ว อยากให้แชร์ต่อให้คนอื่นรับทราบด้วย ข้อมูลนั้นไม่จำเป็นต้องเป็นไปในทิศทางเดียวกัน อาจมีทั้งจริงไม่จริง และยังตรวจสอบไม่ได้ แต่เครื่องมือนี้ จะทำให้เครือข่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจำนวนมากได้เก็บข้อมูล

และแชร์ฐานข้อมูลกลางที่กำลังเป็นกระแสเพื่อตรวจสอบข่าวลวงได้ รวมทั้งการวิเคราะห์หาต้นตอแหล่งกำเนิดข่าวลวงด้วย

สุนิตย์ กล่าวเพิ่มเติมว่า กรณีศึกษาข่าวสารในช่วงการระบาดของโควิด 19 พบว่า ต้นตอของข่าวลวงนั้นมาจากหลากหลายแหล่งที่มีรูปแบบแตกต่างกัน เมื่อแชร์แล้วทำให้กระแสกระจายออกไปอย่างรวดเร็ว ขณะเดียวกัน ก็มีกลุ่มของผู้ทำหน้าที่ช่วยตรวจสอบความถูกต้อง (Corrector) ของข้อมูลดังกล่าวด้วย ยังมีจำนวนมากก็ทำให้ข่าวลวงกำลังอ่อนลง ดังนั้น หากสร้างระบบนิเวศของการจัดการข่าวลวงให้คนช่วยกันตรวจสอบได้มาก จะลดข่าวลวงได้ในที่สุด

โคแฟคให้คุณค่ากับ ความรับผิดชอบของพลเมือง ร่วมตรวจสอบข่าวลวง

สุภิญญา กลางณรงค์ ผู้ร่วมก่อตั้งโครงการ
Cofact กล่าวว่า แนวคิดนี้ให้คุณค่ากับความ

รับผิดชอบของพลเมือง ทุกภาคส่วน ร่วมเป็น

ผู้ตรวจสอบข่าวลวงด้วยกัน เพราะเชื่อว่าการแก้ปัญหาข่าวลวงในยุคดิจิทัล คือการทำให้ทุกคนกลายเป็นคนตรวจสอบข่าว (Fact Checker) และสร้างพื้นที่ในการแสวงหาข้อเท็จจริงร่วมกัน โดยเปิดพื้นที่ให้มีตลาดทางความคิดเห็นที่หลากหลาย (Marketplace of Ideas) แยกแยะได้ระหว่างข้อเท็จจริง (Facts) และความคิดเห็น (Opinion) โดยเชื่อมั่นในวิจรรณญาณของสังคม ท้ายที่สุดแล้วถ้าเราไม่สามารถเชื่ออะไรได้เลย ก็ไม่เชื่อไว้ก่อน จนกว่าจะมีการสืบค้นข้อเท็จจริงจนประจักษ์ร่วมกัน ย่อมดีกว่าการเชื่อไปโดยไม่ไตร่ตรอง

เราควรรับมือโรคระบาดข้อมูลข่าวสาร (Infodemic) อย่างไรให้สมดุล

ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อโคโรนาไวรัส ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ความรู้ที่จำกัดของประชาชน และการบริหารจัดการข้อมูลอย่างล่าช้าของภาครัฐ ทำให้เกิดการกระจาย “ข้อมูลจำนวนมหาศาล” ทั้งที่ถูกและผิด ใช่และไม่ใช่ ไหลเวียนในสื่อดิจิทัล ส่งผลให้ประชาชนตื่นตัว ตระหนก กังวล และหวาดกลัว

ดังนั้น ควรมีการเสริมพลังให้ประชาชน มีความสามารถวิเคราะห์ มีความรู้เท่าทันข้อมูล ในเวลาที่เหมาะสม เป็นสิ่งที่จะต้องช่วยกันเสริม

เสริมพลังให้ประชาชนสามารถรู้เท่าทันข้อมูล

ดร.พ.ไพโรจน์ เสา่นวม

ผู้อำนวยการ สำนักสร้างเสริมระบบสื่อ
และสุขภาพทางปัญญา สำนักงานกองทุน
สนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

ดร.พ. ไพโรจน์ เสา่นวม ผู้อำนวยการ
สำนักสร้างเสริมระบบสื่อและสุขภาพทางปัญญา
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ
(สสส.) กล่าวว่า สถานการณ์โควิด19 ระบาด
ทำให้เกิดผลกระทบอย่างกว้างขวาง แม้ว่าระบบ
สาธารณสุขไทยมีความก้าวหน้าติดอันดับโลก และมี
การบริหารจัดการได้ดี เพราะวางระบบเป็นอย่างดี
มาแต่ในอดีต จึงมีความมั่นใจในระดับหนึ่งว่าจะ
สามารถรับมือโรคระบาดได้

เรื่องสำคัญกว่าก็คือ การมีข้อมูลข่าวสาร
จำนวนมาก ที่ขาดการคัดกรองความถูกต้อง ถูก
กระจายไปในสังคม จึงทำให้เกิดปัญหา ประชาชน
ตื่นตระหนก กังวล ไม่มั่นใจ ภาครัฐมีความพยายาม
จะอธิบายข้อมูล สื่อพยายามนำเสนอข่าว รวมถึง
ผู้มีอิทธิพลในสื่อออนไลน์ ทุกภาคส่วนแข่งขันกัน
ด้วยความเร็ว ทำให้ขาดความถูกต้อง ประชาชน
ตื่นตระหนก และก่อให้เกิดความเข้าใจผิดในสังคม
วงกว้าง

การเสริมพลังให้ประชาชน มีความสามารถวิเคราะห์ มีความรู้เท่าทันข้อมูล และเรียนรู้ที่จะปฏิบัติการ
กับข้อมูลได้อย่างถูกต้องเป็นสิ่งที่จะต้องช่วยกันส่งเสริม

ฟูอาดี้ พิศสุวรรณ

สถาบันนโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

นักศึกษาระดับปริญญาเอกสาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

มหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด

การแยกแยะระหว่างความจริงกับความคิดเห็น

ฟูอาดี้ พิศสุวรรณ จากสถาบันนโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ นักศึกษาระดับปริญญาเอก สาขาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ มหาวิทยาลัยออกซ์ฟอร์ด แบ่งปันประสบการณ์ตรงในฐานะผู้เคยตกอยู่ในกระแสข่าวลวง เมื่อปี พ.ศ. 2557 กรณี ดร.สุรินทร์ พิศสุวรรณ ถูกคนแอบอ้างชื่อไปตัดต่อกับข้อความ เพื่อเรียกร้องให้ประชาชนออกมาชุมนุมทางการเมือง โพสต์นั้นถูกแชร์ไปกว่า 3 หมื่นครั้ง และมียอดไลก์กว่า 2 หมื่นครั้ง แม้จะมีข่าวแก้ไขในเวลาต่อมา แต่ยอดการแชร์ข่าวแก้ ก็น้อยกว่าข่าวลวงที่เสนอไปก่อนหน้านี้

ส่วนตัวเองก็เจอประสบการณ์ถูกแอบอ้างชื่อไปแล้ว (พ.ศ.2562) หลังจากโพสต์เกี่ยวกับหัวหน้าพรรคการเมืองหนึ่ง ที่ได้รับการปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมจากหน่วยงานภาครัฐ ในโพสต์ได้แสดงความคิดเห็นว่าประเทศไทยต้องมีมาตรฐานทางกฎหมายมากกว่านี้ ไม่ควรมองคู่แข่งทางการเมืองเป็นศัตรู เพราะจะทำให้เกิดปัญหาตามมาได้ เนื้อหาในโพสต์นั้น ไม่ได้เชียร์หรือตำหนิใครอย่างเจาะจง แต่มีคนเอาบทความอีกชิ้นที่ใช้ถ้อยคำและภาษารุนแรงกว่า เอามาต่อกันโดยเหมารวมว่าเป็นงานเขียนชิ้นเดียวกัน ซึ่งไม่จริง จนเกิดการแชร์กระจายไปอย่างกว้างขวางกว่าข่าวจริงที่ตั้งต้น

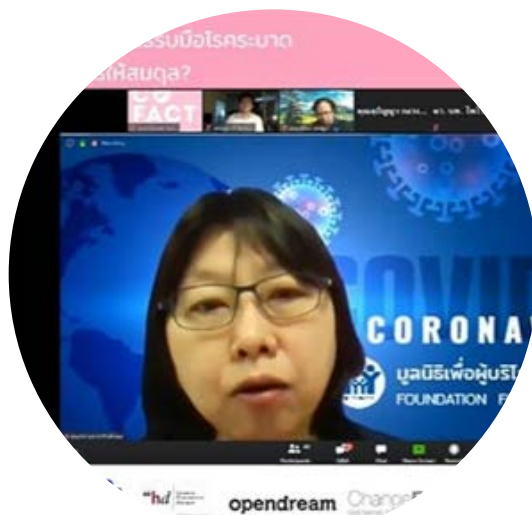
จากประสบการณ์ มีข้อสังเกตประเด็นแรกคือ ข้อมูลข่าวสารที่สร้างขึ้น เพื่อเล่นกับอารมณ์ความรู้สึกของผู้คน จะไปได้ไกลกว่าข่าวจริงที่มีเนื้อหาสาระ ประเด็นที่ 2 ข่าวบางเรื่องแม้จะเป็นความจริงในช่วงเวลาหนึ่ง แต่เมื่อสถานการณ์และเวลาเปลี่ยนไป มีข้อมูลใหม่ ๆ เข้ามาทดแทน ข้อมูลเก่าก็ไม่ถูกต้องอีกต่อไปแล้ว เราต้องตระหนักในเรื่องนี้ เช่น คำแนะนำให้สวมหน้ากากอนามัยสำหรับคนที่ไม่มีป่วย ตอนแรกองค์การอนามัยโลกบอกว่าไม่จำเป็น แต่พอหลังจากการระบาดหนักขึ้น ก็บอกว่าคนไม่มีป่วยก็ควรใส่เพื่อป้องกันด้วย เป็นต้น ทำอย่างไรให้ข้อมูลใหม่ ที่ถูกต้องกว่า สามารถตอบโต้ได้รวดเร็วทันการณ์ และประเด็นสุดท้าย คือความยาก

ในการแยกแยะระหว่างความจริงกับความคิดเห็น อย่างเช่น ในเมืองไทยตอนนี้ก็ยังไม่รู้ว่าตกลงรัฐบาลรับมือกับการระบาดได้ดีแค่ไหน เพราะยังมีความเห็นเป็นสองฝ่าย

ในทางทฤษฎี เราไม่สามารถ “ลบ” ข้อมูลที่แพร่ออกไปบนแพลตฟอร์มออนไลน์ได้ ถ้าเชื่อในแนวคิดเรื่องเสรีภาพทางการแสดงออก จำเป็นต้องเผยแพร่ความจริงจากปัจเจกเองออกไป จนกระทั่งสังคมใช้วิจารณญาณ และเข้าใจในที่สุด

สุดท้าย **ฟูอาตี** เสนอแนะต่อโครงการโคแฟคว่า หากโคแฟคสามารถพัฒนาระบบเพิ่มขึ้น นอกจากการตรวจสอบข่าวลวงแล้ว ขอให้มีโปรแกรมค้นหา ที่เมื่อผู้ค้นหาข่าวจากสำนักข่าวหนึ่ง โปรแกรมจะเสนอข่าวเดียวกันของสำนักข่าวอื่นด้วย โดยเฉพาะสำนักข่าวที่มีแนวคิดตรงข้ามด้วย เพื่อผู้จะได้อ่านประกอบกันอย่างรอบด้าน กล่าวอีกอย่างหนึ่ง คือ เสนอให้มีโปรแกรมค้นหาที่เสนอข่าวจากสำนักข่าวที่หลากหลาย ก็จะเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ประชาชน

สงสัยและตั้งคำถาม จะนำไปสู่การค้นหาคำจริง

สถาพร อารักษ์วาทะ จากมูลนิธิเพื่อผู้บริโภค

กล่าวว่า การระบาดของโควิด19 ส่งผลกระทบต่อประชาชนหลายมิติ ทั้งด้านสุขภาพ เศรษฐกิจ และข้อมูลข่าวสาร จากศูนย์ข้อมูลของมูลนิธิเพื่อผู้บริโภคพบว่าข่าวลวงมีจำนวนเพิ่มขึ้นมาก ระหว่างเดือนมกราคม – มีนาคมที่ผ่านมา (พ.ศ.2563) มีเรื่องร้องเรียนมายังมูลนิธิฯ สูงถึง 1,055 รายการ แบ่งเป็นการร้องเรียนเกี่ยวกับข้อมูลสุขภาพหรือผลิตภัณฑ์อาหารและผลิตภัณฑ์ถูกยกเลิกไปแล้ว แต่ยังพบในท้องตลาด เช่น อาหารเสริมเสริมภูมิคุ้มกันต้านทานโควิด ยาต้านโควิด รวมทั้งผลิตภัณฑ์อาหารที่ไม่มีเลข อย. เป็นต้น

ช่องทางการขาย E Market Place ที่ทำให้ผู้บริโภคซื้อขายได้ง่าย ตรวจสอบยาก น่าเป็นห่วงมาก เพราะเต็มไปด้วยสินค้าไม่ได้มาตรฐานและผิดกฎหมาย เช่น เจลและแอลกอฮอล์ล้างมือ รวมทั้ง

สถาพร อารักษ์วาทะ

มูลนิธิเพื่อผู้บริโภค

หน้ากากอนามัย ซึ่งผลิตภัณฑ์แต่ละชนิดเป็นสินค้าควบคุม ต้องขออนุญาตเพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กฎหมายกำหนด ในสถานะที่ประชาชนตื่นตระหนก ก็ตัดสินใจซื้อผลิตภัณฑ์ดังกล่าว ไม่เพียงต้องซื้อด้วยราคาที่สูงเกินจริงเท่านั้น ยังได้รับผลิตภัณฑ์ที่ไม่ได้มาตรฐาน หรือผลิตภัณฑ์ปลอมด้วย

นอกจากการถูกล่อลวงให้ซื้อผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับสุขภาพแล้ว ผู้บริโภคยังได้รับผลกระทบจากการเลื่อนเที่ยวบิน ยกเลิกทัวร์ ซึ่งผู้บริโภคต้องการเงินที่จ่ายล่วงหน้ากลับคืน รวมถึงพิษเศรษฐกิจจากมาตรการต่าง ๆ เพื่อระงับการระบาดของโรค ทำให้มีคนตกงาน หยุดงาน มีหนี้บัตรเครดิต ล่าสุดคือ การลงทะเบียนรับสิทธิใช้อินเทอร์เน็ตฟรี เพราะทำให้คนที่ใช้เน็ตอยู่เดิมนั้น ได้รับผลกระทบจากความเร็วเน็ตที่ลดลง

สภาพ เน้นว่า ถ้าทุกคนสงสัยและตั้งคำถาม จะนำไปสู่การค้นหาความจริง อย่าหลงเชื่ออะไรง่าย ๆ เมื่อได้รับข้อมูล ต้องตรวจสอบทุกครั้ง และเมื่อทางมูลนิธิเพื่อผู้บริโภคพบข้อมูลผลิตภัณฑ์สุขภาพผิดกฎหมาย ก็จะส่งให้โคแฟก เพื่อใช้เป็นฐานข้อมูลสำหรับประชาชนตรวจสอบความจริงได้

ต้องตรวจสอบอย่างรอบด้าน ไม่รับเช้งถ้าไม่แน่ใจ

พิรพล อนุตรโสตถิ์

ศูนย์ข่าวก่อนแชร์ สำนักข่าวไทย อสมท

พิรพล อนุตรโสตถิ์ ศูนย์ข่าวก่อนแชร์ สำนัก

ข่าวไทย อสมท นำเสนอว่า ข่าวปลอมและข่าวลวง เกิดขึ้นทุกวัน อีกทั้งการตรวจสอบก็ยากขึ้นด้วย กรณี COVID-19 ถือเป็นโอลิมปิกของผู้ทำงานด้านตรวจสอบความจริง (Fact Checker) เพราะเป็นสถานการณ์ ข่าวปลอมข่าวลวงที่เกิดขึ้นทั่วโลก เพียงแต่บางกรณี อาจมีลักษณะเฉพาะท้องถิ่นที่แตกต่างออกไปบ้าง ความยาก คือ การเกิดขึ้นพร้อมกันทั่วโลก ทำให้มี ข่าวเรื่องนี้จำนวนมาก ๆ ที่ต้องตรวจสอบ ทั้งเรื่อง ความถูกต้องของข้อมูลวิชาการ ภาษา และให้ ทันเวลา เป็นต้น

หากจำแนกแหล่งที่มาของการเกิดข่าวลวง หรือข้อมูลที่สร้างความเข้าใจผิด อาจแบ่งได้เป็น 8 กลุ่มหลัก ๆ ได้แก่ 1) สื่อทุกระดับ 2) ผู้เชี่ยวชาญ ทั้งที่เป็นบุคลากรทางการแพทย์ และไม่เกี่ยวกับการ แพทย์ 3) ผู้ประกอบการ คนขายของ ที่สร้างข้อมูล

โฆษณาให้คนเชื่อ และสั่งซื้อไปกิน ไปใช้ 4) ประชาชนที่รู้เท่าไม่ถึงการณ์ พยายามจะแชร์บอกเพื่อนด้วยความ หวังดี 5) การหลอกลวงมาจากต่างประเทศ แล้วกระจายข้อมูลเข้ามาในไทย โดยเฉพาะที่เกี่ยวกับอาหาร ด้านโรค 6) ความสับสน ที่เกิดจากการทำงานไม่ลงรอยระหว่างหน่วยงานราชการ/นักการเมือง 7) คนที่ตั้งใจ ป่วน กระจายข่าวลวงหวังผลให้แตกตื่นตกใจ และ 8) เหตุจากการสื่อสารที่ไม่ครบถ้วน

ข้อมูลหลายส่วนมีทั้งข้อเท็จจริง และสิ่งที่ไม่ถูกต้อง จึงอาจทำให้คนตื่นตระหนก เกิดความเข้าใจผิด เครียดและสับสน นำไปสู่การป้องกันดูแลตัวเองผิดวิธี ทางแก้ไข คือ ต้องตรวจสอบอย่างรอบด้าน ไม่รีบร้อน แชร์ส่งต่อข้อมูลที่ไม่น่าเชื่อถือ ช่วงเวลานี้ เป็นโอกาสของสื่อ และคนทำงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อตรวจสอบข้อมูล ให้ประชาชน โดยสืบทอดต่อ วิเคราะห์ที่มา ตรวจสอบเนื้อหา ก่อนที่จะนำเสนอ หรือแชร์ต่อสาธารณะ

ให้ตระหนักว่า หากไม่มีแหล่งที่มาอย่างชัดเจน ให้สงสัยไว้ก่อน อย่าเผยแพร่ ถ้าไม่แน่ใจ เช่นไม่มีการ แฉลงข่าว ไม่มีเสียงบุคคลนั้นพูด ไม่มีเอกสารที่ตรวจสอบที่มาได้ ไม่มีลิงก์ไปยังเว็บไซต์ โดยเฉพาะคนที่มีความ น่าเชื่อถือก็ต้องระมัดระวังการแชร์ หรือเปิดเผยข้อมูลด้วย

อย่างไรก็ตาม **พิรพล** มองในแง่ดีว่า ข่าวสารที่มีมาก ก็ทำให้คนตั้งคำถามกันมากขึ้น เกิดข้อสงสัย มากขึ้นด้วย และเร่งหาคำตอบ เมื่อได้คำตอบก็จะเรียนรู้ไปด้วยกัน สำหรับประเทศไทยนั้น ประเด็นที่อ่อนไหว ง่าย คือ เรื่องที่เกี่ยวข้องกับความปลอดภัยด้านสาธารณสุข และเกี่ยวข้องกับเนื้อหาวิชาการ หรือศัพท์เทคนิค

ทางการแพทย์ หรือทางวิทยาศาสตร์ ซึ่งหาแหล่งตรวจสอบข้อเท็จจริงได้ยาก ประชาชนเองไม่มีความสามารถมากพอที่จะทำความเข้าใจ จึงเป็นโอกาสสำคัญ ที่จะได้เรียนรู้ และใช้วิธีการตรวจสอบความจริงจากโคแฟค

รัฐต้องควบคุมให้น้อย และสนับสนุนให้ประชาชนสื่อสารกันให้มาก

กล้า ตั้งสุวรรณ

CEO ไวซ์ไซท์ (ประเทศไทย)

ประมวลผลโดยใช้ระบบและเทคโนโลยี ช่วยจัดการข้อมูลมหาศาลเหล่านั้น เช่น ระหว่างวันที่ 13-16 มีนาคม พ.ศ. 2563 เป็นช่วงที่ข่าวสารกระจายมาก เพราะรัฐบาลประกาศไม่หยุดสงกรานต์ การสื่อสารส่งต่อข้อมูลออนไลน์มากถึง 760 ล้านครั้ง เกินกว่ามนุษย์จะประมวลได้ ก็ต้องใช้ระบบและเทคโนโลยีเข้ามาช่วยจัดการ นอกจากนี้ เทคโนโลยียังทำให้เราเห็นรายละเอียดถึงพื้นที่กระจายข่าวสารได้ เช่น ภาคตะวันออกจะใช้โซเชียลมีเดียมาก เป็นต้น

ทั้งนี้ กล้า ตั้งข้อสังเกตว่า บางแพลตฟอร์มดิจิทัล ถูกออกแบบสำหรับการสื่อสารระหว่างเพื่อนบอกเพื่อน ทำให้ข่าวสารถูกคัดกรองเฉพาะเนื้อหาที่เราชอบ และเลือกจะดูหรือฟัง จึงอาจทำให้เราไม่รู้ข้อมูลแฉียง เพราะเป็นข้อมูลที่มีความคิดเห็นร่วมด้วย ไม่ได้มีเฉพาะข้อเท็จจริง ทางไวซ์ไซท์จึงทำข้อมูลสรุปรายวัน เพื่อลดการจัดการกับข้อมูลเยอะ ๆ ซึ่งยินดีจะแบ่งข้อมูลกับโคแฟคเช่นกัน

นอกจากนี้ กล้า เสนอว่า แนวทางการกำกับดูแลของหน่วยงานภาครัฐ เป็นภารกิจสำคัญ รัฐต้องใช้มาตรการควบคุมให้น้อย และสนับสนุนให้ประชาชนได้สื่อสารกันมากขึ้น โดยมีระบบรองรับที่เหมาะสมและเพียงพอ

กล้า ตั้งสุวรรณ CEO ไวซ์ไซท์ (ประเทศไทย) บริษัทผู้นำด้านการวิเคราะห์ข้อมูลโซเชียล และพันธมิตรทำงานร่วมกับ Cofact กล่าวว่า การระบาดของข่าวสารในช่วงโควิด19 หลัก ๆ มาจากโซเชียลมีเดีย ซึ่งเป็นแพลตฟอร์มดิจิทัล ที่มีผู้ใช้เป็นจำนวนพันล้านคน ในช่วงเวลาเดียวกันด้วย จึงเป็นตัวเร่งให้ข่าวลวงกระจายได้อย่างรวดเร็วกว้างขวาง และกระทบกับสังคมวงกว้างมาก ๆ ดังนั้น เมื่อข่าวลวงเกิดขึ้นด้วยเทคโนโลยี ก็ต้องใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการ โดยก่อนหน้านี้ ข่าวลวงก็มีอยู่แล้ว แต่จำนวนและการแพร่กระจายไม่มาก เมื่อมีสื่อออนไลน์ก็ทำให้ข่าวลวงขยายตัวแบบก้าวกระโดด

ไวซ์ไซท์ ทำหน้าที่รวบรวมข่าวทั้งหมดบนสื่อสังคมออนไลน์เข้ามาเป็นฐานข้อมูล และทำงานร่วมกับโคแฟค เพื่อคัดกรองข้อมูลข่าวสาร แล้ว

โคแฟคจะต้องทำหน้าที่ตรวจสอบข้อมูลอย่างมีประสิทธิภาพ

ดร.จิราพร วิทยศักดิ์พันธุ์ กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ สสส. กล่าวปิดการเสวนาว่า ในโลกของข่าวสารที่ทุกคนสามารถผลิตเนื้อหาได้ คนที่แชร์ข้อมูลอาจคิดว่า ตัวเองเป็นต้นแหล่งของข้อมูลนั้น ๆ โดยไม่รู้ตัว เขาอาจกลายเป็นเหยื่อของข่าวลวงได้เช่นกัน

โคแฟค จะเป็นจุดเริ่มต้นในการทำหน้าที่ตรวจสอบข้อมูล สกัดข่าวลวงได้ระดับหนึ่ง และเมื่อสามารถออกแบบโครงสร้างที่เหมาะสม และพัฒนาระบบให้เข้าถึงง่าย ก็จะเป็นพื้นที่ให้พลเมืองได้ร่วมตรวจสอบข้อมูลข่าวสาร เพื่อแก้ปัญหาข่าวลวงได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

เรียบเรียงจากเวทีสานเสวนานักคิดดิจิทัล Digital Thinkers Forum ครั้งที่ 8 Cofact VS Covid19 เราควรรับมือโรคระบาดข้อมูลข่าวสาร (infodemic) อย่างไรให้สมดุล เมื่อวันที่ 14 เมษายน พ.ศ. 2563 เสวนาออนไลน์ผ่านระบบ ZOOM จัดโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) สำนักงานกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ มูลนิธิเฟรดิชเนามัน มูลนิธิเพื่อผู้บริโภค ไวส์ไซต์ (Wisesight) ประเทศไทย Open Dream Center for Humanitarian Dialogue (HD) และ สถาบัน Change Fusion ร่วมกับภาคีเครือข่ายภาคประชาสังคม ภาควิชาการ และองค์กรวิชาชีพสื่อ

เปิดงานวิจัยสำรวจ
องค์ความรู้ข้อมูลลง
ด้านสุขภาพ

การแพร่ระบาดของไวรัส
ข่าวสาร กับผลกระทบ
ต่อสุขภาพะสังคมไทย

#9

การแพร่ระบาดของข้อมูลข่าวสาร (Infodemic) ภายใต้วิกฤตโควิด-19 ส่งผลให้ประชาชนตกอยู่ในภาวะวิตกกังวล ตระหนก และสับสนในวิธีการปฏิบัติตัวเพื่อให้ปลอดภัยจากโรคระบาด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในทุกระดับ มีความพยายามที่จะทำความเข้าใจสถานการณ์ แสวงหาแนวทางการแก้ไข เพื่อรวบรวมเป็นองค์ความรู้ในการต่อสู้กับปัญหา

กรมอนามัยโลก ได้สนับสนุนโครงการการประเมินและตอบสนองต่อข่าวปลอมของประชาชนในช่วงสถานการณ์แพร่ระบาดโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 เพื่อศึกษาการรับข้อมูลข่าวลวง และประเมินการรู้เท่าทันสื่อของประชากรหลายประเทศ ซึ่งประเทศไทยเป็นหนึ่งในนั้น

โคแฟคประเทศไทย และภาคีเครือข่าย ได้จัดทำโครงการสำรวจองค์ความรู้เกี่ยวกับข้อมูลลวงด้านสุขภาพ และกรณีศึกษาประเทศไทย เพื่อทำความเข้าใจสถานการณ์ และแสวงหาแนวทางในการรับมือกับปัญหาที่เกิดขึ้นเช่นกัน

บทเรียนการรับมือไวรัส ข้อมูลข่าวสารยุคโควิดจากโลกสู่ไทย

สถานการณ์โรคระบาด ที่เกิดในยุคดิจิทัล นอกจากเรื่องของเชื้อโรคแล้ว เรื่องข่าวสารข้อมูลที่มีมากมาย จนประชาชนไม่สามารถแยกแยะเรื่องจริง-เรื่องลวงออกจากกันได้ ทำให้เกิดภาวะที่เรียกว่า infodemic หรือภาวะข้อมูลล้นหลาม แม้ภาครัฐจะมีหน่วยงานที่ดำเนินการจัดการกับข้อมูลเหล่านี้แล้ว แต่ก็ไม่สามารถรับมือได้

กรมอนามัยโรค ประจำประเทศไทย โดยสำนักงานพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ (IHPP) กระทรวงสาธารณสุข เริ่มต้นดำเนินโครงการการประเมินและตอบสนองต่อข่าวปลอมของประชาชน ช่วงสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เพื่อประเมินการรู้เท่าสื่อ ข้อมูลข่าวสาร และดิจิทัลของประชาชนไทย

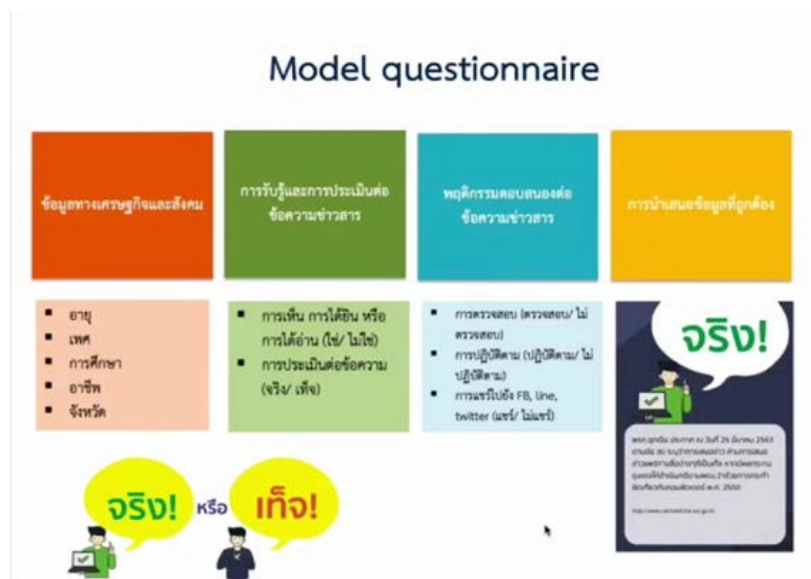
นายแพทย์วิโรจน์ ตั้งเสถียรเจริญ ที่ปรึกษาสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุขด้านต่างประเทศ และ สำนักงานพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ (IHPP) กระทรวงสาธารณสุข และ อรนา จันทรศิริ ทีมนักวิจัย ใน “โครงการการประเมินและตอบสนองต่อข่าวปลอมของประชาชนช่วงสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)”

นายแพทย์วิโรจน์ กล่าวนำ โครงการการประเมินและตอบสนองต่อข่าวปลอมของประชาชนช่วงสถานการณ์แพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ว่าองค์การอนามัยโลก ประจำประเทศไทย ได้รับโจทย์นี้ มาดำเนินการเพื่อวัดระดับความรอบรู้ของประชาชนในประเด็นการรู้เท่าทันสื่อ ข้อมูลข่าวสาร และดิจิทัล (Media Information and Digital Literacy) โดยวิเคราะห์การรับและตอบสนองต่อข่าวลวง ข้อมูลผิด ข้อมูลบิดเบือน จึงประสานความร่วมมือให้ 3 องค์กร ได้แก่ สำนักงานพัฒนานโยบายสุขภาพระหว่างประเทศ (IHPP) กระทรวงสาธารณสุข ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม (Anti Fake News Center)

กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม และสำนักสร้างเสริมระบบสื่อและสุขภาวะทางปัญญา สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ทำงานร่วมกัน

อรนา นำเสนองานวิจัยเบื้องต้นว่า โครงการมีวัตถุประสงค์ เพื่อทำการศึกษาระดับข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์การระบาดของโควิด-19 ทั้งข่าวที่ถูกต้อง ข่าวที่บิดเบือน และข่าวปลอม จากแหล่งตรวจสอบข้อมูลที่นำเชื่อถือในประเทศ (ศูนย์ต่อต้านข่าวปลอม) และแหล่งข้อมูลระหว่างประเทศ (Agence France-Presse และองค์การอนามัยโลก) และเพื่อประเมิน “การรู้เท่าทันสื่อ” ของประชาชน ได้แก่ ความสามารถแยกแยะ ตรวจสอบ การปฏิบัติตาม และการส่งต่อ ข้อมูลข่าวสารที่เกี่ยวข้องกับโควิด-19 ทั้งข่าวจริงและข่าวปลอม โดยจะนำผลการศึกษาเสนอเชิงนโยบายเพื่อพัฒนาการรู้เท่าทันสื่อต่อไป

โครงการดำเนินการทั้งสิ้น 12 สัปดาห์ ด้วยการโพสต์ข้อมูลสัปดาห์ละครั้ง ทั้งที่เป็นเรื่องจริง และเรื่องลวง แบบสอบถาม ประกอบด้วย ข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคม - อายุ เพศ การศึกษา อาชีพ จังหวัด การรับรู้และการประเมินต่อข้อความข่าวสาร - การเห็น การได้ยิน หรือการได้อ่าน (ใช่/ไม่ใช่) การประเมินต่อข้อความ (จริง/เท็จ) พฤติกรรมตอบสนองต่อข้อความข่าวสาร - การตรวจสอบ (ตรวจสอบ/ไม่ตรวจสอบ) การปฏิบัติตาม (ปฏิบัติตาม/ไม่ปฏิบัติตาม) การแชร์ไปยังเฟซบุ๊ก ไลน์ ทวิตเตอร์ (แชร์/ไม่แชร์) และสุดท้ายคือ การนำเสนอข้อมูลที่ถูกต้อง

ข้อความที่เลือกมาทั้งหมด 7 ข้อความ เป็นข้อความทั้งจริงและเท็จ ซึ่งการเลือกข้อความนี้ จะพัฒนาเป็นตัวชี้วัดการรู้เท่าทันสื่อ (Media Literacy Index) ต่อไปในอนาคต ยกตัวอย่างเช่น ทุกช่วงอายุ ติดเชื้อโควิด-19 ได้ โดยผู้สูงอายุและผู้ที่มีโรคเรื้อรัง (เช่น โรคหอบหืด เบาหวาน หัวใจ) มีความเสี่ยงที่จะติดเชื้อไวรัสอย่างรุนแรง – คำตอบ จริง หรือตำรวจมีอำนาจจับและปรับผู้ที่ไม่สวมหน้ากากอนามัยในที่สาธารณะ - คำตอบ เท็จ เป็นต้น

ผลการสำรวจในสัปดาห์แรก มีผู้ตอบ 3,306 ตัวอย่าง ผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย โดยอายุเฉลี่ย 41 ปี และมีการศึกษาระดับปริญญาตรี อาชีพหลากหลาย มากสุดคือ ข้าราชการ / พนักงานของรัฐ และจังหวัดที่ตอบมากที่สุดคือ กรุงเทพฯ

ผลการวิเคราะห์เบื้องต้น พบว่า ความสามารถในการแยกข่าวจริง/เท็จ มีความหลากหลาย และพบว่า ผู้ตอบที่เข้าใจสารถูกต้อง จะไม่แชร์ข้อมูลเท็จด้วย มีพฤติกรรมการตรวจสอบจากแหล่งต่าง ๆ และมีการปฏิบัติตามข้อความ รวมทั้งมีพฤติกรรมการแชร์ข้อความที่เป็นเท็จ

นายแพทย์วิโรจน์ ตั้งข้อสังเกตว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรี อยู่ในกรุงเทพฯ ประชากรยังขาดความหลากหลาย นี่คือการจำกัดการสำรวจแบบออนไลน์ ซึ่งไม่สามารถเข้าถึงกลุ่มคนจำนวนมาก โดยเฉพาะกลุ่มที่อยู่ไกลจากศูนย์กลาง และยังเข้าถึงแพลตฟอร์มดิจิทัลไม่ได้มากนัก อาจจะต้องขอให้ เครือข่ายโคแฟค นักวิชาการต่างจังหวัด และเครือข่าย สสส. เพื่อกระจายแบบสอบถามไปยังกลุ่มต่าง ๆ มากขึ้น หวังว่า เมื่อเสร็จโครงการ จะพบสาเหตุ และวิธีการเสริมศักยภาพประชาชน สามารถนำไปใช้เป็นนโยบายสื่อ รมรณรงค์กับประชาชนต่อไป

นอกจากนี้ **นายแพทย์วิโรจน์** คาดหวังว่า หากวิธีการได้ผล จะพัฒนาเป็นเครื่องมือทำงานส่งเสริมการรู้เท่าทันข้อมูล (การรับรู้ข้อมูลเกี่ยวกับการดูแลสุขภาพ การใช้ผลิตภัณฑ์เสริมในโรคไม่ติดต่อ) ในผู้ป่วยโรคไม่ติดต่อเรื้อรัง (NCDs) ต่อไป

สำรวจองค์ความรู้ด้านข่าวลวง ข้อมูลบิดเบือน ข้อมูลผิดพลาด กรณีศึกษาด้านสุขภาพของไทย

งานวิจัยเชิงสำรวจ เรื่อง “การสำรวจองค์ความรู้ด้านข่าวลวง ข้อมูลบิดเบือน และข้อมูลผิดพลาด และกรณีศึกษาด้านสุขภาพของไทย” แบ่งการนำเสนอออกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรก คือการสำรวจองค์ความรู้ด้านข่าวลวง ข้อมูลบิดเบือน และข้อมูลผิดพลาดในต่างประเทศ และส่วนที่สองคือ กรณีศึกษาประเด็นข่าวลวง ข้อมูลบิดเบือน และข้อมูลผิดพลาด ด้านสุขภาพของประเทศไทย

ในส่วนแรก นักวิจัยประมวลผลการศึกษาและบทวิเคราะห์เกี่ยวกับการแพร่กระจายข่าวลวง (Fake News) ข้อมูลผิดพลาด (Misinformation) และข้อมูลบิดเบือน (Disinformation) รวมถึงผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและแนวทางการจัดการกับการแพร่กระจายข่าวลวง ข้อมูลผิดพลาด และข้อมูลบิดเบือนในต่างประเทศ เพื่อนำเสนอภาพรวมเกี่ยวกับองค์ความรู้และกรณีศึกษาที่มีอยู่ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพด้วยการวิเคราะห์เอกสารที่ได้จากการสืบค้นจากคำสำคัญ ได้แก่ งานวิจัย บทความวิชาการ ผลการสำรวจ รายงานของหน่วยงานต่างๆ และการรายงานของสื่อมวลชน ในช่วงปี พ.ศ. 2557 ถึง พ.ศ. 2562 เป็นหลัก

ส่วนที่สอง เป็นการศึกษานำร่อง (Pilot Studies) เพื่อสะท้อนให้เห็นภูมิทัศน์โดยรวมของข่าวลวง ข้อมูลบิดเบือน และข้อมูลผิดพลาดด้านสุขภาพ 5 กรณีศึกษาในประเทศไทย คือ โควิด-19 ภัยซารักษามะเร็ง ผลิตภัณฑ์ลดความอ้วน ผลิตภัณฑ์ผิวขาว และผลิตภัณฑ์เพิ่มสมรรถภาพทางเพศ โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยแบบผสม (Mixed Methods) คือ การวิเคราะห์แก่นสารและวาทกรรมผ่านกรอบการวิเคราะห์การวิเคราะห์เครือข่ายผ่านเครื่องมือ Social Listening⁷ การสนทนากลุ่ม และการสัมภาษณ์

ดร.พรรษาสิริ กุหลาบ

คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ดร.พรรษาสิริ กุหลาบ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย นำเสนองานว่า งานวิจัยเรื่อง **การสำรวจองค์ความรู้ด้านข่าวลวง ข้อมูลบิดเบือน และข้อมูลผิดพลาด และกรณีศึกษาด้านสุขภาพของไทย องค์ความรู้จากต่างประเทศ** นี้เป็นงานวิจัยเชิงสำรวจ เพื่อรวบรวมปรากฏการณ์ข่าวลวง หรือภาพกว้างในแวดวงนักวิชาการและสื่อมวลชน ที่กล่าวถึงประเด็นข่าวลวง โดยใช้คำสำคัญในการค้นข้อมูล 3 คำ คือ ข่าวลวง (Fake News) ข้อมูลบิดเบือน (Disinformation) และข้อมูลผิดพลาด (Misinformation) โดยเลือกงานเอกสารอ้างอิงเป็นหลัก เช่น บทความวิชาการ งานวิจัย ผลสำรวจและรายงานของหน่วยงานต่างๆ เป็นต้น ในช่วงเวลา 5 ปี คือ พ.ศ. 2557 – พ.ศ. 2562

ข้อถกเถียงเกี่ยวกับแนวคิดและการนิยามข่าวลวง ข้อมูลผิดพลาด และข้อมูลบิดเบือน นักวิชาการเสนอให้ใช้คำว่า “ข้อมูลบิดเบือน (Disinformation)” ซึ่งหมายถึง ข้อมูลที่จงใจทำให้เกิดความเข้าใจผิดด้วยเจตนาบางประการ หรือ “ข้อมูลผิดพลาด (Misinformation)” ซึ่งหมายถึงข้อมูลที่ไม่ถูกต้อง แต่ไม่ได้ถูกสร้างขึ้นด้วยเจตนา

⁷ Social Listening คือการกวาด (Crawling) ข้อมูลจาก Social Networks ยอดนิยมต่างๆ เข้าไว้ด้วยกัน เพื่อวิเคราะห์ว่า Topic หรือ Keyword ที่เราสนใจนั้น มีการถูกพูดถึง (Mention) ใน Social Network ไหนบ้าง และ Social Account ไหนบ้าง โดย Social Listening Tool ยังสามารถวิเคราะห์ได้ว่า Post/Tweet นั้นๆ พูดถึง Topic หรือ Keyword ด้วยอารมณ์ (Sentiment) แง่บวก หรือลบอย่างไรบ้าง <https://www.martechthai.com/technology/what-is-social-listening-tool/>

มุ่งร้าย เพื่อให้ครอบคลุมการนำเสนอเนื้อหาที่ทำให้เข้าใจผิดในรูปแบบอื่นๆ และแสดงถึงความหลากหลาย และซับซ้อนของนิเวศข้อมูลข่าวสาร ขณะที่คำว่า **“ข่าวลวง”** ควรใช้เพื่อหมายถึงเนื้อหาที่ทำให้เกิดความเข้าใจผิด ซึ่งมีรูปแบบการนำเสนอแบบงานวารสารศาสตร์ และผู้ผลิตหวังผลเชิงอุดมการณ์หรือผลประโยชน์ทางธุรกิจ

กลยุทธ์การสื่อสาร ข้อมูลลวงส่วนใหญ่จะมี **ลักษณะเนื้อหา** แบบคลิกเบต คือพาดหัวอย่างหนึ่ง เนื้อหาแบบหนึ่ง **แนวทางการสื่อสาร** การแต่งข้อเท็จจริงบางส่วน ข้อมูลไม่สอดคล้อง เลือกความบางส่วน ตัดแต่ง ปลอมแปลง เสียดสีล้อเลียน รูปแบบมีหลากหลาย ทั้งที่เป็นมีม หรือภาพถ่ายหน้าจอ หรือติด แชนแท็ก **ประเด็นและโครงเรื่อง** เกี่ยวข้องกับการเมือง เป็นที่ถกเถียงของสาธารณะ แนวคิดทางเลือกที่ทำหาย กระแสหลัก และสร้างความบันเทิง-เร้าอารมณ์ **การจัดการการสื่อสารข้อมูลบิดเบือน** พบว่า มีการจัดการอย่างเป็นระบบ มีโครงสร้างและเป็นเครือข่าย โดยมีกองกำลัง มีการเก็บข้อมูลและพฤติกรรมการใช้สื่อของผู้ใช้ ใช้ผู้มีอิทธิพลช่วยกระจาย ใช้สื่อกระแสหลักและสื่อเล็กที่เลือกข้างสุดโต่ง

บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการแพร่กระจายข้อมูลลวง คือ กลุ่มผลประโยชน์ สถาบันการเมือง สื่อสารมวลชน (สื่อหลัก สื่อเล็ก บริษัท) ผู้มีอิทธิพลทางความคิดในโลกออนไลน์ ประชาชนทั่วไป (บางคนไม่รู้ว่าเป็นความผิด แต่กำลังปกป้องสิทธิตัวเอง) และการแพร่โดยอัตโนมัติด้วยเทคโนโลยีเอง

ปัจจัยด้านสื่อและเทคโนโลยี การจัดอันดับด้วยลิงก์ ด้วยไลก์ และการเก็บข้อมูลผู้ใช้ - เป็นการหา รายได้จากผู้ใช้ กลไกทางเทคโนโลยี ซึ่งมีสภาพแวดล้อมที่ทำให้ผู้รับสาร รับแต่ข้อมูลที่สอดคล้องกับความชอบความเชื่อ และส่งต่อได้ง่าย ผู้ใช้ตรวจสอบน้อย และไม่คิดวิเคราะห์มาก

ปัจจัยทางจิตวิทยาและสังคมที่เอื้อต่อการแพร่กระจาย ได้แก่ **พฤติกรรมการใช้ข้อมูลกับกระบวนการคิด** การประมวลผลที่ไม่มีประสิทธิภาพ การให้ความสำคัญกับผู้ส่งสารที่ตนไว้วางใจ กระบวนการคิดที่เข้าข้างความคิด ความเชื่อและปกป้องอัตลักษณ์ของตนเอง การไม่คิดว่าตนเองจะเป็นเหยื่อของข้อมูลบิดเบือน **บริบททางสังคม** ที่มีต่อกระบวนการคิดของประชาชน ความเห็นไม่ลงรอยกันเพราะแบ่งขั้วเห็นต่างกันไปแล้ว

ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และแนวทางการจัดการแก้ไข **ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง** ภาครัฐ-กฎหมายและการกำกับดูแล ผู้ให้บริการแพลตฟอร์ม - การกำกับดูแลตัวเอง สื่อมวลชนและภาคประชาสังคม ให้ความสำคัญกับการตรวจสอบข้อเท็จจริง การพัฒนาคุณภาพงานทางวารสารศาสตร์ การให้การศึกษาด้านการรู้เท่าทันสื่อ และภาคีเครือข่าย ทำงานร่วมมือกันของทุกภาคส่วน ส่วน **แนวทางการจัดการการแพร่กระจายข้อมูลบิดเบือน** แบ่งได้ 5 แนวทาง 1) ใช้กฎหมายกำกับดูแลเนื้อหา การโฆษณา เช่น การกำกับดูแล และการออกกฎหมายใหม่ เป็นต้น 2) ให้การศึกษาด้านการรู้เท่าทันสื่อ 3) ตรวจสอบข้อเท็จจริง 4) พัฒนาคุณภาพของงานวารสารศาสตร์ 5) พัฒนาเทคโนโลยีที่มีความรับผิดชอบ เช่น ระบบแจ้งเตือน เพื่อให้ผู้ได้รับได้ระวังตัว เป็นต้น

สุดท้าย **ดร. พรชัยศิริ** ได้ให้ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายในการจัดการกับการแพร่กระจายของข่าวลวง ข้อมูลผิดพลาด และข้อมูลบิดเบือนจากการศึกษาครั้งนี้

- 1) การจะใช้กฎหมายควบคุมนั้น รัฐควรคำนึงสิทธิเสรีภาพการเข้าถึงข่าวสาร และการแสดงความคิดเห็นของประชาชน
- 2) ผู้ให้บริการแพลตฟอร์มออนไลน์นั้น ควรสร้างวัฒนธรรมดูแลตนเองให้เข้มแข็ง พัฒนากลไกเทคโนโลยีลดการกระจายข้อมูลข่าวลวง เพื่อป้องกันไม่ให้รัฐเข้มงวดเกินไป
- 3) แนวทางการตรวจสอบข้อเท็จจริง ข่าวลวงเป็นเสมือนยาแก้พิษ ในขณะที่การให้การศึกษาด้านการ

รู้เท่าทันสื่อเป็นเหมือนการสร้างภูมิคุ้มกันระยะยาว ซึ่งต้องเสริมให้ประชาชนเข้าถึงและใช้อย่างสม่ำเสมอ

4) การจัดการการแพร่กระจายข้อมูลผิดพลาด และข้อมูลบิดเบือนอย่างมีประสิทธิภาพ ควรบูรณาการแนวทางต่าง ๆ และประสานทุกภาคส่วน รวมถึงการมีมาตรการเฝ้าระวังด้วย

5) บริบททางสังคมการเมืองเป็นปัจจัยหนึ่งที่กำหนดว่า สังคมนั้นให้ความสำคัญกับแนวทางจัดการแบบใด และด้วยวิธีใดมากกว่ากัน เช่น ประเทศที่ระบบประชาธิปไตยเข้มแข็ง ประชาชนกระตือรือร้น ก็เน้นการกำกับดูแลโฆษณา และเสริมความรู้เท่าทันสื่อ แต่ถ้าเป็นประเทศที่กำลังพัฒนาประชาธิปไตย ก็จะเน้นการบังคับใช้กฎหมายมากกว่า

วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง

นักวิจัยอิสระ

ในประเทศไทย คือ เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ และอินสตาแกรม ส่วนยูทูบ เป็นวิดีโอโฆษณาสินค้า และ โลกออนไลน์ จากโอเพนแชนท์ที่เข้าไปเป็นสมาชิก โดยใช้กรอบการวิเคราะห์ด้วย 3 หลัก คือ 1) ระดับความจริง 2) เจตนา หลอกลวง 3) รูปแบบเชิงวารสารศาสตร์

วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง นักวิจัยอิสระ ผู้วิจัย

ในส่วนที่สองเกี่ยวกับ **กรณีศึกษาข่าวลวง ข้อมูลบิดเบือน และข้อมูลผิดพลาด ด้านสุขภาพในประเทศไทย** ได้นำเสนอว่า ข่าวลวงด้านสุขภาพไม่ใช่เรื่องใหม่ แต่เมื่อมีสื่อโซเชียลมีเดียเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงทำให้คนมีแนวโน้มหันไปเชื่อข้อมูลสุขภาพจากเพื่อน มากกว่าสืบค้นออนไลน์ นอกจากนี้ ข้อมูลด้านสุขภาพที่ส่งต่อทางออนไลน์ มักจะตัดทอนให้สั้นลง ทั้งนี้ การรับข้อมูลจึงมีความเสี่ยงที่จะได้รับข้อมูลบิดเบือน หรือผิดพลาดมากขึ้น

ผู้วิจัยตั้งคำถามโดยดูลักษณะประเภทข้อมูล ใช้เทคนิคอะไรเล่าเรื่อง โดยการวิเคราะห์สาระและวาทกรรม นอกจากนี้ ยังดูเรื่องการแพร่กระจายว่าใครเป็นผู้แพร่ แพร่ด้วยเครื่องมืออะไร ดูผลกระทบ ว่าผู้รับสารตีความข้อมูลอย่างไร สุดท้ายดูวิธีการรับมือ โดยใช้ Zocial Eye⁸ การเข้าไปดูแพลตฟอร์มดิจิทัลเปิด ที่ได้รับความนิยมอันดับต้น ๆ

⁸ ZOCIAL EYE เป็นเครื่องมือวิเคราะห์ข้อมูลโซเชียล ด้วยการใส่คีย์เวิร์ดเกี่ยวกับเรื่องที่เรอยากรู้เข้าไปได้ไม่จำกัด นอกจากนี้ ยังมีข้อดีอีกอย่างคือมีหน้าแสดงผลที่แปลงข้อมูลทั้งหมดมาในรูปแบบที่เข้าใจได้ง่าย ซึ่งใน ZOCIAL EYE มีหน้าแสดงผลอยู่ 3 แบบคือ Campaign View, Comparison View และ Trend View <https://wisesight.com/understand-data-means-by-zocial-eye/>

	ระดับ ความเป็นจริงต่ำ	เจตนาหลอกลวง	รูปแบบเชิง วารสารศาสตร์
โฆษณาแฝงในรูปข่าว (native advertising)	✗	✓	✓
ข่าวเสียดสี (news satire)	✗	✗	✓
ข่าวล้อเลียน (news parody)	✓	✗	✓
การนำเสนอข่าวคุณภาพต่ำ (poor journalism)	✓	พิสูจน์ได้ยาก	✓
ข้อมูลผิดพลาด (misinformation)	✓	พิสูจน์ได้ยาก	✓
ข้อมูลบิดเบือน (disinformation)	✓	✓	✗
ข่าวลวง (fake news)	✓	✓	✓

ลักษณะเนื้อหา	มีความหลากหลาย ทั้งโฆษณา, โฆษณาแฝงในรูปข่าว, ข้อมูลผิดพลาด, การนำเสนอข่าวคุณภาพแย่, ข้อมูลบิดเบือน และข่าวลวง
ผู้ผลิต	เฟซบุ๊ก - สื่อดิจิทัลขนาดกลางหรือ influencers เช่น Poetry of Bitch, SSBN, หมอแสบแพนด้า ฯลฯ ทวิตเตอร์ - คนธรรมดา อินสตาแกรม - ดารา แรงจูงใจทางการเงิน - 1. เพจขายของโดยตรง 2. เพจสื่อที่รับจ้างผลิตโฆษณาแฝง 3. เพจสื่อที่บิดเบือนข้อมูลเพื่อเพิ่มยอดรับชม
การแพร่กระจาย	เฟซบุ๊ก - มีการแพร่กระจายทั้งข้อมูลบิดเบือนและเนื้อหาแก้ไขความเข้าใจผิด ทว่าข้อมูลบิดเบือนสร้างการมีส่วนร่วมได้มากกว่า ทวิตเตอร์ - ทวิตที่ได้รับการนิยมนั้นส่วนมากเป็นทวิตแก้ข้อมูลบิดเบือน/ผิดพลาด การแชร์ - แม้จะมีการแชร์ไปมากในขั้นหนึ่ง แต่การแพร่กระจายไม่ไปกว้าง
การรับสาร	เกิดห้องแห่งเสียงสะท้อน สะท้อนว่าข้อมูลอาจไหลเวียนซ้ำๆ ในกลุ่มคนที่คิดเหมือนกัน

กรณีศึกษาในช่วงโควิด-19 ภาพรวมของประชาชนเลือกใช้แพลตฟอร์มเฟซบุ๊กในการส่งต่อข่าวสารมากที่สุด ส่วนใหญ่มีสำนักข่าวออนไลน์เป็นแหล่งข่าว รองลงมาเป็นทวิตเตอร์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเนื้อหาแก้ข่าว โดยผู้เล่นที่เป็นคนธรรมดา เนื้อหาที่เผยแพร่ในสื่อออนไลน์ มักจะมีลักษณะหลากหลาย ทั้งโฆษณาแฝงในรูปแบบข่าว ข้อมูลผิดพลาด ข้อมูลบิดเบือน การเสนอข่าวด้านเดียว และข่าวลวง อย่างไรก็ตาม มีความพยายามที่จะแก้ข่าวลวง แต่เมื่อดูผลของการแชร์ พบว่ามีจำนวนน้อยมากโดยเปรียบเทียบกับ การแชร์ข่าวลวงต้นเรื่อง ทั้งนี้ ในทุกเนื้อหามักมีแรงจูงใจทางการเงิน หลังจากประชาชนได้รับข่าวสารจะเกิดห้องแห่งเสียงสะท้อน (Echo Chamber) ทั้งเห็นด้วยและไม่เห็นด้วยกับเนื้อหา

กรณีศึกษาภัยสุขภาพมะเร็ง พบการแพร่กระจายจำนวนไม่มาก ทางเฟซบุ๊กมากที่สุด เนื้อหาส่วนมากจะสนับสนุนว่า ภัยสุขภาพมะเร็งได้ โดยแบ่งออกเป็นการใช้ควบคู่กับแพทย์แผนปัจจุบัน และใช้ภัยสุขภาพอย่างเดียวยังเป็นทางเลือก มีหน่วยงานของสาธารณสุขออกมาแก้ข่าว ว่ายังไม่มีงานวิจัยรองรับ มีเพียงข้อมูลยืนยันว่า ภัยสุขภาพสามารถช่วยแก้ปวดได้เท่านั้น สำหรับทวิตเตอร์ ซึ่งเป็นคนธรรมดา เนื้อหาไปในทิศทางที่ว่า ไม่เชื่อว่าภัยสุขภาพมะเร็งได้ ต้องการการศึกษาวิจัยอย่างรอบด้าน จะเห็นว่า ข้อมูลที่สนับสนุนภัยสุขภาพมะเร็ง มีไม่มาก ทั้งนี้ ข้อมูลที่สนับสนุน จะเลือกเนื้อหาบางส่วน โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นการสัมภาษณ์ผู้ที่ป่วยแล้วหาย หรือออกแบบการเล่าเรื่องที่ให้เห็นปาฏิหาริย์การใช้ภัยสุขภาพ อ้างผู้เชี่ยวชาญ อ้างสถิติ เป็นต้น

กรณีศึกษาผลิตภัณฑ์ลดความอ้วน ข้อมูลลดความอ้วนมีมาก แพลตฟอร์มที่โดดเด่น คือ อินสตราแกรม มีการพูดถึงยา อาหารเสริม และผลิตภัณฑ์มากกว่าการออกกำลังกาย ผู้เผยแพร่คือดารา และมักจะติดแฮชแท็กไปยังเพจที่ขายสินค้านั้น ๆ เลย ส่วนใหญ่เป็นการอวดอ้างโฆษณาเกินจริง ซึ่งผิดกฎหมาย เพราะไม่มีหมายเลขโฆษณาของกองการอาหารและยา (อย.) และเนื้อหาไปในทิศทางที่ทำให้เชื่อว่า หากใช้ตามจะมีรูปลักษณะเหมือนดารา ในเฟซบุ๊กผู้แพร่จะเป็นเพจขายของนั้น ๆ เลย สำหรับวิตเตอร์ ผู้ใช้เป็นคนธรรมดา และเนื้อหาเป็นไปในทิศทางตรงข้าม นั่นคือ เน้นการออกกำลังกาย เพื่อลดความอ้วนมากกว่าเน้นการใช้ผลิตภัณฑ์ รวมถึงการแฉคนขายที่ขายของหลอกลวงด้วย การนำเสนอเนื้อหา มักใช้การเขียนเนื้อหาแบบวารสารศาสตร์ ใช้รูปในคลังรูป เนื้อหาปลอม เกิดห้องเสียงสะท้อนของผู้ชื่นชอบเนื้อหาเดียวกัน

ผู้รับสาร (สัมภาษณ์และโฟกัสกรุ๊ป) : เชื้อ-ไม่เชื้อ แชร-ไม่แชร์

งานศึกษาครั้งนี้ สัมภาษณ์ผู้รับสาร 3 กลุ่ม คือ กลุ่มแรก กลุ่มอายุ 15-24 ปี ใช้เฟซบุ๊กเป็นช่องทางการรับข้อมูล ดูแหล่งข้อมูล จากเพื่อน คนรอบตัวที่ไว้ใจ เพื่อตรวจสอบความน่าเชื่อถือ และดูจากความสนใจส่วนตัว ย้ำว่าเชื้อไม่เท่ากับแชร์ และจะแชร์เพื่อเอาไว้อ่านเอง กลุ่มที่ 2 กลุ่มอายุ 25-50 ปี ใช้เฟซบุ๊กเป็นช่องทางการรับข้อมูลเช่นกัน เชื้อถือสื่ออาชีพ และตรวจสอบเพิ่มเติมด้วยกูเกิล จะเลือกแชร์ในมิติทางสังคม เช่น แชร์เรื่องบริจาค แชร์ปันกระแส และกลุ่ม 3 กลุ่มอายุ 50 ปีขึ้นไป เป็นกลุ่มที่รับข้อมูลจากช่องทางไลน์ที่ส่งต่อมาจากเพื่อน ญาติ จะใช้วิจาร์ณาญาณและประสบการณ์ในการเชื่อหรือไม่ และจะแชร์เพื่อแบ่งปันประโยชน์กับเพื่อน พบว่า กลุ่มอายุ 50 ปีขึ้นไป จะมีแนวโน้มเชื่อข้อมูลลงมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ

ข้อเสนอแนะ ผู้วิจัยประมวลจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งมีข้อเสนอว่า

- 1) ควรสร้างวารสารศาสตร์ที่มีคุณภาพ โดยจัดอบรมให้นักข่าวระดับปฏิบัติการเพิ่มจริยธรรมวิชาชีพ จัดตั้งฝ่ายตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล สมาคมวิชาชีพต้องทำงานกับแพลตฟอร์มมากขึ้น เพื่อเรียนรู้เครื่องมือการวิเคราะห์เครือข่าย และช่วยในการค้นหาข้อมูลที่มีปัญหา สุดท้าย สื่ออาชีพควรเพิ่มบทบาทในการให้ความรู้ด้านสุขภาพที่ถูกต้องและรอบด้าน
- 2) เพิ่มภูมิคุ้มกันรับมือข่าวลวงให้กับประชาชน โดยมีหลักสูตรให้เรียนรู้จุดอ่อนทางจิตวิทยา การรู้เท่าทันสื่อ และทักษะการคิดเชิงวิพากษ์ สถาบันที่มีความเชี่ยวชาญ เช่น สถาบันทางการแพทย์ หน่วยงานสาธารณสุข เป็นต้น ต้องสร้างความน่าเชื่อถือด้วยการให้ข้อมูลที่ถูกต้องกับสังคมมากขึ้น และออกแบบการสื่อสารให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น สอนการใช้เทคโนโลยีที่ช่วยตรวจสอบข้อมูล อย่างเช่น การติดตั้งโปรแกรมเสริมช่วยตรวจสอบข้อมูล และเตือนให้ผู้รับสารมีวิจารณ์ญาณมากขึ้น หรือการสร้างลายน้ำให้กับ
- 3) แพลตฟอร์มกับการรับมือข่าวลวง ควรลดความเร็วของการส่งต่อข้อมูลที่มีปัญหา ตัดท่อน้ำเลี้ยงของผู้ผลิตข้อมูลบิดเบือนที่หวังประโยชน์ทางการเงิน ใช้เทคโนโลยีช่วยค้นข่าวลวงและนำข้อมูลดังกล่าวออกจากระบบโดยอัตโนมัติ รวมถึงเปิดให้มีคนรายงานหรือติดธงข้อมูลที่ดีว่ามีปัญหา และลดความลำเอียงในการรับข้อมูลทางสังคมด้วยฟังก์ชันการปิดบังยอดไลก์หรือแชร์
- 4) กฎหมายและการกำกับดูแล ควรปรับข้อกฎหมายที่ล้าหลังให้ทันสมัย เพิ่มโทษด้านการโฆษณาอาหารและยาที่ผิดกฎหมายให้หนักขึ้น บังคับใช้กฎหมายกับแพลตฟอร์มให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น บังคับให้แพลตฟอร์มต้องเพิ่มมาตรการตรวจสอบและจัดการกับข่าวลวงด้านสุขภาพมากขึ้น อย่างเช่น การกำหนดให้แพลตฟอร์มต้องมีบรรณาธิการเนื้อหามากขึ้น และออกมาตรการให้แพลตฟอร์มปรับเป้าหมายจากการแพร่

กระจายเนื้อหาได้เร็วในวงกว้างเป็นการตรวจสอบเนื้อหาที่อาจแพร่กระจายเกินไป

อ่านบทสรุปผู้บริหารได้ที่

https://docs.google.com/document/d/1GcLW2cNVK0zaaXlb3dhjy1Jsi68W9tsWGI-M_wdEg9E/edit?usp=sharing

อ่านงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ได้ที่

https://www.researchgate.net/publication/341793854_rayngankhorngkarsarwcxngkh-khwamrudankhawlwn_g_khxmubidbeuxn_laeakhxmuphidphlad_laeaknisuksadansukhp-haphkhxngthiy

ชิตพงษ์ กิตตินราดร

ผู้ช่วยผู้อำนวยการสถาบัน Change Fusion
มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย

ชิตพงษ์ กิตตินราดร ผู้ช่วยผู้อำนวยการสถาบัน Change Fusion มูลนิธิบูรณะชนบทแห่งประเทศไทย อยากลองนำเสนอวิธีการใหม่ๆ ในการเข้าถึงและวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องมือใหม่ ๆ ด้วย Social Listening เพื่อให้เข้าใจปัญหาเห็นภาพรวม รูปแบบของการระบาด เพื่อนำไปสู่การจัดทำข้อเสนอเชิงนโยบาย ขอนำเสนอโจทย์ตัวอย่างเล็ก ๆ ว่า เราจะหยุดยั้งการระบาดของข่าวลวงด้วย Super-Corrector ได้อย่างไร

วิธีการทำงาน คือ เริ่มต้นด้วยการจำแนกประเภทข้อความที่พบว่าอยู่ในหมวดอะไร ซึ่งเราจัดออกเป็น 4 หมวดหมู่

1) Super-spreader: ข้อความแพร่ข่าวลวงที่มาจากแหล่งที่น่าเชื่อถือ หรือมีปฏิสัมพันธ์ (engagement) > 30

2) Spreader: ข้อความแพร่ข่าวลวงทั่วไป

3) Super-corrector: ข้อความแก้ข่าวลวงที่มาจากแหล่งที่น่าเชื่อถือ หรือมีปฏิสัมพันธ์ > 30

4) Corrector: ข้อความแก้ข่าวลวงทั่วไป

แล้วก็มาลงกราฟ แนวนอนแสดงวันที่ แนวตั้งเป็นจำนวน Engagement กราฟโชว์ให้เห็นชัดเจนประเด็นที่ศึกษาเป็นประเด็นเกี่ยวกับโควิดทั้งหมด ได้แก่

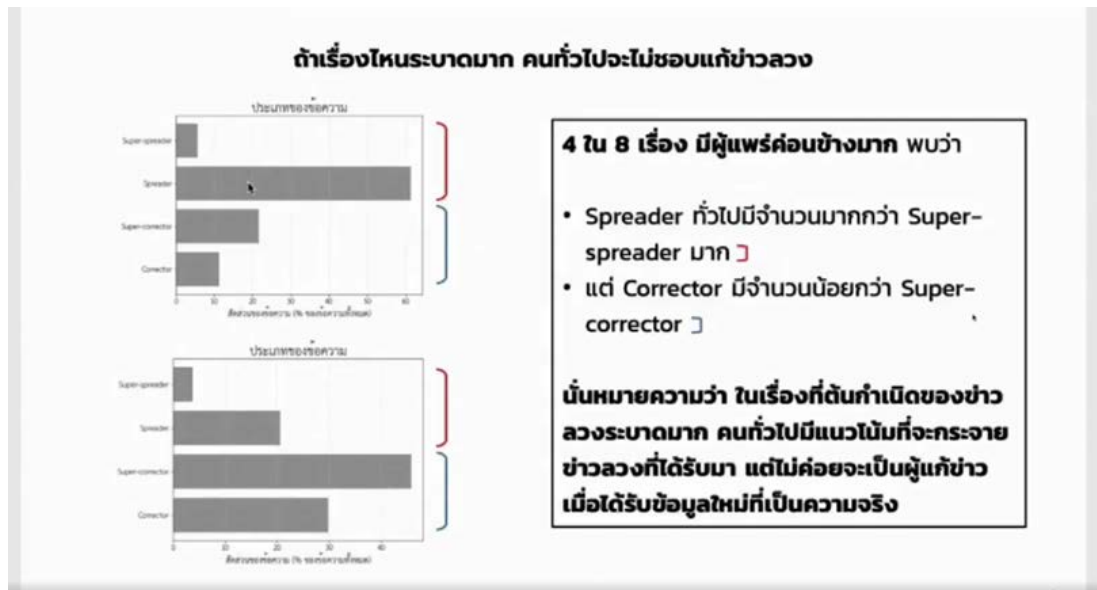
- โควิด-19 เป็นอาวุธชีวภาพ
- โควิด-19 สามารถติดทางจดหมายหรือพัสดุได้
- การตรวจโควิด-19 ด้วยการกลั่นหายใจ 10 วินาที
- การป้องกันโควิด-19 ด้วยการรักษาความชุ่มชื้นของลำคอ

- การใส่หน้ากากอนามัยทำให้เลือดเป็นกรด
- การรักษาโควิด-19 ด้วยการดื่มน้ำกระเทียมต้ม
- การรักษาโควิด-19 ด้วยการฉีดสเปรย์เบตาดีน
- การดื่มน้ำอุ่นเพื่อฆ่าเชื้อโควิด-19

ตั้งคำถามในการวิเคราะห์หัว 1 คนทั่วไปมีพฤติกรรมอย่างไรเมื่อรับข้อความ พบว่า ถ้าเรื่องไหนมีการระบาดสูง คนทั่วไปจะไม่ชอบแก้ข่าวลวง การระบาดสูงหมายถึง มี Super-spreader และ Spreader จำนวนข้อความมาก พบว่า 4 ใน 8 เรื่อง มีผู้แพร่ค่อนข้างมาก พบว่า Spreader ทั่วไปมีจำนวนมากกว่า Super-spreader มาก แต่ Corrector มีน้อยกว่า Super-corrector นั้นหมายความว่า ในช่วงที่ต้นกำเนิดของข่าวลวงระบาดมาก คนทั่วไปมีแนวโน้มที่จะกระจายข่าวลวงที่ได้รับมา แต่ไม่ค่อยจะเป็นผู้แก้ข่าว เมื่อได้รับข้อมูลใหม่ที่เป็นความจริง เราเริ่มเห็นรูปแบบของการระบาด

ถ้าเรื่องไหนระบาดน้อย (มักจะเกิดขึ้นหลังเหตุการณ์นั้นแล้ว) คนทั่วไปจะช่วยแก้ข่าวลวงมาก 3 ใน 8 เรื่อง มีผู้แพร่ค่อนข้างน้อย พบว่า Corrector มีจำนวนมากกว่า Super-corrector นั้นหมายความว่า ในเรื่องที่ต้นกำเนิดของข่าวลวงระบาดในวงจำกัด คนทั่วไปมีแนวโน้มพร้อมที่จะเป็นผู้แก้ข่าว

สถานการณ์นี้บอกว่า พฤติกรรมของคนทั่ว ๆ ไปที่ใช้โซเชียลมีเดีย อาจจะไม่แน่นอน ดังนั้นจะพึงพาให้คนทั่ว ๆ ไปแก้ข่าวลวงอาจไม่ได้ ขึ้นอยู่กับว่า เรื่องนั้นระบาดมาก หรือระบาดน้อย ซึ่งไม่ควรจะเป็นการฝากความหวัง มอบภาระให้ประชาชนทั่วไป น่าจะมีหน่วยงานที่มีบทบาทแก้ข่าวนี้โดยเฉพาะ

คำถามที่ 2 สื่อ (Super-corrector) มีบทบาทแค่ไหนในเรื่องข่าวลวง ก็ย้อนไปข้อมูลที่เก็บมาเพื่อดูบทบาทของเว็บข่าวในฐานะที่เป็น Super-corrector พบว่า Super-corrector มีสัดส่วนที่จะอยู่บนเว็บข่าวสูง ซึ่งชี้ให้เห็นว่า องค์กรสื่อมีบทบาทสูงในการเป็นผู้แก้ข่าวลวง

คำถามที่ 3 สื่อช่วยยับยั้งการระบาดของข่าวลวงได้แค่ไหน อย่างไร ดูรายข้อความ เริ่มจากการกระจายของข่าวลวง: โควิด-19 เป็นอาวุธชีวภาพ พบการระบาดของข้อมูล 2 คลัสเตอร์ใหญ่ ๆ คลัสเตอร์แรกมี Super-corrector จำนวนมากแก้ข่าวพร้อม ๆ กัน จึงหยุดระบาด คลัสเตอร์ที่ 2 มี Super-corrector ในช่วงแรก ๆ ก็จริง แต่มี Super-spreader ภายหลัง ทำให้การระบาดต่อเนื่องออกไปโดย Spreader ในข้อความอื่น ๆ ก็พบว่ามียุรูปแบบคล้าย ๆ กัน คือมีการระบาดเป็นระลอก ๆ เมื่อมี Super-corrector ตั้งกำแพงแก้ข่าว ข่าวก็จะหยุดไป ก่อนจะกลับมาใหม่

ผลการวิเคราะห์ข่าวลวงเรื่องโควิด-19 ชี้ให้เห็นว่าข่าวลวงจะแพร่กระจายน้อยลงเมื่อมีองค์กรสื่อและโซเชียลมีเดียที่มีผู้ติดตามมากเป็นผู้แก้ข่าวนั้นพร้อม ๆ กันทันทีหลังพบ Super-spreader

อ่านบทความฉบับสมบูรณ์ได้ที่

<https://blog.cofact.org/fakenews-super-corrector/>

ชาญณรงค์ วงศ์วิชัย

ผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยและขับเคลื่อนสังคม
สำนักงานกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัย
และสร้างสรรค์

คุณชาญณรงค์ วงศ์วิชัย ผู้อำนวยการฝ่ายวิจัยและขับเคลื่อนสังคม สำนักงานกองทุนพัฒนาสื่อปลอดภัยและสร้างสรรค์ ดูงานวิจัย ดูการใช้ประโยชน์ต่อ และสุดท้ายดูการประสานการใช้ต่อในเชิงนโยบาย

งานวิจัย – มีจุดเด่นทั้งในแง่งานทบทวนเอกสาร และระเบียบวิธีวิจัย ที่ทำให้การนิยามต่าง ๆ เริ่มเข้าที่เข้าทาง และเป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีความเห็นว่า งานศึกษาเป็นการเริ่มต้นเท่านั้น องค์กรทุนต่าง ๆ ต้องนำไปตั้งคำถามวิจัยในโอกาสต่อ ๆ ไป โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในส่วนของกรณีศึกษาที่เลือกอย่างมีนัยสำคัญและทันสถานการณ์

การใช้ประโยชน์ - ข้อเสนอจากการวิจัย อาจต้องลงรายละเอียดที่แหลมคมว่า ต้องเป็นหน้าที่ของใคร และปฏิบัติการอย่างไรต่อไป ต้องมีการจัดลำดับความสำคัญก่อนหลัง เพื่อนำสู่การแก้ไขปัญหาย่างจริงจัง และประเด็นจริยธรรมในวิชาชีพสื่อไทย เป็นประเด็นที่ต้องทบทวน

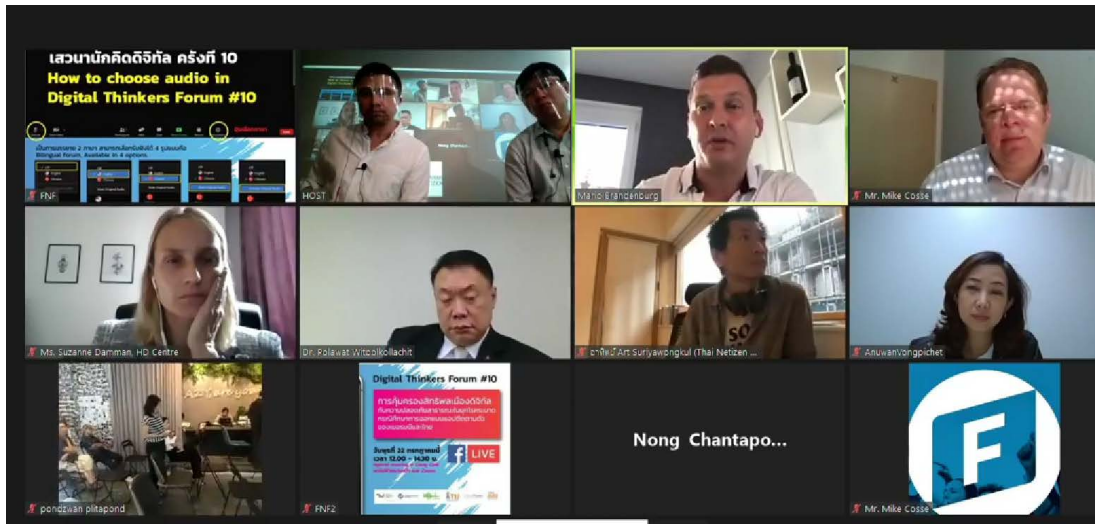
งานชิ้นนี้ ถ้าเป็นงานสำรวจองค์ความรู้ เป็นงานที่ดีมาก แต่ต้องนำไปต่อยอด เพื่อเปิดมิติด้านสุขภาพให้เฉพาะเจาะจงในงานวิจัยระยะต่อไป ซึ่งต้องให้เกิดกลไกในเชิงปฏิบัติ เกิดความชัดเจนว่าอะไรคือ หลักการรู้เท่าทันสื่อ สารสนเทศ และดิจิทัล ซึ่งเราต้องปลูกฝังและทำให้เป็นผลรวมทั้งการประสานทำงานร่วมกับแพลตฟอร์ม เพราะระบบของแพลตฟอร์มเป็นผู้แพร่กระจายเสียง และการเสริมสร้างศักยภาพให้กับคนรุ่นใหม่ สื่อมวลชน เพื่อลดปัญหาข่าวลวงให้หมดไปจากสังคมไทย

เรียบเรียงจากเวทีสานเสวนานักคิดดิจิทัล Digital Thinkers Forum ครั้งที่ 9 เปิดงานวิจัย
สำรวจองค์ความรู้ข้อมูลลงด้านสุขภาพ การแพร่ระบาดของไวรัสข่าวสารกับผลกระทบต่อสุขภาพ
สังคมไทย เมื่อวันที่ 13 พฤษภาคม พ.ศ. 2563 การเสวนาออนไลน์ผ่านโปรแกรม ZOOM จัดโดย
โคแฟค ประเทศไทย ร่วมสนับสนุนโดยสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) มูลนิธิ
เฟรดิชเนามัน Center for Humanitarian Dialogue (HD) และสถาบัน Change Fusion

การคุ้มครอง
สิทธิพลเมืองดิจิทัล
กับความปลอดภัย
สาธารณะในยุค
โรคระบาด

กรณีศึกษาการออกแบบ
แอปติดตามตัว
ของเยอรมันและไทย

#10

เนื่องจากรัฐบาลทั่วโลกใช้อำนาจในการสอดส่องพลเมือง และมีความคาดหวังว่าจะสามารถการควบคุมการแพร่ระบาดของโควิด 19 ได้ด้วยการใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การเปิดประเด็นถกเถียงเรื่องการปกป้องสิทธิพลเมืองดิจิทัลกับการสาธารณสุขในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด 19 ว่าจะสามารถสร้างสมดุลระหว่างการเคารพสิทธิความเป็นส่วนตัวของพลเมือง และเพิ่มศักยภาพด้านสาธารณสุข จึงน่าสนใจอย่างยิ่ง

รัฐบาลในหลายประเทศ ขอความร่วมมือประชาชน ให้ใช้แอปพลิเคชันติดตามตัวเพื่อเฝ้าระวังการแพร่ระบาดของเชื้อโรค ที่สิงคโปร์ มีการใช้แอปติดตามตัวตั้งแต่เริ่มต้นการแพร่ระบาด คนสิงคโปร์ส่วนใหญ่เห็นคุณค่าของแอปดังกล่าว แต่มีแค่ 1 ใน 4 ที่ดาวน์โหลดเพื่อใช้แอป เนื่องจากกังวลในเรื่องสิทธิความเป็นส่วนตัว ขณะเดียวกัน เมื่อแอปติดตามผู้สัมผัสโรคเปิดตัวในเนเธอร์แลนด์ ก็มีการวิพากษ์วิจารณ์กันอย่างมาก โดยเฉพาะผู้เชี่ยวชาญทางด้าน ICT หรือ Watch Dog ในประเด็นสิทธิส่วนบุคคล

กรณีศึกษาของประเทศเยอรมนีและไทย ที่แลกเปลี่ยนนี้ ทำให้เกิดความเข้าใจ เห็นแนวทางแก้ข้อกังวลต่าง ๆ และร่วมเสนอแนะข้อท้าทายใหม่ ๆ สำหรับการใช้นโยบายดิจิทัลในด้านสาธารณสุข

กรณีแอปติดตามตัวของเยอรมัน

รัฐบาลเยอรมนี คำนึงถึงการปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลเป็นสำคัญ ขณะที่คนในสังคมส่วนใหญ่ เชื่อมั่นว่า รัฐบาลทำในสิ่งที่ดี สร้างความปลอดภัย และปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลได้

แอปติดตามนี้ แม้จะถูกออกแบบให้ต้องลงทะเบียนด้วยข้อมูลส่วนตัว และแอปต้องแชร์การติดเชื้อของผู้ใช้แอปกับคนอื่น ที่ผู้ใช้แอปติดต่อกับด้วย ด้วยระบบแจ้งเตือนคนที่สัมผัสใกล้ชิดกับผู้ป่วยโรคโควิด-19 ให้ไปตรวจโรค แต่แอปจะไม่เปิดเผยตัวตนของผู้ใช้ และจะลบข้อมูลจากโทรศัพท์เมื่อเวลาผ่านไป 14 วัน

ประชาชนเชื่อมั่น รัฐบาลสร้างความปลอดภัย และปกป้องข้อมูลส่วนบุคคล

มาริโอ แบนเดนเบิร์ก สมาชิกรัฐสภา ประเทศเยอรมัน โฆษกฝ่ายนโยบายด้านเทคโนโลยี พรรค FDP เล่าสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด 19 ในเยอรมันว่า รัฐบาลสามารถควบคุมได้ ไม่มีการล็อกดาวน์ทั้งประเทศ มีเพียงการล็อกดาวน์ในระดับภูมิภาค ซึ่งสามารถควบคุมได้ง่าย โดยไม่ต้องใช้แอปติดตามตัว เนื่องจากรู้ว่าแต่ละคนเป็นใคร มาจากไหน และจะไปไหน อย่างไรก็ตาม การควบคุมการแพร่ระบาดของโควิด 19 ก็ไม่ใช่เรื่องง่าย รัฐบาลกำลังพยายามหาทางออกใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา

มาริโอ แบนเดนเบิร์ก

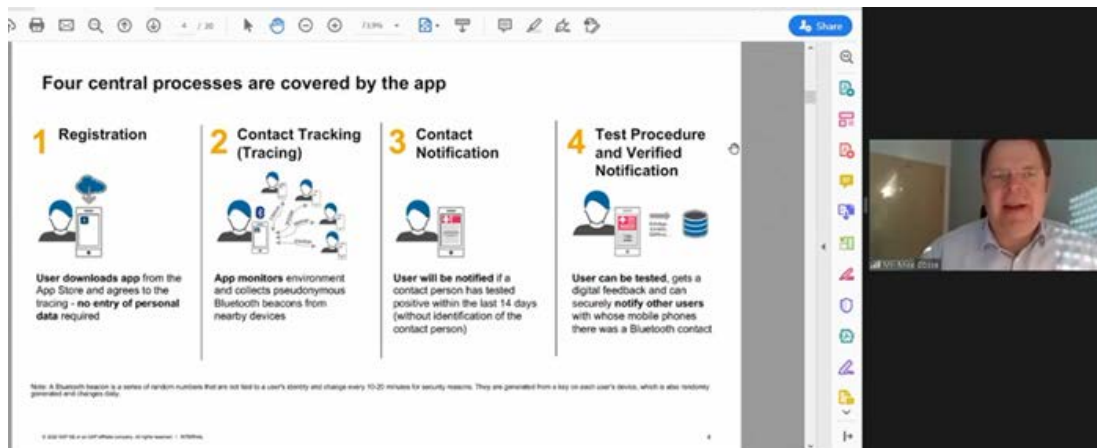
สมาชิกรัฐสภาประเทศเยอรมัน

โฆษกฝ่ายนโยบายด้านเทคโนโลยี พรรค FDP

การใช้แอปติดตามตัว มีการพัฒนาต่อไปอีกหลายรุ่น เพราะรัฐบาลรู้ว่าแอปยังไม่สมบูรณ์ และแม้ว่านักวิทยาศาสตร์จะพูดถึงแง่มุมในด้านลบของแอปติดตามตัว แต่ก็ยังไม่ได้ข้อมูลว่า มีใครถอนการติดตั้งแอปนี้ รัฐบาลคำนึงถึงการปกป้องข้อมูลส่วนบุคคล และได้พูดคุยกับสาธารณชนอยู่เสมอ

นอกจากนี้ คนในสังคมส่วนใหญ่ ยังเชื่อว่ารัฐบาลกำลังทำในสิ่งที่ดี เพื่อสร้างความปลอดภัยจากโรคระบาด และปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลด้วย

ผมเป็นนักเสรีประชาธิปไตย ซึ่งมองว่ามนุษย์มีความเห็นที่หลากหลายเกี่ยวกับเสรีภาพและสิทธิพลเมือง การที่จะให้แอปติดตามตัวที่สามารถโรมมิ่ง⁹ ทวีสหภาพยุโรปคงเป็นไปได้ยาก เพราะแต่ละรัฐในยุโรปมีความคิดเห็นเกี่ยวกับประชาธิปไตยที่แตกต่างกัน แต่เราก็สร้างแอปติดตามตัวในลักษณะโอเพ่นซอร์ส¹⁰ ให้มีความโปร่งใส และมีการปกป้องข้อมูลส่วนบุคคล โดยพื้นฐานแล้ว ทุกคนก็เห็นด้วย และมองว่าแอปนี้ประสบความสำเร็จทีเดียว แม้แต่ผมซึ่งมาจากฝ่ายค้านก็ตาม

คำนึงถึงความเป็นส่วนตัว ความปลอดภัย และความโปร่งใส

ไมค์ คอสส์ รองประธานฝ่ายความสัมพันธ์ภาครัฐ บริษัท SAP เล่าถึงการพัฒนาแอปติดตามตัวว่า รัฐบาลเยอรมันติดต่อให้ทำแอปในลักษณะโอเพ่นซอร์ส ซึ่งไม่เป็นประโยชน์กับบริษัทซอฟต์แวร์ที่ต้องทำธุรกิจอย่าง SAP เลย เราได้รวบรวมผู้คนมาศึกษาเอกสาร รวบรวมความคิดเห็นของคนทำงานพัฒนาซอฟต์แวร์ ร่วมปรึกษารือกับ Apple และ Google รวมถึงการออกแบบทางสถาปัตยกรรมด้วย โดยร่วมกับดอยช์ เทเลคอม (Deutsche Telekom) บริษัทโทรคมนาคมรายใหญ่ของเยอรมนี เพื่อพัฒนาแอปติดตามตัวนี้

แอปติดตามตัวนี้ **ต้องลงทะเบียนก่อน** และต้องขอการติดเชื้อของผู้ใช้แอป กับคนที่ผู้ใช้แอปติดตัวด้วย โดยระบบจะแจ้งเตือนคนที่สัมผัสใกล้ชิดกับผู้ป่วยโรคโควิด-19 ให้ไปตรวจโรค โดย **แอปจะไม่เปิดเผยตัวตนของผู้ใช้ และจะลบข้อมูลจากโทรศัพท์เมื่อเวลาผ่านไป 14 วัน** นอกจากนี้ ยังไปหารือกับ the Robert Koch Institute ให้มีการเชื่อมต่อผ่านบลูทูธ เพื่อวัดระยะของผู้ใช้งานแต่ละคนในระยะ 2 เมตร เป็นเวลา 15 นาทีหรือไม่ ซึ่งยังไม่มีผลกระทบลงในประเด็นนี้

แอปติดตามตัว ยัง**เชื่อมต่อกับระบบประกันสุขภาพ** เมื่อแอปแจ้งเตือนผู้ใช้งานมีความเสี่ยงสูงที่จะติดระบบประกันสุขภาพ ก็จะทำงานคู่ขนานกันไปด้วย แอปจะบอกว่าสถานบริการด้านการพยาบาลอยู่ตรงไหนบ้างที่ใกล้กับผู้ใช้อัป และผู้ใช้อัปก็จะไปใช้สิทธิ์ที่นั่น ซึ่งนับว่าเป็นการนำคนที่อาจจะติดเชื้อเข้าสู่ระบบการตรวจสอบหาเชื้อได้อย่างทันทั่วถึง แต่อย่างไรก็ตาม ผู้ใช้ก็ต้องคอยเปิดดูแอปด้วยว่าแอปได้แจ้งเตือนอะไรบ้าง

⁹ Roaming หรือภาษาไทยอ่านว่า “โรมมิ่ง” คือบริการที่เปิดให้โทรศัพท์มือถือเครื่องนั้นๆ สามารถใช้งานรับคลื่นสัญญาณนอกเหนือจากเครือข่ายเดิมที่ใส่ซิมการ์ดอยู่ เพราะในบางสถานการณ์หรือบางพื้นที่ คลื่นความถี่ของผู้ให้บริการอาจเข้าไม่ถึง เพื่อไม่ให้งานอินเทอร์เน็ตต้องสะดุดหรือขาดตอน จึงต้องมีการสลับไปใช้คลื่นความถี่อื่นนอกเหนือจากเดิม <https://tips.thaiware.com/1281.html#:~:text=Roaming>

¹⁰ Opensource หรือเขียนทับศัพท์เป็นคำไทยว่า “โอเพ่นซอร์ส” คือ การพัฒนาซอฟต์แวร์โดยวางอยู่บนแนวคิดที่อาศัยความร่วมมือของนักพัฒนาทั่วโลก เพื่อสร้างซอฟต์แวร์ที่ดีกว่า และเป็นสิทธิของทุกๆ คนร่วมกันอย่างแท้จริง <https://www.thailibrary.in.th/2013/09/27/oss/>

เราพยายามทำให้ความเป็นส่วนตัวและความปลอดภัยมีมากขึ้น โดยทำให้ทุกอย่างมีความโปร่งใส
ตอนนี้ กำลังทดสอบเทคโนโลยีบล็อกเชนว่า ให้ผลลัพธ์ที่ถูกต้องในการติดตามระยะทางใหม่ ซึ่งพบว่ามีความ
แม่นยำถึง 80% และสิ่งนี้ ช่วยให้เราสร้างสูตรลดความเสี่ยงที่ดีขึ้น แน่นอนว่าระบบนี้ มีความซับซ้อนและ
ยากจริง ๆ ดังนั้น เราต้องใช้เวลาพอสมควรในการพัฒนาระบบให้สมบูรณ์มากขึ้น

กรณีแอปติดตามตัวของไทย

สำหรับประเทศไทย แอปหมอชนะ จะจัดเก็บข้อมูลการเดินทางของประชาชน เพื่อให้ผู้ใช้งาน
สามารถตรวจสอบและประเมินระดับความเสี่ยงในการติดเชื้อโควิด-19 จากสถานที่ต่าง ๆ ได้ด้วยตัวเอง

ขณะที่ แอปไทยชนะ ใช้ติดตามตัวประชาชนที่จะเข้าใช้บริการในห้างสรรพสินค้าหรือร้านค้าต่าง ๆ
เพื่อจัดเก็บข้อมูลผ่านการเช็คอินและเช็คเอาท์ด้วยคิวอาร์โค้ด และเป็นแพลตฟอร์มที่ผู้ใช้งานต้องสมัครใจ
เท่านั้น

แอป “ไทยชนะ” ควบคุมผู้ประกอบการง่ายกว่าควบคุมประชาชน

นพ. พลวรธรณ์
วิฑูรกุลชิต

ผู้ตรวจราชการกระทรวงดิจิทัล
เพื่อเศรษฐกิจและสังคม

นพ. พลวรธรณ์ วิฑูรกุลชิต ผู้ตรวจราชการ
กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม เล่ากรณี
การใช้แอป “ไทยชนะ” เป็นแอปติดตามตัวของ
ประเทศไทยว่า เป็นแพลตฟอร์มที่ผู้ใช้งานต้องสมัครใจ
และเก็บข้อมูลการใช้งานในพื้นที่สาธารณะของ
ประชาชน มีความพยายามให้ประชาชนร่วมมือ
กับแอป เพื่อติดตามตำแหน่งที่ประชาชนเข้าไปใช้
และให้ร้านลงทะเบียนสถานที่ด้วยรหัส QR เวลา
คนไปใช้บริการที่ไหน ก็จะทำให้ผู้ใช้บริการใช้สมาร์ทโฟน
ลงทะเบียนในการที่จะเช็คอินและเช็คเอาท์ร้านนั้น
ซึ่งเป็นวิธีการที่ง่าย ๆ ปัจจุบันมีคนกว่า 35 ล้านคน
ร่วมมือในแพลตฟอร์มนี้ และมีคนดาวน์โหลดแอป
มากกว่า 8 แสนคนจนถึงทุกวันนี้

แอปติดตามนี้ อาจจะเป็นส่วนหนึ่งในการที่
จะทำให้ประเทศไทยผ่านพ้นวิกฤตนี้ และเราก็
ส่งเสริมวิธีการต่อสู้กับโรคระบาดโดยการไม่ใช้แอป
ติดตามด้วย อย่างเช่น การสวมหน้ากากอนามัย
การเว้นระยะห่างทางสังคม การล้างมือ และการ
หลีกเลี่ยงการไปในที่มีผู้คนพลุกพล่าน เราสนับสนุน

ให้คนทำเช่นนี้ และเราก็บังคับให้กิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสถานบริการใช้วิธีการดังกล่าวข้างต้นด้วย
เพราะเราไม่สามารถควบคุมผู้คนที่ไปใช้บริการได้ เราควบคุมร้านได้ง่ายกว่า และมีประสิทธิภาพมากกว่า

คนที่ใช้บริการ

จากแอป “ไทยชนะ” เราพบว่า กิจกรรมในชีวิตประจำวันของคน ๆ หนึ่ง จะสัมผัสใกล้ชิดกับคนประมาณ 300-400 คน เมื่อแกะรอยและพยายามรวบรวมสถานที่ ซึ่งผู้คนไปทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อควบคุมการแพร่ระบาดของโรค พบว่า แพลตฟอร์มนี้ น่าจะเหมาะกับประเทศไทย และเป็นส่วนหนึ่งของการควบคุมการแพร่ระบาดได้ อย่างไรก็ตาม ปัจจุบัน (กรกฎาคม พ.ศ. 2563) สัดส่วนประชาชนที่ใช้แอปประมาณ 1 ใน 3 ของจำนวนประชากรทั้งหมด ซึ่งเป้าหมายของเรา คือ มีคนใช้ 2 ใน 3 ของประชากร และเราสามารถติดตามคนได้ถึง 70% ในพื้นที่ที่มีการติดเชื่อ หรือพื้นที่ที่มีการแจ้งเตือน ถ้าทำสิ่งนี้ได้ การควบคุมการแพร่ระบาดของไทยก็จะมีประสิทธิภาพมากขึ้น

แอป “หมอชนะ” ใช้ด้วยความสมัครใจ

ดร. นพ. นวนรรณ ธีระอัมพรพันธ์

รองคณบดีฝ่ายปฏิบัติการ คณะแพทยศาสตร์
โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล

รหัสสี เมื่อเข้าไปในอาคาร หรือเมื่อไปสถานที่ใด ต้องแสดง QR ของตัวเอง แต่การทำแบบนี้ ส่งผลกระทบต่อประชาชนอย่างมาก สุดท้ายก็ให้ประชาชนใช้แอปด้วยความสมัครใจ ไม่ใช่ถูกบังคับจากรัฐบาล

นอกจากนี้ การใช้บลูทูธ และ GPS มีประสิทธิภาพค่อนข้างจำกัด เพราะปัญหาทางด้านกายภาพ และไม่สามารถป้องกันข้อมูลส่วนบุคคลได้ แต่ก็มีความเห็นหนึ่งที่เห็นประสิทธิภาพของการติดตามตัวผู้ติดเชื้อที่เป็นชาวต่างชาติที่จังหวัดระยอง โดยการใช้แอป “หมอชนะ” แอปนี้ ใช้ GPS ระบุผู้ที่ติดเชื้อคนนั้นว่าไปไหนมาบ้าง และสามารถทำได้ในกรอบเวลาที่กำหนด จึงทำให้คนหายกังวลเกี่ยวกับการใช้แอปนี้

ดร. นพ. นวนรรณ ธีระอัมพรพันธ์ รองคณบดีฝ่ายปฏิบัติการ คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล ให้ความเห็นว่าการที่ประเทศไทยสามารถควบคุมการแพร่ระบาดของโควิด 19 ได้ดี เนื่องจากความร่วมมือของประชาชน อย่างเช่น การสวมใส่หน้ากากอนามัย การเว้นระยะห่างทางสังคม และบุคลากรด้านสาธารณสุข ทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพในการติดตาม ทดสอบ และการกักตัวผู้ติดเชื้อได้อย่างทัน่วงที หัวใจสำคัญไม่เกี่ยวกับแอปติดตามตัว

นอกจากแอป “ไทยชนะ” แล้ว ยังมีแอป “หมอชนะ” ซึ่งเป็นแอปที่บันทึกข้อมูลการเดินทางของผู้ใช้งานด้วยเทคโนโลยี GPS และ Bluetooth ร่วมกับการสแกน QR Code เพื่อเช็กอินตามสถานที่ต่าง ๆ ทำให้การบันทึกการเดินทางของผู้ใช้งานแม่นยำ แอปนี้ มีลักษณะคล้าย ๆ กับแอปที่ใช้ในเยอรมนี อย่างไรก็ตาม แนวคิดในตอนสร้างแอปนี้ได้มีการวางแผนว่าจะดำเนินการโดยใช้โค้ด QR ที่มี

การปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลทำได้แค่ไหน

อาทิตย์ สุริยะวงศ์กุล

ผู้ประสานงานเครือข่ายพลเมืองเน็ต

อาทิตย์ สุริยะวงศ์กุล ผู้ประสานงานเครือข่ายพลเมืองเน็ต มองว่าการประเมินแอปติดตามตัว คือการประเมินการดำเนินการที่อยู่เบื้องหลังแอปต่อการตอบสนองต่อโรคระบาด โดยไม่ต้องกังวลว่านโยบายความเป็นส่วนตัวคืออะไร หรือในแง่ของประสิทธิภาพหรือความถูกต้องมีมากน้อยแค่ไหน แต่การประเมินนั้น ควรจะต้องดูด้วยว่าเรามีชีวิตที่ดีขึ้นไหม

กรณีแอป “หมอชนะ” ที่ใช้ติดตามตัวผู้ติดเชื้อที่ระยอง แอปนี้ ส่งการแจ้งเตือนคนถึง 10 คน ซึ่งเป็นผู้ที่อยู่บริเวณห้าง ที่ผู้ติดเชื้อไปเดินอยู่ อย่างน้อยกรณีนี้ ไม่ได้พูดถึงความเป็นส่วนตัว และพบว่าแอปนี้ สามารถทำงานได้ระดับหนึ่ง ส่วนคำถามที่มีต่อแอป “ไทยชนะ” คือ การส่งการแจ้งเตือนใด ๆ ในเวลาปกติได้หรือไม่ กรณีนี้เป็นสถานการณ์โรคระบาด ไม่ใช่สถานการณ์ปกติ เรา

อยู่ในภาวะฉุกเฉิน ดังนั้น การตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจบางส่วนจึงถูกระงับ แต่สิ่งนี้จะไม่คงอยู่ตลอดไป เราเข้าใจถึงความจำเป็นด้านนี้ ดังนั้น จึงเป็นเรื่องปกติที่จะรักษาอำนาจประเภทนี้ ไว้กับผู้มีอำนาจ

แต่คำถามมีอยู่ว่า สิ่งที่เราควรจ่ายในการนี้ จะถูกกว่าสิ่งที่เราจะได้รับหรือไม่ ถ้าเราจ่ายแพงกว่า เราก็ไม่ควรจ่าย เมื่อเราพูดถึงการประเมินการปกป้องข้อมูลส่วนบุคคล เราควรกลับมาคิดคำถามในลักษณะนี้

การประเมินความเป็นส่วนตัวเป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องพูดคุยกัน แต่การติดตั้งแอป ที่อ้างว่าเป็นความสมัครใจ แต่ในที่สุดเป็นการบังคับ เพราะถ้าเราไม่สแกนที่แอป “ไทยชนะ” หรือ QR code เราอาจจะไม่ได้รับอนุญาตให้ใช้บริการต่าง ๆ ในสถานที่นั้น ๆ และสุดท้ายต้องติดตั้งแอปเพื่อที่จะใช้บริการได้ คำถามคือ เมื่อต้องใช้บริการแอป การปกป้องข้อมูลส่วนบุคคล รัฐทำได้ดีเพียงใด

แลกเปลี่ยนความคิดเห็น

ผู้ดำเนินรายการ ตั้งคำถามว่า แอปติดตามตัวขัดต่อแนวคิดความเป็นส่วนตัวแบบเสรีนิยมหรือไม่ และภาคประชาสังคมจะเข้าไปมีส่วนร่วมในการออกแบบแอปติดตามตัวได้อย่างไร

มาริโอ แบรนต์เดนเบิร์ก แสดงความเห็น ว่า เรามีการประชุมคณะกรรมการทุกสัปดาห์ เพื่อไม่ให้เกิดการใช้แอปทำอะไร ผิดพื้นฐานความเป็นส่วนตัวเสรีนิยม ตอนนี้ เราต้องพิจารณาว่าควรจะรวมศูนย์หรือกระจายศูนย์ข้อมูลส่วนบุคคล และผมพร้อมที่จะพูดคุยกับทุกคนเกี่ยวกับสิทธิความเป็นส่วนตัว เพื่อแสวงหาโอกาสที่ดีเช่นกัน นอกจากนี้ เราไม่ต้องการกฎหมายสำหรับแอปโดยเฉพาะ เพราะเราสร้างแอปนี้ขึ้นมา บนแรงกดดันและโดยพื้นฐานแล้ว เราจะสร้างความไว้วางใจระหว่างนักการเมืองและประชาชนให้ดีขึ้น ประชาชนมีสิทธิ์

ที่จะไม่ถูกติดตามเป็นรายบุคคล นั่นคือสิ่งที่เราต้องจัดการ

ประเด็นคำถาม การใช้แอปติดตามแอปเดียวและใช้ไปทั่วโลกมีความเป็นไปได้มากน้อยแค่ไหน

ผู้เข้าร่วมเสวนาส่วนใหญ่ เห็นตรงกันว่าไม่มีความจำเป็นต้องใช้แอปติดตามตัวแอปเดียวที่ใช้ไปทั่วโลก เนื่องจากบริบทของแต่ละประเทศแตกต่างกัน จะเกิดปัญหาว่า ใครจะเป็นผู้เก็บข้อมูลกลาง และรับภาระค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้น และความไว้วางใจในแอปติดตามตัวของประชาชนในแต่ละประเทศ เนื่องจากข้อมูลส่วนบุคคล และสถานที่ที่พวกเขาไปอาจจะถูกบริษัทซอฟต์แวร์ใหญ่ ๆ นำไปใช้ประโยชน์ได้

ทางออกของการควบคุมการแพร่ระบาดของโควิด 19 ในระดับโลก ตอนนี้ ควรจะใช้พิธีสาร (Protocol) ในการแบ่งปันข้อมูลระหว่างประเทศ อย่างที่ไทยพยายามทำแบบเดียวกับประเทศอื่นๆ ที่เปิดประเทศรับคนต่างชาติเข้า ทั้งทำธุรกิจและท่องเที่ยว ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลกันเพื่อป้องกันการแพร่ระบาด

ประเด็นสำคัญ คือความไว้วางใจที่มีต่อแอป ติดตามตัวและรัฐบาลของแต่ละประเทศ นอกจากนี้ การกระจายอำนาจ เป็นสิ่งที่เราควรคำนึงในการกระทำสิ่งนี้ คิดว่าทุกคนต้องการนวัตกรรม เทคโนโลยี เพื่อรับมือกับการระบาดครั้งนี้ ไม่มีใครปฏิเสธเครื่องมือดิจิทัล (Digital Tool) แต่ว่าเราจะสร้างสมดุลอย่างไร ระหว่างการปกป้องข้อมูลส่วนบุคคลกับสาธารณสุข แล้วกระบวนการสร้างความไว้วางใจแก่กันและกัน เป็นสิ่งสำคัญในทุกระดับ ควรสร้างกระบวนการให้เกิดความไว้วางใจกันและกันระหว่างภาครัฐกับภาคเอกชน เพราะต้องอยู่กับการระบาดนี้ไปอีกระยะหนึ่ง และสิทธิพลเมืองดิจิทัล (Digital Right) ควรมีความสำคัญ และรัฐบาล หรือทุกคน ควรให้ความสนใจและตระหนักร่วมกัน

เรียบเรียงจากเวทีสานเสวนานักคิด
ดิจิทัล Digital Thinkers Forum ครั้งที่ 10
การคุ้มครองสิทธิพลเมืองดิจิทัลกับความ
ปลอดภัยสาธารณะในยุคโรคระบาด กรณี
ศึกษาแอปติดตามตัวของเยอรมนีและไทย
เมื่อวันที่ 22 กรกฎาคม พ.ศ. 2563 Hybrid
Meeting ณ @ Clazy Café รดไฟฟ้า
สนามเป้า และออนไลน์ผ่านโปรแกรม Zoom
จัดโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้าง
เสริมสุขภาพ (สสส.) สถาบันเพื่อการยุติธรรม
แห่งประเทศไทย (TIJ) องค์การมหาชน มูลนิธิ
เฟรดิช เนมัน Center for Humanitarian
Dialogue (HD) และสถาบัน Change Fusion

สานเสวนา นักคิดดิจิทัล

สรุปผลการดำเนินงาน
การจัดเวทีเสวนานักคิดดิจิทัล

เล่มที่ **#1**